

ЗМІСТ

НАША ОБКЛАДИНКА

- 1-а сторінка.* Спецвипуск „Позашкілля”: вирішуємо разом спільні завдання.
- 2-а сторінка.* Вчені – освітянам: про наукове дослідження за грантом Президента України.
- 3-я сторінка.* ДП „Преса інформує”: передплата на 2-ге півріччя 2012 року вже розпочалася!
- 4-а сторінка.* Центру творчості „Шевченківець” – 75! Спортивно-танцювальному ансамблю „Пульс” – 25!

Педагогіка школи

- Мережа позашкільної освіти: презентація регіонів України..... 4
- Алла Середницька.* Позашкільна освіта в Україні: реалії та перспективи 12
- Країна юних майстрів. Всеукраїнська виставка-звіт дитячої творчості. Фоторепортаж..... 16
- Тетяна Окушко.* Вектор спрямування позашкільної освіти у сучасних соціокультурних умовах..... 19
- Олена Биковська.* Теоретико-методичні основи позашкільної освіти..... 24
- Іван Бех.* Аспекти життя підростаючої особистості у позашкільному навчальному закладі. 30
- Григорій Пустовіт.* Психолого-педагогічна складова позашкільної освіти..... 36
- Тетяна Сущенко.* Концепція позашкільного педагогічного процесу..... 40
- Наталія Борсук.* Формування всебічно розвинутої особистості засобами творчого колективу позашкільного навчального закладу як потенційний ресурс соціокультурної модернізації позашкільної освіти..... 44
- Геннадій Новоселецький.* Інтеграція загальної та позашкільної освіти як умова розвитку творчого потенціалу учнівської молоді 48
- Ольга Виговська.* Суспільство починається з родини! 51

Управління школою

- Володимир Вербицький.* Створення моделі ноосферного закладу: стратегічні орієнтири Національного еколого-натуралістичного центру 56
- Оксен Лісовий.* Мала академія наук України у формуванні інтелектуального потенціалу нації 59
- Євгенія Ярова.* Позашкільна освіта – складова частина освітньої системи Шевченківського району м. Києва..... 67
- Олена Іллюшина.* Позашкільна освіта в сучасному навчальному закладі повного дня 71
- Людмила Калініна.* Стратегія інноваційного розвитку позашкільного навчального закладу. 76
- Ірина Мосякова.* Експеримент в системі позашкільної освіти 83
- Наталія Савенко.* Педагогічне проектування закладу життєвої компетентності..... 90
- Галина Ковганич.* Технологія моделювання виховної системи позашкільного навчального закладу 94
- Світлана Тарасюк.* Організаційно-методичні умови удосконалення професійної діяльності педагога

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

МОН, АПН, ВАК

Всеукраїнський
науково-
практичний
журнал

Свідчення про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ,
ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК

Постанови Президії

ВАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року
№ 1 – 05/1 від 26 січня 2011 року
№ 1 – 05/2 від 23 лютого 2011 року

Головний та науковий
редактор

Ольга ВИГОВСЬКА

Відповідальний редактор

Тетяна ГОДЕЦЬКА

Коректура

Людмила КУХ

Анотації англійською

Оксана ВОЙТКО

Бібліографічна індексація

Наталія ТАРАСОВА

Передвидавнича підготовка

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

© О. Виговська, ідея та концепція
© О. Виговський, дизайн та оформлення
© „Директор школи, ліцею, гімназії”, 2012

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА

ВИДАВНИЦТВО
„ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА”

ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:
22953
23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Володимир **БЕХ**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Ольга **ГРИВА**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Галина **ЄЛЬНІКОВА**
Олег **ЄРЕСЬКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Людмила **КАЛІНІНА**
Людмила **КАРАМУШКА**
Володимир **ЛУГОВИЙ**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНІЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павла **РОГОВА**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Ганна **САЗОНЕНКО**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

позашкільного навчального закладу художньо-естетичного профілю.....	98
<i>Ірина Первушевська</i> . Стратегічні інновації – довгострокова програма конкурентоспроможності освітньої системи позашкільного навчального закладу нового типу.....	101
<i>Олексій Омельченко</i> . Будівництво культових споруд як спосіб формування духовно-моральної культури у студентів, викладачів та співробітників ВНЗ.....	106
<i>Надія Іллюк</i> . Молодіжна „додипломна” журналістика в Україні як об’єкт впливу фахової та масової медіа-освіти.....	113
<i>Людмила Паращенко</i> . Європейські студії та євроклуби в освітньому просторі України.....	118
Ювілейна виставка зібрала друзів.....	125
Наші ювіляри	128

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

(протокол № 8 від 29 березня 2012 р.)

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ

„Директор школи, ліцею, гімназії”

- Статті мають бути написані спеціально для часопису „Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць, а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників середньої освіти.
- Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати, а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву.
- За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.
- Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.
- Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в електронних графічних форматах tif та jpg.
- Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.
- Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім’я, по батькові та посаду), обов’язково стислими анотаціями укр., рос. та англ. мовами з виокремленням ключових слів також трьома мовами та УДК.
- Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**

Адреса редакції: 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

Наш сайт: <http://director-ua.info>

<http://director.npu.edu.ua>

*Повний або частковий передрук матеріалів журналу
„Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за
письмової згоди редакції.*

Підписано до друку 05.04.2012 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. 9,5 умов. друк. арк. Наклад 1650.

Віддруковано на ЗАТ „Віпол”. Зам. 12-290

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
серія ДК №752 від 27.12.2001 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6

Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

ХАЙ МНОЖАТЬСЯ ХОРОШІ ТРАДИЦІЇ!

Вже сім років поспіль симфонічний оркестр „Київ-Класик” під керівництвом маестро Германа Макаренка створює незабутній святковий настрій чарівним жінкам напередодні 8 Березня. Кожен рік ця подія має іншу неповторну ідею, навколо якої формується концертна програма.

Цьогоріч дізнатися про ставлення її Величності Жінки до кохання, зазирнути у найпотаємніші куточки жіночої душі, симфонічний оркестр „Київ-Класик” спробував з допомогою героїнь оперних та балетних шедеврів. Тож на VIII театралізованому концерті „Освідчення в коханні” усі присутні в залі поринули у чарівні всесвітньо відомі мелодії П. Чайковського, Ж. Бізе, А. Хачатуряна, Й. Штрауса, А. Дворжака, Й. Брамса, Дж. Верді, І. Кальмана та інших композиторів.

Завдячуючи партнерам проекту – Міністерству культури України, Міністерству надзвичайних ситуацій України та Міністерству соціальної політики України, такі концерти у попередні роки були подаровані жінкам-інвалідам на візочках, переможцям-параолімпійцям, матерям-героїням й іншим. Цьогорічний концерт 6 березня було приурочено жінкам, що мешкають в чорнобильській зоні, а 7 березня – головними героїнями свята стали жінки-лікарі Національної дитячої спеціалізованої лікарні „Охматдит”.

На запрошення Журналістського фонду України й ми, редакційний колектив, побували на цьогорічному концерті в Національній опері України й пересвідчилися у важливості започаткованої традиції – вишукано вітати жінок, піднімаючи їх людський дух вшануванням уряду країни та красою музики, співу, танцю, квітів.

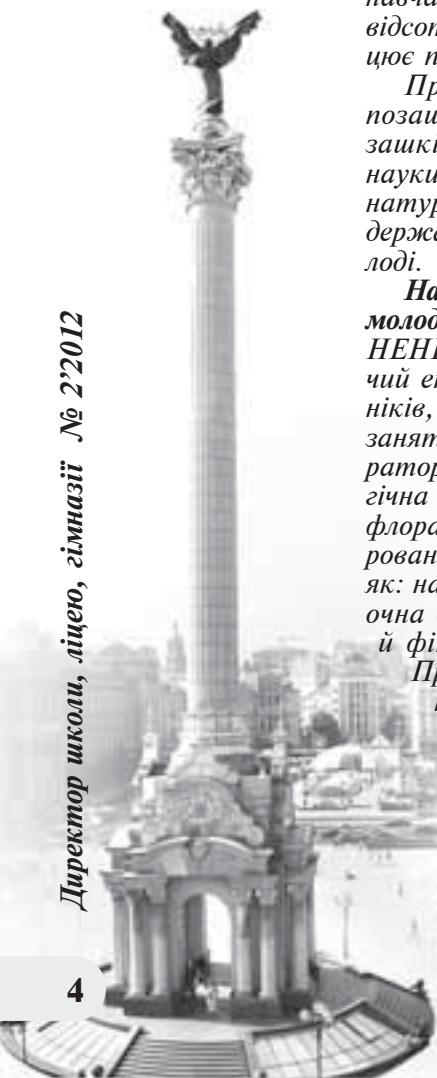
МЕРЕЖА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Позашкільна освіта, як невід'ємна ланка неперервної освіти України, відіграє важливу соціальну роль у вихованні творчої, компетентної особистості, свідомого громадянина держави. Гнучка, незаформалізована підструктура освіти України має розгалужену мережу позашкільних навчальних закладів. Сьогодні у системі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України діють 1496 державних та комунальних позашкільних навчальних заклади, в яких навчається понад 1 млн. 226 тис. дітей, що складає 35,3 відсотка від загальної кількості дітей шкільного віку, працює понад 20 тисяч педагогів.

Провідна роль у науково-методичному забезпеченні позашкільної освіти в Україні належить профільним позашкільним навчальним закладам Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України: Національному еколого-натуралістичному центру учнівської молоді, Українському державному центру туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді об'єднує всі еколого-натуралістичні центри України. НЕНЦ організовує й проводить всеукраїнські заходи: дитячий екологічний конгрес „Живи, Земле”, збори юних ботаніків, зоологів, екологів, лісівників, тваринників тощо. Для занять, крім навчальних кабінетів, створені сучасні лабораторії, зимовий сад, теплиця, акваріум-екологіум, екологічна відеотека, дендропарк, екологічна стежка, тераріум, флораріум тощо. НЕНЦ розробив систему роботи з обдарованими учнями, що проводиться за такими напрямками, як: наукове товариство учнів „Ерудит”, Всеукраїнська заочна біологічна школа, Всеукраїнська школа флористики й фітодизайну, Всеукраїнська заочна школа біоетики, Природничий ліцей. Щоліта на базі екологічного табору проходять три-чотири зміни юннатівської школи передового досвіду.

Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді є координатором навчально-методичної, організаційно-масової і навчально-виховної роботи центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді в Україні та позашкільних навчальних закладів військово-патріотичного напрямку, проводить інформаційно-методичну та організаційно-масову роботу зі студентською молоддю.

АВТОНОМНА РЕСПУБЛІКА КРИМ

У системі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим функціонує 236 позашкільних навчальних закладів, у гуртках, секціях, клубах, наукових товариствах навчається 86,7 тисяч дітей, що становить 52 відсотки від загальної кількості учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Лауреатами, дипломантами, призерами, чемпіонами міжнародних, всеукраїнських, республіканських конкурсів, змагань, фестивалів стали більше 27 тисяч вихованців, учнів, слухачів творчих колективів позашкільних навчальних закладів автономії.

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Освітні послуги в галузі позашкільної освіти Вінниччини надає 61 позашкільний навчальний заклад, де навчається 37,2 ти-

сячі дітей та учнівської молоді, тобто 23,6 % від загальної кількості дітей.

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ

Волинський край – край неповторної краси, чарівної природи, унікальних пам'яток старовини, щедрий гостинністю польської хати.

Область має розгалужену мережу закладів для позашкільного навчання та виховання молодого покоління. Додаткові знання у

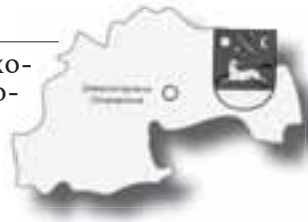
сфері вільного часу надають 43 позашкільні навчальні заклади, у яких навчається понад 104 тисячі учнів, що становить 86,7 % від загальної кількості дітей шкільного віку, які проживають в області.

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

117 позашкільних навчальних закладів задовольняють інтереси й уподобання дітей та учнівської молоді Дніпропетровської області. Протягом останніх трьох років мережа позашкільних навчальних закладів в області є стабільною.

Загальний відсоток охоплення учнівською молоддю позашкільною освітою закладами різних форм підпорядкування складає 55 % від загальної кількості дітей шкільного віку.

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

За останнє десятиріччя позашкільна освіта Донецької області пройшла плідний період. В області збереглися кращі здобутки: багатопрофільність, право вибору виду діяльності, освітньої програми, можливість допрофесійної підготовки, соціального захисту. Сьогодні в системі позашкільної освіти Донеччини йде пошук но-

вих ефективних форм функціонування та розвитку позашкільних закладів.

В області збережена мережа позашкільних закладів, яка налічує 146 позашкільних навчальних закладів різних. Загальне охоплення позашкільною освітою становить 39,41 % від загальної кількості учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

У системі освіти Житомирської області функціонують 65 позашкільних навчальних закладів різних форм підпо-

рядкування. Позашкільною освітою в області охоплено майже 40 % від загальної кількості дітей.

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ

У Закарпатській області функціонує 33 позашкільні заклади, 4 з яких фінансуються з обласного бюджету. Їх мережа складається із 16 будинків дитячої творчості, 6 центрів науково-технічної творчості, 6 еколого-натуралістичних центрів, 4 центрів туризму і краєзнавства, 1 культурно-освітнього центру національних меншин.

У здобутті позашкільної освіти діти та учнівська молодь віддають перевагу художньо-естетичному, науково-технічному та дослідницькому напрямам. Питома вага дітей, залучених до гурткової роботи у будинках дитячої творчості, становить 46,7 % від загальної кількості дітей, охоплених гуртковою роботою у

позашкільних навчальних закладах. У 2011 році гуртковою роботою на базі позашкільних навчальних закладів охоплено 44472 учні (з них 21714 дітей сільської місцевості), що складає 29,4 % від загальної кількості дітей шкільного віку.

Враховуючи особливості краю, в області приділяється велика увага охопленню позашкільною освітою дітей сільської місцевості. Забезпечення дітей, що проживають у сільській місцевості, здійснюється шляхом створення філій профільних позашкільних закладів. Так обласним еколого-натуралістичним центром створено 3 філії, розширено мережу еколого-натуралістичних гуртків на базі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів.

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

У Запорізькій області працює 60 позашкільних навчальних закладів, з них: 4 багатопрофільних центри науково-технічного, еколого-натуралістичного, туристсько-краєзнавчого, естетичного напрямів, Мала академія наук, дитячий ботанічний сад, два клуби юних моряків з флотиліями,

два центри військово-патріотичного виховання тощо. Усього позашкільною освітою охоплено 46620 дітей та підлітків. У цілому в області створені умови, що забезпечують право громадян на здобуття позашкільної освіти.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Значну роль у вихованні особистості відіграють позашкільні навчальні заклади, значення яких зростає як для окремої особистості, так і для суспільства в цілому. В Івано-Франківській області функціонує 72 позашкільні

навчальні заклади, в яких займається 52407 учнів.

За останні роки відкрито 6 дитячих туристських баз та спортивно-оздоровчий туристичний центр міжнародного співробітництва дітей та юнацтва; утворено 7 філій.

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

У системі освіти Київської області функціонує 60 позашкільних навчальних закладів, координатором навчально-виховної, інформаційно-методичної та організаційно-масової роботи в яких є Комунальний заклад Київської обласної ради „Центр творчості дітей та юнацтва Київщини”.

Мережу позашкільних навчальних закладів сформовано з 39-ти комплексних та 21-го профільного позашкільного навчального закладу.

Комплексні позашкільні навчальні заклади функціонують у 36-ти районних та міських системах освіти, організують роботу з вихованцями гуртків за різними

напрямами позашкільної освіти. Показник охоплення позашкільною освітою становить 36 % від загальної кількості дітей шкільного віку. Цей показник є достатньо високим, оскільки за результатами моніторингу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Київська область посідає четверте рейтингове місце в Україні за рівнем охоплення дітей позашкільною освітою.

Протягом року значно зріс загальнообласний показник охоплення гуртковою роботою за основними напрямами позашкільної освіти дітей, які проживають у сільській місцевості – 30 % – це понад 18000 осіб.

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

Широкодоступна мережа позашкільних навчальних закладів області дозволяє розвивати творчі та фізичні здібності дітей шкільного віку за всіма напрямками позашкільної освіти. За показником охоплення дітей та учнівської молоді позашкільною освітою – 54 % – область посідає друге місце в Україні. У Кіровоградській області збе-

режена мережа позашкільних навчальних закладів, що нараховує 46 одиниць.

Місцевими органами управління освітою створюються умови для рівного доступу до якісної позашкільної освіти для дітей та молоді сільської місцевості шляхом розвитку мережі філій на базі загальноосвітніх навчальних закладів шкільних освітніх округів.

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ

У системі освіти Луганської області збережена мережа позашкільних навчальних закладів, яка становить 108 одиниць. У

них навчається понад 70,6 тисяч осіб, що становить 41 % від загальної кількості дітей шкільного віку.

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Львівщина має певні здобутки у становленні і розвитку позашкільної освіти як важливої складової безперервної освіти. Протягом багаторічної діяльності позашкільні навчальні заклади набули позитивних форм впливу на

розвиток особистості учня, задоволення його потреб у творчому, пізнавальному, освітньому зростанні. В області діє 121 позашкільний навчальний заклад, водночас спостерігається тенденція до урізноманітнення профілів позашкільних закладів.

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Мережа позашкільних навчальних закладів області дозволяє розвивати творчі та фізичні здібності дітей за усіма напрямками позашкільної освіти.

Миколаївщина – це 61 позашкільний навчальний заклад. Позашкільною освітою в області охоплено майже 40 % від загальної кількості дітей.

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

Мережа позашкільних навчальних закладів є достатньо розгалуженою, що створює максимальні можливості для здобуття дітьми

та учнівською молоддю якісної позашкільної освіти за різними напрямками. У 119 позашкільних закладах

здобувають додаткову освіту понад 82 тис. дітей.

Задоволення зростаючих інтересів школярів до вітчизняної і світової культури та мистецтв забезпечують 48 центрів (палаців)

художньо-естетичного виховання комунальної форми власності та 4 центри приватної форми власності, у яких створено умови для самореалізації понад 30 тис. дітей.

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

У Полтавській області координацію дій закладів позашкільної освіти забезпечують 4 обласні позашкільні центри учнівської молоді.

Всього в області діє 68 позашкільних навчальних закладів, у яких займається 33605 дітей та учнівської молоді.

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

Всього в області діє 58 позашкільних навчальних закладів, у яких займається

майже 44000 дітей та учнівської молоді.

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

Позашкільна освіта Сумщини спрямована на розв'язання сучасних освітніх проблем, розвиток ключових компетентностей вихованців, формування в них нового стилю мислення.

В області функціонує 48 позашкільних навчальних закладів: 25 комплексних (будинки, палаци, центри дітей та юнацтва, дитячо-

юнацької творчості, естетичного виховання тощо), 23 профільні (6 станцій юних натуралістів, 7 станцій, центрів юних техніків, 3 станції юних туристів, 2 підліткові клуби, школа мистецтв, художня школа, центр військово-патріотичного виховання, центр соціального партнерства і творчості).

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

Успішній реалізації завдань позашкільної освіти у Тернопільській області сприяє широка мережа позашкільних навчальних закладів, справжніх осередків організації вільного часу та дозвілля дітей та учнівської молоді. 30637 тисяч дітей та підлітків, що складає 27 % від загальної кількості учнів, відвідують 47 позашкільних закладів, які діють в області.

Кожний 4-ий школяр є вихованцем позашкільного навчального закладу.

З метою охоплення дітей сільської місцевості організованим та змістовним дозвіллям, розвитку їх здібностей на базі сільських загальноосвітніх шкіл створено філії, де у гуртках різних профілів займається більше 6 тисяч школярів.

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Мережа позашкільних навчальних закладів області дозволяє розвивати творчі та фізичні здібності дітей за усіма напрямками

позашкільної освіти – це 107 позашкільних навчальних закладів. Позашкільною освітою в області охоплено 47,2 % від загальної кількості дітей.

ХЕРСОНЬСЬКА ОБЛАСТЬ

Управління освіти і науки Херсонської обласної державної адміністрації координує і спрямовує роботу позашкільних навчальних закладів через діяльність обласних центрів науково-технічної, еколого-натуралістичної, туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді, Малої академії наук,

авіаційно-технічного спортивного клубу, які є осередками організаційно-масової та методичної роботи в області. Тут функціонує 77 позашкільних навчальних закладів та 25 дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Загалом у гуртках, секціях, клубах позашкільних закладів навчається і виховується 39067 дітей та підлітків.

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

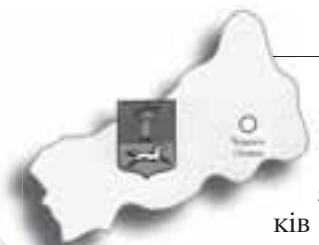
Структура позашкільної освіти області включає 65 позашкільних навчальних закладів, зокрема:

- позашкільні навчальні заклади районного підпорядкування – 40;
- позашкільні навчальні заклади міського підпорядкування – 21;
- позашкільні навчальні заклади обласного підпорядкування – 5.

В області забезпечено суттєве зростання контингенту вихованців позашкільних навчальних закладів. Сьогодні у

гуртках, спортивних секціях, клубах за інтересами та інших творчих об'єднаннях займається близько 50 тис. дітей (39 % від загальної кількості школярів області). Гуртками художньо-естетичного напрямку охоплено 12,4 % учнів, туристсько-краєзнавчого – 5,6 %, еколого-натуралістичного – 4,7 %, науково-технічного – 5 %, дослідницько-експериментального – 4 %, фізкультурно-оздоровчий – 12 %.

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

Сьогодні у системі освіти Черкаської області функціонує 55 позашкільних навчальних закладів різних напрямків і профілів, у яких навчаються учні за дослідницько-експериментальним,

художньо-естетичним, еколого-натуралістичним, туристсько-краєзнавчим, науково-технічним напрямками; діє 14 дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Ці заклади відвідують 35623 учні, що становить 30,9 % від загаль-

ної кількості учнівської молоді. Обласні позашкільні навчальні заклади є осеред-

ками методичної та науково-практичної роботи в області.

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

29 позашкільних навчальних закладів системи освіти Чернівецької області спрямовують свою діяльність на отримання позашкільної освіти Буковини. Головне управління освіти і науки облдержадміністрації працює над удосконаленням та розвитком мережі гуртків поза-

шкільних закладів, створення філій, забезпечення закладів висококваліфікованими кадрами тощо. Розроблено дорожню карту щодо збільшення відсотка охоплення позашкільною освітою учнів області.

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

У єдиному освітньому просторі Чернігівщини вагоме місце посідає позашкільна освіта, яка спрямована на розвиток особистості, талантів, розумових та фізичних здібностей дитини.

У системі освіти області функціонують 69 позашкільних установ (28 бу-

динків школяра, 5 центрів дитячо-юнацького туризму та екскурсій, 9 станцій юних техніків, 2 станції юних натуралістів, 25 спортивних шкіл), у яких свої навички та вміння розвивають понад 39 тисяч учнів, що складає 41 % від загальної кількості дітей шкільного віку.

МІСТО КИЇВ

Позашкільні навчальні заклади міста знаходяться у підпорядкуванні різних структурних підрозділів Київської міської державної адміністрації. У системі освіти м. Києва функціонує

63 позашкільні навчальні заклади, у яких навчається 87,5 тисяч дітей (39,4 % від загальної кількості школярів міста) та 24 дитячо-юнацькі спортивні школи.

МІСТО СЕВАСТОПОЛЬ

У системі освіти м. Севастополя функціонує 13 позашкільних навчальних закладів, у яких навча-

ється більше 13 тисяч дітей (44,3 % від загальної кількості школярів міста).

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА В УКРАЇНІ:

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Педагогіка
школи

УДК 374.001(477)

Автор аналізує стан розвитку і життєдіяльності позашкільних навчальних закладів, охоплення дітей позашкільним навчанням. Звертається увага на питання підготовки педагогічних кадрів для закладів позашкільної освіти, фінансування цього підрозділу освіти.

Ключові слова: позашкільна освіта, кадрове забезпечення, фінансування позашкільної освіти.

**Алла
СЕРЕДНИЦЬКА**

Начальник відділу позашкільної освіти, виховної роботи та захисту прав дитини Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Багаторічне існування системи позашкільної освіти свідчить про величезну роль, місце та значення, які вона відіграє у суспільному житті та у житті кожної дитини, яка потрапляє до чарівного світу під назвою „Позашкілля”. Система позашкільної освіти має свою унікальність та специфічність, які відрізняють її від інших освітніх ланок та виявляються в різноманітті її проявів.

Упродовж останнього десятиліття завдяки спільним зусиллям всієї позашкільної спільноти, а особливо корифеїв цієї справи, позашкільна освіта стала невід’ємною складовою системи неперервної освіти в Україні, статус якої закріплено окремим законодавчим актом – Законом України „Про позашкільну освіту” (2000 р.). Аналіз освітніх запитів населення показав, що з року в рік зростає роль позашкільної освіти. Це пов’язано з усві-

домленням її практичного значення для суспільства.

Позашкільна освіта має унікальний **виховний потенціал** для формування системи цінностей і духовних пріоритетів підрастаючого покоління, що складає основу подальших вчинків та поведінки майбутнього громадянина, члена суспільства. Тому без перебільшень можна констатувати про її значну роль у пропаганді здорового способу життя, **профілактиці негативних явищ** у дитячому та молодіжному середовищі. Встановлена пряма залежність між рівнем охоплення дітей позашкільною освітою та рівнем підліткової злочинності і правопорушень у регіонах. Творчій людині ніколи розпорошуватися на негативні справи. Крім того, позашкільні заклади є осередками всієї організаційно-масової роботи з дітьми та молоддю, *організаторами змістовного дозвілля*, міських конкурсів, фестивалів, виставок, концертів, змагань тощо, тобто заходів, де діти можуть проявити свої здібності і таланти. У переважній більшості саме

позашкільні заклади є координаторами роботи з питань розбудови системи громадсько-державного управління в регіонах, на їх базі успішно діють органи учнівського самоврядування (дитячі Ради, парламенти, республіки тощо).

Оскільки позашкільна освіта не є суворо регламентованою саме вона дійсно забезпечує право дитини на вибір; місця своєї позашкільної діяльності; педагога, з яким співпрацюватиме; власне самого предмету захоплення. Тобто це реальний шанс дитини самостійно вирішувати проблему вибору в своєму житті.

Сучасні позашкільні заклади, окрім освітньо-виховної та розвиваючої, виконують важливу **соціальну функцію**. Їх відвідують діти, яким вкрай необхідна підтримка і захист держави. Це діти з багатодітних та неповних сімей, діти-сироти, діти з особливими потребами, у тому числі й вихованці інтернатних закладів. Переоцінити значення позашкільної зайнятості дітей, які проживають в інтернатних закладах дуже важко. Завдяки позашкільній освіті дитина у вільний час має можливість займатися різноманітною діяльністю, яка впливає на формування її моральних орієнтирів, захоплень, інтересів, освітньо-професійну та культурну соціалізацію; сприяє реалізації здібностей і талантів; забезпечує профорієнтаційну складову у справі навчання і виховання дітей цієї категорії; сприяє адаптації вихованців до реалій сьогодення.

ПОЗАШКІЛЛЯ КРАЇНИ: ВІЗИТКА

Станом на 1 січня 2011 року в системі освіти діють **1496** державних і комунальних позашкільних навчальних закладів та **638** дитячо-юнацьких спортивних шкіл. З року в рік зростає кількість дітей, охоплених позашкільною освітою. Так, у позашкільних навчальних закладах займаються понад **1,5 млн.** дітей, що становить **37,5 %** від загальної кількості дітей шкільного віку. Для дітей працюють більше **80,3 тис.** гуртків та творчих об'єднань художньо-естетичного, науково-технічного, еколого-натуралістичного, туристсько-краєзнавчого, фізкультурно-спортивного та інших напрямів.

Найбільше дітей охоплено позашкільною освітою в Сумській (58,1 % від загальної кількості дітей шкільного віку), Кіровоградській (53,4 %), Київській (45,2 %), Луганській (41,7 %), Харківській (47,2 %), Чернігівській (40,9 %) областях та містах Києві (42,8 %) і Севастополі (44,3 %).

Зокрема, на сьогодні функціонують **241** позашкільний заклад науково-технічної творчості учнівської молоді. **11 тис.** гуртків центрів, будинків, клубів науково-технічного спрямування, станцій юних техніків, які стимулюють конструкторську, експериментальну та винахідницьку діяльність дітей відвідують **156,6 тис.** дітей або **18,7 %** від загальної кількості охоплених позашкільною освітою.

Найбільш поширеним напрямом позашкільної освіти є художньо-естетичний. За цим напрямом працює **872** центри, палаци, будинки, клуби художньої творчості, художньо-естетичної творчості, естетичного виховання, в яких діє **54,5 тис.** гуртків, творчих об'єднань і займається **861,5 тис.** дітей, що складає **43,2 %** від загальної кількості охоплених позашкільною освітою.

Невід'ємною частиною системи позашкільної освіти є позашкільні навчальні заклади еколого-натуралістичного спрямування (еколого-натуралістичні центри, станції юних натуралістів, дитячі ботанічні сади, профільні відділення палаців та будинків творчості дітей і юнацтва). Сьогодні діє **157** таких закладів. На базі обласних, районних та міських еколого-натуралістичних центрів, клубів, станцій юних натуралістів працюють **6,2 тис.** гуртків та інших творчих об'єднань. Еколого-натуралістичним напрямом позашкільної освіти охоплено **95,4 тис.** дітей або **10,8 %** від загальної кількості охоплених позашкільною освітою.

Одним з ефективних напрямів позашкільної освіти є туристсько-краєзнавчий, який спрямовується на залучення дітей та молоді до активної діяльності з вивчення історії та культури рідного краю, довкілля, географічних, етнографічних, історичних об'єктів і явищ соціального життя, оволодіння практичними вміннями і навичками з туризму та краєзнавства. На сьогодні в Україні працюють **105 центрів** (станцій) туризму і краєзнавства, в яких **3,6 тис. гуртків**, які відвідують **57,6 тис.** дітей або **8,8 %** від загальної кількості охоплених позашкільною освітою.

Дослідницько-експериментальним напрямом позашкільної освіти займаються **18 тери-** ▶

торіальних відділень Малої академії наук України, діяльність яких спрямована на забезпечення багаторівневої системи виявлення та відбору обдарованих дітей, формування майбутньої наукової еліти. У системі МАН щорічно працюють близько **7 тис.** наукових гуртків, секцій різних напрямів, в яких до науково-дослідницької роботи залучаються понад **200 тис.** старшокласників. Територіальні відділення Малої академії наук України проводять системну роботу з науково обдарованими дітьми середнього та старшого шкільного віку за 10 науковими напрямами.

Важливу роль у практичній реалізації оздоровчих завдань відіграють дитячо-юнацькі спортивні школи, які є важливою складовою системи позашкільної освіти в державі. У системі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України функціонувало **638 спортивних шкіл**. З них – 608 дитячо-юнацькі спортивні школи та 30 спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву. У спортивних школах системи освіти здійснюється підготовка з 85 видів спорту, з них 46 олімпійських, 34 не олімпійських та 4 види спорту для дітей з обмеженими фізичними можливостями.

Крім того, діють **12 центрів** військово-патріотичного напрямку (9 тис. вихованців), **24 клуби** фізичної підготовки (13,5 тис. учнів), **14 дитячих флотилій** моряків і річковиків (6,2 тис. дітей).

Як вже зазначалося вище, найбільшим попитом у дітей користуються гуртки, творчі об'єднання художньо-естетичного напрямку (43,2 % від охоплених позашкільною освітою). Гуртки науково-технічного напрямку відвідують 18,7 % вихованців, еколого-натуралістичного – 10,8 %, туристсько-краєзнавчого – 8,8 %, фізкультурно-спортивного – 6 %. Причини різні: від зручності у розташуванні установи до переваги та уподобань батьків.

ПОЗАШКІЛЛЯ: РОЛЬ УРЯДУ ТА МІНІСТЕРСТВА

Усвідомлюючи важливість позашкільної освіти, Міністерством освіти і науки молоді та спорту спільно з місцевими органами управління освітою проводиться цілеспрямована робота щодо створення належних умов для розвитку позашкільної освіти, збереження позашкільних закладів, залучення більшої кількості дітей до різних форм позашкільної освіти, створення ефективної системи виявлення і підтримки талановитої та обдарованої молоді, удосконалення виховної роботи засобами позашкільної освіти, організації змістовного дозвілля.

Для успішного вирішення завдань позашкільної освіти Урядом була затверджена **Державна цільова соціальна програма розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року** (постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 785), що свідчить про пріоритети у діяльності Уряду та забезпечує державну підтримку позашкільлю. Цей документ вкрай важливий для підтримки та розвитку системи позашкільної освіти, створення

Зокрема, позашкільною освітою в інтернатних закладах охоплено 49 тис. вихованців, що складає 67 % від загальної чисельності дітей, які утримуються в інтернатних закладах. Працюють 3 тис. гуртків за інтересами.

У зв'язку із підвищеними вимогами до якості позашкільної освіти особливе місце у системі належить **кадровому забезпеченню** позашкільних закладів.

Зараз в Україні працює понад **25,5 тис.** педагогічних працівників, які мають основну роботу в позашкільних навчальних закладах, 74,5 відсотків з них – жінки. В останні роки спостерігається нерівномірна динаміка їх кількості. Аналіз вікового складу педагогічних працівників показує, що серед них за останні роки постійно скорочується кількість молодих педагогів у віці до 30 і від 31 до 40 років. Одночасно збільшується кількість педагогів пенсійного віку. На початок 2011 р. у позашкільних навчальних закладах працювало педагогічних працівників у віці до 30 років – 17 %, до 40 – 24 %, до 50 – 25 %, до 55 – 11 %, понад 55 років – 23 %. Незважаючи на те, що досвідчені педагоги складають „золотий фонд” позашкільля, який робить неоціненний вклад у його розвиток, це не відкидає необхідності працювати над наступністю у кадровому забезпеченні позашкільної системи, над розробкою моделі підготовки тих, хто має прийти на зміну досвідченим педагогам.

Актуальним залишається питання здобуття повної

вищої освіти педагогічними працівниками позашкільних навчальних закладів. Так, на сьогодні 68 % педагогів у системі позашкільної освіти мають вищу освіту (у минулі роки ця цифра досягала 90 %).

Разом з тим, 96,7 % керівників ПНЗ мають вищу освіту. Найвищі показники у Волинській, Чернівецькій областях і м. Севастополі.

В останні два роки значно активізувалася робота у напрямі удосконалення підготовки педагогічних кадрів для позашкільля. Така цілеспрямована професійна підготовка кадрів з урахуванням сучасних вимог започаткована Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова. Зокрема, в університеті запроваджено цільовий прийом за спеціалізацією „позашкільна освіта”, розроблена програма і введена нова навчальна дисципліна „Основи позашкільної освіти”, створена і функціонує науководослідна лабораторія теорії та методики позашкільної освіти під керівництвом доктора педагогічних наук, професора О. В. Биковської. Ця лабораторія є науково-методичним центром професійної підготовки педагогів для системи позашкільної освіти, проведення наукових досліджень. За результатами наукового дослідження „Розроблення змісту підготовки педагогічних працівників для позашкільної освіти в Україні”, виконаного за грантом Президента України, розроблено зміст професійної підготовки педагогічних працівників для позашкільної освіти, під-

необхідних для цього умов, особливо в період невирішеної проблеми її фінансування.

На основі Державної програми у більшості регіонів затверджено регіональні програми, що надзвичайно важливо для збереження системи позашкільної освіти, оскільки відповідно до чинного законодавства саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування позашкільних закладів. Така окрема програма діє у Волинській, Закарпатській, Житомирській, Київській, Рівненській, Сумській, Херсонській та Чернігівській областях; як підпрограми, що включені до загальних цільових програм, – в Івано-Франківській, Луганській, Полтавській, Миколаївській, Харківській областях та м. Києві. Завдяки такому програмно-цільовому підходу виникла можливість розвивати різні форми охоплення позашкільною освітою дітей шкільного віку, особливо в сільській місцевості. Наприклад, шляхом розвитку мережі філій позашкільних навчальних закладів обласного та районного підпорядкування, або відкриття гуртків таких закладів на базі загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості тощо. Програмою також передбачено значно покращити матеріально-технічне та програмно-методичне забезпечення позашкільних закладів. Наразі Міністерством готується звіт про її виконання у 2011 році.

Крім того, ряд важливих рішень прийнято Президентом України В. Ф. Януковичем та Урядом щодо формування і розвитку **національної системи** пошуку та підтримки обдарованих дітей та молоді. Зокрема, Указом Президента України на базі державного позашкільного закладу Мала академія наук учнівської молоді **створено Національний центр „Мала академія наук”** подвійного підпорядкування – МОНмолодьспорту та НАН України, для функціонування якої вперше в державному бюджеті виокремлено бюджетну програму з належним фінансуванням.

Знаковою подією для позашкільників у минулому році стала організована Міністерством у лютому 2011 року перша **Всеукраїнська виставка-звіт дитячої творчості „Країна юних майстрів”**, на якій були представлені творчі роботи дітей з усіх регіонів України – лауреатів і переможців міжнародних та всеукраїнських конкурсів, фестивалів. Усього у виставці взяли участь понад 500 „юних майстрів” та 218 їх керівників. Майстерність юних талантів була високо оцінена Президентом України, що важливо з огляду на підвищення статусу позашкільної освіти, популяризацію творчих здобутків дітей, залучення їх до суспільно-громадського життя країни.

Захід організовано Міністерством освіти і науки молоді та спорту як своєрідний творчий звіт вихованців позашкільних закладів – лауреатів і переможців міжнародних і всеукраїнських масових заходів, проведених минулого року.

Виставку відвідав Президент України Віктор Янукович. Також на виставці побували Раїса Богатирьова, Дмитро Табачник, Олександр Попов, народні депутати України, представники Адміністрації Президента України та більш як 400 юних майстрів і 200 керівників гуртків.

готовлено навчальну програму „Теорія і методика позашкільної освіти” та навчальний посібник „Основи позашкільної освіти”, розроблено національний сайт „Позашкільна освіта” (www.roi.org.ua).

Крім того, з метою виявлення і пропаганди кращого педагогічного досвіду, підвищення авторитету педагогів позашкільних навчальних закладів, підтримки творчої педагогічної діяльності працівників позашкільних навчальних закладів, популяризації педагогічних здобутків, підвищення майстерності педагогів та їх ролі у виконанні основних завдань позашкільної освіти щорічно Міністерством проводиться **Всеукраїнський конкурс педагогічної майстерності** працівників позашкільних навчальних закладів „Джерело творчості” за різними номінаціями. Останній було проведено за номінацією „Заступник директора”. На розгляд журі представлено 74 роботи заступників директорів з навчальної, виховної, методичної роботи різних типів позашкільних навчальних закладів із 24-х регіонів України. Найбільш активними стали позашкільники Дніпропетровської, Донецької, Тернопільської, Хмельницької областей. Переможцями конкурсу обрано 37 найкреативніших заступників директорів позашкільних навчальних закладів, відзначені Міністерством.

Однак, сьогодні ще залишається неподоланною основна перешкода, яка суттєво заважає розвитку позашкільля і формуванню необхідної мережі закладів,

наданню якісних освітніх послуг та забезпечення кваліфікованими кадрами, — це **недосконалий механізм фінансування позашкільної освіти, а точніше, обмеженість коштів у місцевих бюджетах для утримання закладів**. Внаслідок недостатнього фінансування позашкільних навчальних закладів та ставлення до них з боку місцевих органів влади як до закладів „необов’язкової” або „додаткової” освіти, щороку виникає реальна загроза суттєвого скорочення їх мережі шляхом закриття або реорганізації. І все це на фоні посилення їх практичного значення для розвитку суспільства. Про це свідчить ряд останніх Указів Президента України, постанов Верховної Ради України та рішень Уряду. Крім того, на **необхідності збереження мережі позашкільних закладів, збільшення гуртків та спортивних секцій** наголошували у своїх виступах на Всеукраїнській нараді, присвяченій захисту прав дітей, що відбувалась у місті Києві 27 жовтня 2011 року, Президент України В. Ф. Янукович, уповноважений Президента України з прав дитини Ю. О. Павленко, Генеральний прокурор України М. П. Пшонка.

Особливо загострює проблему те, що Бюджетним кодексом України видатки на утримання позашкільних навчальних закладів здійснюються за рахунок частини доходів місцевих бюджетів, які не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (Стаття 91), тобто розподіл видатків на по-

зашкільну освіту здійснюється місцевими органами влади самостійно, виходячи з обсягів доходів місцевих бюджетів та власних пріоритетів. Відтак на місцях деякі керівники трактують ці положення як спонуку до повного припинення фінансування позашкільних навчальних закладів з метою економії коштів.

Окремі місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування замість організації цілеспрямованої і системної роботи щодо забезпечення збалансованого соціально-економічного та культурного розвитку територій, ефективного використання бюджетних коштів на розвиток позашкільної освіти висувають як єдиний аргумент необхідність закриття таких закладів або їх реорганізацію як єдиний порятунок під час фінансової скрути, не беручи до уваги неминучі негативні соціально-економічні наслідки таких дій: зростання бездоглядності дітей та підлітків, підвищення рівня дитячої злочинності та правопорушень; зниження ефективності заходів превентивного виховання; втрата можливості розвитку творчого, інтелектуального та культурного потенціалу підростаючого покоління; припинення підтримки обдарованих дітей та молоді; неможливість організації змістовного дозвілля та оздоровлення, і насамкінець, зниження рівня життя та маргіналізація працівників цих закладів.

Поспішність і необгрунтованість таких рішень вказує на грубе порушення статті 9 Закону України

Щороку виникає реальна загроза суттєвого скорочення мережі позашкільних навчальних закладів шляхом закриття або реорганізації. І все це на фоні посилення їх практичного значення для розвитку суспільства

„Про позашкільну освіту», ігнорування думки територіальної громади, що у свою чергу спричиняє соціальну напругу у суспільстві, породжує звернення батьків вихованців, педагогічних колективів до органів влади вищої інстанції. Останні рішення органів місцевої влади Волинської, Львівської, Дніпропетровської областей, Автономної Республіки Крим вказують на зростання тенденції до, так званої, „прихованої” ліквідації, коли, посилаючись на оптимізацію мережі та економічну доцільність, відбувається об’єднання декількох позашкільних закладів в один. А основною функцією в ньому визначається методична робота.

Лише активне втручання Міністерства та підтримка Генеральної прокуратури України, позовні заяви до суду призупинили виконання деяких із згаданих рішень.

Сьогодні для врегулювання зазначених питань Міністерством підготовлено проект Закону

України „Про внесення змін до Бюджетного кодексу України”, яким передбачено включити видатки на позашкільну освіту до тих, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансферів.

Таке рішення, на мою думку, сприятиме досягненню **основних цілей у позашкільній освіті, які визначені Національною стратегією розвитку на 2012–2020 роки, а саме:**

- створення умов для охоплення не менше ніж 50 % дітей шкільного віку позашкільною освітою шляхом розвитку та запровадження різноманітних форм поліпшення механізму фінансування позашкільної освіти;
- забезпечення належного соціального захисту педагогічних працівників системи позашкільної освіти шляхом підвищення заробітної плати та забезпечення соціальних гарантій на рівні педагогічних працівників системи загальної середньої освіти;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для позашкільної освіти;
- державна підтримка програмно-методичного забезпечення системи позашкільної освіти шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів.

На моє глибоке переконання сьогодні у позашкільній освіті існують реальні передумови для подолання рубежу збереження закладів і виходу на рівень її стабільної модернізації, розвитку та укріплення позитивних тенденцій.

Алла Середницька

Внешкольное образование в Украине: реалии и перспективы

Автор анализирует развитие и жизнедеятельность внешкольных учебных заведений, вовлечение детей во внешкольное обучение. Обращается внимание на вопрос подготовки педагогических кадров для заведений внешкольного образования, финансирование этого подразделения образования.

Ключевые слова: внешкольное образование, кадровое обеспечение, финансирование внешкольного образования.

Alla Serednytska

Out-of-School Education in Ukraine: Reality and Prospects

Analysis of out-of-school education development and activity is given by the author. The number of the children involved in the out-of-school education is given. Attention is paid to the teaching of teachers for out-of-school education system, funding of this sector of education.

Key Words: out-of-school education, teaching staff, out-of-school education funding.

ВЕКТОР СПРЯМУВАННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 37.014.53:374

Автор розглядає поняття „соціальне виховання”, розкриває соціально-педагогічні функції сучасної позашкільної освіти, які, по-перше, відповідають парадигмі освіти, запитам соціуму і вимогам сучасності, спрямовують процес навчання, виховання і розвитку дитини; а по-друге, виступають, за умови повноти здійснення, ознакою виховного соціокультурного середовища, розкривають зміст і перспективи розвитку позашкільної освіти.

Ключові слова: соціальне виховання, система навчально-виховної роботи, соціально-педагогічні функції сучасної позашкільної освіти.

Початок третього тисячоліття, що відзначився глибокою економічною кризою у світі, певною мірою впливає на стан та розвиток української освіти.

За роки реформування і становлення позашкільної освіти України відбувалися непрості процеси щодо закриття, перепрофілювання позашкільних навчальних закладів у різних регіонах України. І сьогодні, на жаль, ця ланка неперервної освіти є найменш захищеною.

Позашкільна освіта України, поміж з усіх пострадянських країн, характеризується забезпеченістю її нормативно-правовою бази, зокрема прийняття Закону України „Про позашкільну освіту”, затвердження „Положення про позашкільний навчальний заклад”, прийняття та реалізація Державної цільової програми розвитку позашкільної освіти до 2014 року.

Вважаємо за доцільне розкрити **соціально-педагогічні функції сучасної позашкільної освіти**, які, *по-перше*, відповідають парадигмі освіти, запитам соціуму і вимогам сучасності, спрямовують процес навчання, виховання і розвитку дитини; *а по-друге*, виступають, за умови повноти здійснення, ознакою виховного соціокультурного середовища, розкривають зміст і перспективи розвитку позашкільної освіти.

Освітньо-виховна функція полягає у тому, що в системі позашкільної освіти вона: не пов'язана жорстким регламентом, як інші освітні заклади та ґрунтується на добровільності, ініціативі, активності, самостійності

**Тетяна
ОКУШКО**

Завідувач лабораторії дитячих об'єднань Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук

вихованців у процесі навчально-виховної діяльності; забезпечує найбільш повне задоволення різноманітних індивідуальних освітніх потреб та інтересів, запитів, мотивів тощо; використовує більш широкі можливості

Аналіз наукових досліджень у сфері позашкільної освіти, здійснений українськими і зарубіжними вченими (О. Биковська, В. Вербицький, Е. Евладова, В. Голованов, А. Золотарьова, О. Лебедєв, Б. Купріянов, О. Литовченко, Л. Логінова, Н. Михайлова, Р. Науменко, Г. Пустовіт та ін.) дозволяють виявити сутність, теоретико-методичних засад позашкільної освіти на сучасному етапі її розвитку, виокремити протиріччя та проблеми, означити перспективи еволюції.

Період становлення незалежних держав після розпаду СРСР спрямував наукові пошуки до визначення нової парадигми і нових підходів до виховання. З'являються нові поняття, зокрема „соціальна педагогіка” і „соціальне виховання”. Позашкільні навчальні заклади апіорі відносяться до інституції соціального виховання, являються його унікальними суб'єктами.

Поняття „соціальне виховання” є більш вживаним у російських колег і розглядається вченими як: „цілеспрямовано скерований процес соціального розвитку індивідів” (В. Беляєв); „комплексне інтегративне поняття, що відображає педагогічно спрямовану систему суспільної допомоги в організації життєдіяльності особистості у всіх сферах її мікросередовища” (В. Бочарова); „соціальне виховання – це створення умов для цілеспрямованого розвитку і духовно-ціннісної орієнтації людини” (А. Мудрик); „цілісний процес, що охоплює всі етапи розвитку особистості в онтогенезі, різні сфери її соціальної діяльності, що передбачає узгоджену участь у виховному процесі усіх суб'єктів державно-суспільної міжвідомчої системи з використанням потенціалу сім'ї, суспільства, усіх виховних засобів і можливостей соціокультурного оточення” (М. Плоткін); „процес надбання людиною інтерсуб'єктної соціальності як умови успішного функціонування людини у суспільстві” (Т. Ромм); „педагогічно орієнтована і доцільна система суспільної допомоги, необхідна підростаючому поколінню у період його включеності у суспільне життя” (О. Сорочинська) [1, С. 15–16].

у засобах, формах, методах отримання знань, навичок, умінь; доповнює, інтегрує, поглиблює інформацію та знання, отримані в інших навчальних закладах. Надає право усім дітям задовольняти з одного боку, свої інтереси згідно індивідуальних можливостей, здібностей, потреб, мотивів, стану здоров'я, а з другого – розвивати самодіяльність індивіда, його ініціативність та творчість, корегувати їх поведінку та набувати соціального досвіду (на відміну від діяльності за необхідністю).

Аксіологічна функція забезпечує механізм засвоєння ціннісних орієнтацій підлітка, так як надбання позитивного досвіду і становлення системи загальнолюдських цінностей – одне із головних завдань позашкільної освіти як провідної соціальної інституції сучасності. Дослідження філософів, культурологів свідчать, що ціннісні регулятори надзвичайно важливі щодо соціального виховання підлітків, тому що їх вчинкові дії та поведінка інколи є наслідком підкорення власних інтересів інтересам оточення, абстрактному обов'язку або принципу.

Соціокультурна функція у системі позашкільної освіти має свої особливості: характеризується урізноманітненням і доцільністю вибору дозвіллевих колективних індивідуальних форм, програм, проєктів, спрямованих на розвиток, спілкування, оздоровлення з урахуванням добровільності, активності, ініціативи дітей; допомагає у вирішенні питань та проблем сім'ї, дітей, підлітків, сприяє рішенню регіональних проблем у історико-культурній, екологічній, соціально-психологічній та інших сферах; обумовлена регіональними особливостями та традиціями, характеризується різноманітністю видів діяльності на основі різнобічних інтересів вихованців; сприяє пізнанню дітьми культури та мистецтва, здорового способу життя, розвитку культурологічних знань через здійснення творчої діяльності і набуття у ній власного досвіду, розвиток ху-

дожного смаку та обдарованості вихованців.

Соціально-виховна функція позашкільних навчальних закладів полягає у забезпеченні цілеспрямованого впливу на поведінку та діяльність вихованців і має задаватися програмою виховної роботи. Виховання визнається ключовим процесом, що забезпечує становлення людини культури, моральної і духовної особистості, громадянина своєї країни. Соціальне виховання являє собою створення відповідних педагогічних умов для розвитку та становлення ціннісних орієнтацій дитини, розвитку різних соціальних компетенцій та вмій адаптуватися до соціального середовища тощо. Через використання інтерактивних форм позашкільної освіти, в індивідуальній та колективній роботі з вихованцями досягаються завдання виховання та соціального розвитку, набуваються необхідні соціокультурні навички, аналізуються різні варіанти поведінки людини у ситуаціях соціальної взаємодії. Доцільно організований і гуманістично спрямований виховний процес сприяє реалізації навчальних завдань – формуванню цілісної картини світу, уявлень про зв'язок навколишнього світу і внутрішнього життя особистості; збагаченню морального досвіду дитини. Особлива увага має звертатися на формування свідомого ставлення до власного та суспільного здоров'я, набуття навичок здорового способу життя, Тобто навичок у сфері життєвих установок, які дозволяють людині протягом життя під-

КОМПЕНСАТОРНА ФУНКЦІЯ дозволяє підліткам отримати знання, навички, допрофесійні та соціокультурні цінності, вирішити власні проблеми, потреба у яких не забезпечується базовою освітою. У позашкільних навчальних закладах дитина опановує нові види діяльності, що доповнює та розширює знання отримані у загальноосвітній школі, дозволяє подолати прогалини у знаннях, компенсувати невдачі у школі. Тут важливим є створення емоційно значущого для дитини фону засвоєння змісту освіти. Це насамперед дозволяє підліткам отримати власне задоволення від нового виду діяльності і власного успіху в ньому, підвищити свою самооцінку, розкритися і реалізуватися у творчому аспекті, скоригувати недоліки поведінки і надбати необхідного позитивного соціального досвіду.

КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ полягає не тільки у передачі різнобічної соціокультурної інформації від людини до людини, а й набуття взаємного досвіду, обмін цінностями і надбаннями морально-духовного розвитку у цій комунікативній діяльності: від педагога до вихованця, і навпаки, від вихованця – до педагога.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ дітей у позашкільному навчальному закладі здійснюється через реалізацію спеціальних освітніх програм, направлених на становлення активної позиції особистості, адекватному усвідомленню свого статусу та поведінки, набуття навичок взаємодії із соціальним середовищем, розвиток різносторонніх соціальних умінь, профілактику та корекцію можливих відхилень у поведінці дітей. Використовуючи метод проєктування соціального розвитку із включенням інноваційних педагогічних технологій, позашкільний навчальний заклад надає можливості вихованцям реалізувати різні соціальні ролі та здійснити певні соціальні проби, сприяє адаптуванню до різних соціальних умов, розвиває у них соціальну відповідальність, свідому дисципліну та творчу ініціативу. Відповідно до цього, дуже важливим, на нашу думку, є завдання проєктування у позашкільному навчальному закладі такого соціокультурного середовища, яке буде забезпечувати дитині успішність навчання і виховання, соціалізації, у її самореалізації та розвитку, які виступають гарантом суспільного благополуччя. Тому, що адаптація – не тільки пристосування до середовища, але й набуття здібностей для подальшого особистісного, соціального розвитку.

СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА ФУНКЦІЯ визначає свій вектор спрямування на корекцію та розвиток психічних якостей особистості, соціального розвитку; психолого-педагогічну підтримку дитини в її індивідуальному розвитку та вихованні; її компенсаторна складова – у допомозі дитині у вирішенні особистісних проблем, реалізація потреби у самостверженні і самоповазі, компенсування невдач у школі, сім'ї, референтній групі. Сприяє реалізації таких завдань, на наш погляд, мають упровадження програм гуманітарного циклу, дискусійні клуби старшокласників, соціально-педагогічні та соціально-психологічні тренінги з розвитку комунікативних навичок та соціальної взаємодії, особистісного зростання тощо.

Важливою складовою у діяльності позашкільних навчальних закладів у нових соціальних умовах є організація інклюзивної освіти, можливо у поєднанні з іншими соціальними інституціями, створення та здійснення програм, проєктів для дітей з особливими потребами виконуватимуть допоміжну роль для цієї категорії дітей у подоланні комплексів та сприянні їх соціальній адаптації й інтеграції у соціум. Значне місце в реалізації цієї функції займають психолого-педагогічні служби, що здійснюють соціально-педагогічний супровід в освітньому середовищі. Психолого-педагогічний супровід дітей та молоді у позашкільному навчальному закладі полягає у наданні різносторонньої психолого-педагогічної допомоги усім суб'єктам освітнього процесу, а саме: попередження виникнення проблем в особистісному розвитку, вихованні і соціалізації дитини; ►

підтримка обдарованих дітей, допомога вихованцям у виборі освітнього і професійного маршруту; вирішення виникаючих проблем у емоційно-вольовій сфері, поведінці, спілкуванні з однолітками, батьками, вчителями, іншими дорослими; розвиток психолого-педагогічної компетентності педагогів, батьків тощо. Психологічна служба надає рекомендації педагогам, що працюють з дітьми різного віку для успішної адаптації та соціалізації дітей.

Функція профілактики правопорушень у позашкільному закладі здійснюється в аспекті соціальної взаємодії з різними соціальними інституціями, правоохоронними органами для попередження і профілактики правопорушень, формування у дітей та підлітків юридичної відповідальності за власну поведінку, ознайомлення з нормативними актами кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення чинного законодавства України, залучення працівників органів МВС та прокуратури до роз'яснювальної роботи з чинного Законодавства України. Форми і методи превентивної і роз'яснювальної роботи, система виховної роботи, традиції позашкільного навчального закладу у своїй сукупності мають стати дієвим засобом цілеспрямованої профілактичної роботи щодо попередження та запобігання соціально-небезпечної поведінки у соціальному середовищі.

ЗМІСТ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Основний зміст позашкільної освіти передбачає забезпечення процесу соціалізації та саморозвитку особистості з використанням технологій навчання і виховання, реалізації суб'єкт-суб'єктної, партнерської взаємодії педагога і вихованця у навчально-виховному процесі та різнобічній діяльності. Позашкільні навчальні заклади розвиваються як унікальні інститути соціального виховання. У Росії групою науковців (А. Мудрик, Б. Купріянов та ін.) розроблено *антропо-соціокультурну концепцію* соціального виховання в закладах додаткової освіти дітей (позашкільної освіти). Так як заклади позашкільної освіти займають посередницьку роль у сфері конвенціонування інтересів особистості і суспільства, *соціальне виховання у позашкільному навчальному закладі постає як послідовна реалізація трьох груп (рівнів) функцій*, які передбачають включення вихованця у життя дитячого колективу і його самореалізації у цій діяльності (структурування вільного часу дитини, різновиди рекреації, розваги, комунікація, ідентифікація з референтною групою).

Перший рівень вибудовує відносини в системі „дитина – виховна інституція (дитяче об'єднання чи позашкільний навчальний заклад)” – емоційна конвекція. Вона передбачає взаємозв'язок мотивації вихованця до участі у житті дитячого колективу і його самореалізації у цій діяльності (структурування вільного часу дитини, різновиди рекреації, розваги, комунікація, ідентифікація з референтною групою).

Другий рівень функцій спрямовує вихованця на побудову взаємовідносин у системі: „соціальна діяльність і соціальний досвід певної групи” – змістова конвенція; передбачає надбання соціального досвіду, відповідно до способу життя групи, реалізацію соціокультурної функції через відповідну соціальну діяльність колективу; розширення знань в означеній сфері, допрофесійну і початкову професійну підготовку, самовизначення і оволодіння певним видом соціальної діяльності; педагогічну підтримку в подоланні труднощів, пов'язаних з невідповідністю між віковими завданнями і реальними можливостями вихованця у реалізації власних можливостей з певного виду діяльності).

Третій рівень функцій передбачає реалізацію смисложиттєвої конвенції і передбачає: орієнтацію вихованця на загальні і диференційні (що належать окремій соціальній групі) соціокультурні цінності; сприяння вихованцю у самовизнанні до виконання соціокультурної функції і інтеграції до соціокультурної спільноти; конструювання варіанту власного життя, перспектив життєвого самовизначення [2].

тримувати своє здоров'я на належному рівні, вміння протистояти впливам, що є загрозою для здоров'я, приймати відповідальні рішення стосовно власного життя і здоров'я. Навчання життєвих навичок сприяє здоров'ю, соціальній адаптації і позитивній поведінці учнів: підвищує рівень самоконтролю, самооцінки і саморегуляції поведінки; попереджує і знижує вплив на здоров'я вихованців факторів ризику; укріплює поведінковий імунітет відносно вживання наркотичних речовин.

Функція соціального захисту дітей у позашкільному навчальному закладі здійснюється як система запобіжних заходів для захисту прав дитини на повноцінне життя, освіту, вільний вибір діяльності, відпочинок з урахуванням вікових особливостей, інтересів та потреб вихованців. Соціальний захист здійснюється у сукупності гарантій, які надає державний позашкільний заклад для дітей. До них належать: надання безкоштовних освітніх, дозвілєвих, інформаційних послуг; безкоштовне забезпечення дозвілля у канікулярний період; отримання допрофесійної підготовки та доступності освіти для різних груп дітей.

Профорієнтаційна функція реалізується як система формування стійких інтересів вихованців у соціально-значущій трудовій діяльності, у тому числі і як допрофесійна підготовка вихованців, у ході здійснення якої набуваються та закріплюються вміння і навички у тій чи іншій професії. Позашкільний навчальний

заклад має надавати психолого-педагогічну допомогу вихованцям у професійному самовизначенні та професійній орієнтації молоді самостійно або у співпраці з іншими соціальними інституціями. Це необхідно тому, що система позашкільної освіти надає унікальні та можливості для реалізації вихованців у різних видах діяльності відповідно до потреб, можливостей та здібностей.

Здійснення *рекреативно-оздоровчої функції* у позашкільних навчальних закладах зумовлено необхідністю збереження та зміцнення здоров'я дітей, формування безпечного способу життя. Питання охорони і укріплення здоров'я, за умов сучасного стану, вийшли за межі суто медичної проблеми і набули гостроти проблеми соціальної.

У позашкільних навчальних закладах є можливість здійснення великої різноманітності оздоровчих, розважальних, спортивних програм, проєктів із профілактики боротьби із ВІЛ/СНІДом, наркоманією, палінням, алкоголізмом та іншими негативними звичками. Значний позитивний ефект у роботі з підлітками дає використання соціально-психологічних тренінгів та методик для різних вікових категорій дітей з метою саморегуляції, зняття емоційного напруження для відновлення сил організму для навчання та розвитку. Надзвичайно відповідає вимогам часу створення у позашкільних закладах кімнат психологічного розвантаження, із застосуванням елементів фітотерапії та арт-терапії. Виходячи з сучасного стану здоров'я дітей, неформальне здійснення цієї функції в умовах позашкільних навчальних закладів дуже важливе для збереження фізичного та психічного здоров'я вихованців.

Підсумовуючи, зазначимо, що позашкільна освіта відіграє особливу роль у навчанні, вихованні та розвитку дітей і учнівської молоді, забезпечуючи їх право на добровільний вибір організації вільного часу для власного саморозвитку. І завдання держави — не декларувати, а реально

забезпечити права кожної дитини на здобуття позашкільної освіти, а отже, піклуватися про збереження і розвиток мережі позашкільних навчальних закладів; створювати умови для соціальної підтримки педагогічних кадрів, що працюють у позашкільній освіті; визначити правильні орієнтири щодо подальшого функціонування позашкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вестник Костромского государственного университета им. Н. А. Некрасова: научно-методическое издание /Серия: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. — 2012. — Т. 18. — № 1. — Часть 1.
2. Куприянов Б. В. Функции учрежденный дополнительного образования детей. [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://www.ucheba.com/met_rus/k_dopobraz/functions.htm

Татьяна Окушко

Вектор направления внешкольного образования в современных социокультурных условиях

Автор рассматривает понятие „социальное воспитание”, раскрывает социально-педагогические функции современного внешкольного образования, которые, во-первых, отвечают парадигме образования, запросам социума и требованиям современности, направляют процесс обучения, воспитания и развития ребенка; а во-вторых, выступают, при условии полной реализации, признаком воспитательной социокультурной среды, раскрывают содержание и перспективы развития внешкольного образования.

Ключевые слова: социальное воспитание, система учебно-воспитательной работы, социально-педагогические функции современного внешкольного образования.

Tetyana Okushko

The Vector of Out-Of-School Education in Modern Sociocultural Conditions

The author describes the concept of "social education", explains social pedagogical functions of modern out-of-school education that meet the requirements of the paradigm of education, queries of society and requirements of contemporaneity. Besides the process of child's studies, education and development is determined. If realized completely they become the feature of educating sociocultural environment and describe the content of out-of-school education and its prospects of development.

Key Words: social education, system of educational work, social pedagogical functions of modern out-of-school education.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті аналізуються сучасні теоретичні і методичні положення позашкільної освіти. Розкривається методика позашкільної освіти, що базується на застосуванні компетентнісного підходу. Узагальнено зміст позашкільної освіти з урахуванням пізнавальної, практичної, творчої і соціальної компетентностей.

Ключові слова: позашкільна освіта, теорія, методика, практика, компетентнісний підхід.

**Олена
БИКОВСЬКА**

Ректор Інституту екології, економіки і права, професор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор

Питання теорії позашкільної освіти, її історико-педагогічному аналізу присвячено науковій праці багатьох українських і зарубіжних учених. Їх педагогічні ідеї спрямовані на розкриття теорії та практики позашкільної освіти, визначення ефективних шляхів та методичних

підходів щодо її здійснення. Варто зазначити, що до проблем позашкільної освіти як складової системи освіти і предмета дослідження звертаються учені різних галузей знань. Значною мірою окреслено актуальні напрями пошуку в сучасній теорії позашкільної освіти, загалом освіти. Узагальнюючи ці напрями, до їх числа можна, зокрема, віднести такі: освіта як процес і результат взаємодії особистості з підсистемами культури; пріоритетні цінності, мета і норми

освітнього процесу; проектування та управління освітніми системами і ряд інших. Вони представляють систему знань про дослідження позашкільної освіти та способи отримання знань, які достовірно відображають постійно мінливу дійсність в умовах розвитку суспільства.

Водночас теорія позашкільної освіти взаємопов'язана й перебуває в органічній єдності з практикою. Теорія йде від практики, узагальнює її та обґрунтовується нею, а практика осмислюється, організовується і спрямовується теорією.

Узагальнюючи ситуацію щодо практики позашкільної освіти, визначено, що в Україні функціонує близько **півтори тисячі** позашкільних навчальних закладів системи освіти, в яких навчається понад **1,2 млн.** дітей та підлітків. Кожна 5 дитина здобуває позашкільну освіту в позашкільних навчальних закладах. Існує понад 75 тисяч гуртків, секцій, творчих об'єднань.

Внаслідок широко організованої практики позашкільної освіти в Україні забезпечується доступність дітей і

молоді до неї, функціонують і розвиваються її різноманітні форми.

При цьому слід відзначити, що теорію і практику об'єднує методика, спрямована на узагальнення досвіду, способів, прийомів доцільного здійснення позашкільної освіти у позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях.

Аналіз положень показує, що *методика* позашкільної освіти — це система, яка включає мету, завдання, зміст, форми, методи й засоби позашкільної освіти у позашкільних навчальних закладах. Саме методика спрямовується на досягнення нової якості позашкільної освіти. А це фактично передбачає вироблення і реалізацію нового, цілісного підходу до позашкільної діяльності позашкільних навчальних закладів.

Аналіз ситуації демонструє, що в сучасних умовах особливе значення для позашкільної освіти, навчально-виховної роботи у позашкільному навчальному закладі має методика, яка базується на застосуванні компетентнісного підходу.

Основною методикою позашкільної освіти на основі компетентнісного підходу є визначення мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів позашкільної освіти з урахуванням компетентностей особистості. Поняття *компетентності* ширше за поняття *знання, уміння, або навички*. Компетентність не слід протиставляти знанням, умінням і навичкам. Воно об'єднує їх (хоча, зрозуміло, не йдеться про компетентність як про просту суму „знання — уміння — навик”. Це поняття дещо іншого смислового ряду). Поняття

компетентності включає не тільки пізнавальну та практичну складову, а також творчу і соціальну.

У *структурі компетентностей*, що складають основу реалізації компетентніс-

На сучасному етапі розвитку суспільства освіта стає одним з головних факторів формування людського капіталу, його духовного, інтелектуального та економічного розвитку. Перехід позашкільної роботи у новий якісний стан — у позашкільну освіту співпав у часі не тільки з усвідомленням її як надзвичайно актуального явища для подальшого розвитку освітнього простору України, але й з правовим закріплення її нового статусу як складової системи освіти.

Державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні засади визначає Закон України „Про освіту”, Закон України „Про позашкільну освіту”, Закон України „Про охорону дитинства”, Положення про позашкільний навчальний заклад, Національна доктрина розвитку освіти тощо.

Загальні концептуальні положення щодо змісту і форм позашкільної освіти, її організації і стратегії розвитку розкриває Концепція позашкільної освіти та виховання, Державна національна програма „Освіта” (Україна XXI століття), Програма розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002–2008 рр., Державна цільова соціальна програма розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року тощо. Так, у Національній доктрині розвитку освіти серед найважливіших проблем визначено розвиток позашкільної освіти та цілісної міжгалузевої багаторівневої системи позашкільних закладів різних типів і профілів.

Водночас утвердження позашкільної освіти як складової структури освіти України, що закріплено в нормативно-правових документах, зумовлює визначення і розробку теоретико-методичних основ її здійснення, переосмислення місця й ролі.

Отже, у статті представимо основні положення щодо теоретичних засад позашкільної освіти, а також ефективної методики її реалізації в сучасних умовах.

Аналіз змісту існуючих теоретичних положень позашкільної освіти показав, що вона є багатоаспектним об'єктом. Теорія позашкільної освіти базується на системі наукових знань, які становлять основу педагогіки, і пов'язана з такими науками, як психологія, філософія, соціологія, фізіологія, економіка, кібернетика тощо.

Узагальнюючи підходи міжгалузевої інтеграції наукових знань, на основі системного аналізу теоретичних засад і практичної реалізації позашкільної освіти нами встановлено, що *позашкільна освіта* – це складова системи освіти, цілеспрямований процес і результат навчання, виховання, розвитку і соціалізації особистості у вільний час у позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях. *Теоретико-методичні основи позашкільної освіти* розглядаються як головні положення про позашкільну освіту, що забезпечують розробку її мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів.

Отже, позашкільну освіту слід розуміти як процес і результат, а також як систему. Основними поняттями і категоріями позашкільної освіти є: „вільний час”, „особистість”, „освіта”, „виховання”, „розвиток”, „навчання”, „соціалізація”, „культура”, „діяльність”, „творчість”, „дозвілля”, „пізнання” тощо.

На підставі теоретичного аналізу і практики встановлено: важлива особливість позашкільної освіти визначається тим, що, будучи складовою системи безперервної освіти, вона може здобуватися громадянами різних вікових категорій і характеризується добровільною участю у навчально-виховному процесі. Особливістю позашкільної освіти є відсутність регламентування настанов, вільний вибір дітьми занять і видів діяльності, диференціація за інтересами до конкретної галузі науки, культури, техніки та виробництва. Крім цього, постановка перед кожним учнем реально досяжних завдань та сфер спілкування, що сприяє набуттю досвіду соціальних відносин.

На практиці позашкільна освіта здійснюється закладами системи освіти, культури, спорту, туризму, сім'ї та молоді. Серед них – позашкільні навчальні заклади, гуртки, творчі об'єднання, клуби за місцем проживання, дитячо-підліткові фізкультурно-спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні майданчики, клубні заклади, центри дозвілля, школи естетичного виховання, бібліотеки, театри, музеї, стадіони та інші соціальні інституції. Саме в цих організаціях, що є типами позашкільних навчальних закладів, здобувається позашкільна освіта. При цьому диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей дітей та молоді. Диференціація позашкільної освіти визначається її напрямками, яких, згідно Закону України „Про позашкільну освіту”, є 11. Серед напрямків позашкільної освіти основні: художньо-естетичний, науково-технічний, еколого-натуралістичний, туристсько-краєзнавчий, фізкультурно-спортивний, дослідницько-експериментальний, гуманітарний тощо.

ного підходу в позашкільній освіті, необхідно виділити наступні елементи:

1. *Пізнавальна компетентність* – спрямована на оволодіння знаннями про культуру, природу, техніку, суспільство.

2. *Практична компетентність* – спрямована на формування практичних умінь та навичок особистості.

3. *Творча компетентність* – спрямована на розвиток творчої діяльності, здібностей, нахилів та уяви особистості.

4. *Соціальна компетентність* – спрямована на загальну культуру особистості, здатність до співпраці, самореалізацію та самовизначення.

На основі структурування пізнавальної, практичної, творчої і соціальної компетентностей узагальнимо і розкриємо зміст **позашкільної освіти** за основними напрямками: *художньо-естетичним, науково-технічним, еколого-натуралістичним, туристсько-краєзнавчим, гуманітарним.*

Так під час розробки методики позашкільної освіти було з'ясовано, що пізнавальна компетентність є першою сходинкою в основі реалізації компетентнісного підходу в позашкільній освіті й передбачає оволодіння дітьми поняттями, знаннями про культуру, природу, техніку, суспільство; сфери життєдіяльності людини; види, способи, засоби праці, матеріали та інструменти; морально-психологічні якості особистості; способи організації вільного часу тощо. Також пізнавальна компетентність сприяє завоюванню чинями технічної, екологічної, економічної та іншої термінології.

Визначено, що сукупність морально-психологічних, емоційно-вольових, трудових понять, знань, переконань, якими оволодівають діти у процесі розвитку пізнавальної компетентності, є основою для формування в них життєвих принципів, світогляду, моральних якостей. Знання дітьми видів та способів організації вільного часу сприяє оволодінню навичками правильного його використання. При цьому особливе значення має не лише засвоєння окремих знань, але й оволодіння ними комплексно.

Конкретизуючи і узагальнюючи експериментальний зміст позашкільної освіти на основі компетентнісного підходу за основними напрямками, ми встановили, що *пізнавальна компетентність у художньо-естетичному напрямі* передбачає оволодіння поняттями, знаннями з хореографії, музичного, театрального, художнього мистецтва тощо; у *науково-технічному напрямі* – оволодіння початково-технічними, спортивно-технічними, предметно-технічними, інформаційно-технічними, художньо-технічними, виробничо-технічними поняттями, знаннями; ознайомлення зі світом сучасної техніки, технологічними процесами; засвоєння знань технічної термінології, графічної грамотності з технічного моделювання і конструювання тощо; в *еколого-натуралістичному напрямі* – оволодіння екологічними, біологічними, сільськогосподарськими, лісогосподарськими, медичними, хімічними поняттями, знаннями; формування поняття про цілісну картину світу, закономірності існування життя на Землі, самоорганізацію та саморозвиток природи тощо; у *туристсько-краєзнавчому напрямі* – оволодіння поняттями, знаннями з краєзнавства, географії, археології, геології, етнології, народознавства; ознайомлення з природними та культурними особливостями свого рідного краю, держави, світу; оволодіння знаннями з історії рідного краю, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів тощо; у *гуманітарному напрямі* – оволодіння поняттями, знаннями з історії, права, філософії, мови, літератури, суспільствознавства та інших соціально-гуманітарних наук; ви-

вчення основ характеристики явищ і процесів суспільного життя тощо.

Встановлено, що в реалізації компетентнісного підходу в позашкільній освіті необхідним є не лише набуття широкого кола відповідних знань, а й неодмінне вміння застосовувати їх у практичній діяльності. У цьому полягає наступна – *практична компетентність*, спрямована на формування умінь та навичок особистості застосовувати поняття й застосовувати знання на практиці. Серед них основні види пізнавальної, дозвільної діяльності, роботи з матеріалами та інструментами, виготовлення різноманітних виробів тощо. Адже у сучасних умовах зростає роль умінь здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати її, застосовувати різні способи пізнавальної діяльності. Причому знання, вміння і навички виконують функцію не стільки самостійних цілей, скільки засобів у процесі формування компетентної особистості.

Формування практичної компетентності в позашкільній освіті дозволяє розв'язати типову для освіти проблему, коли учні, оволодівши набором теоретичних знань, зазнають значних труднощів у їх реалізації під час розв'язання конкретних завдань або проблемних ситуацій.

У процесі дослідно-експериментальної роботи було встановлено, що *практична компетентність у художньо-естетичному напрямі позашкільної освіти* передбачає формування мистецьких умінь та навичок; практичне введення дітей у світ культури та мистецтва, залучення їх до створення художніх виробів, виконання різних видів вокальних, музичних, театральних, танцювальних номерів тощо; у *науково-технічному напрямі* – формування техніко-технологічних умінь і навичок, проектування, конструювання; практичне введення дітей у світ техніки, залучення їх до створення моделей машин, механізмів, іграшок; набуття та формування умінь і навичок з графічної підготовки, роботи з різноманітними матеріалами та інструментами; засвоєння основних прийомів використання технологій у машинобудуванні тощо; у *еколого-*

натуралістичному напрямі – формування екологічних вмінь і навичок розв’язання екологічних проблем, раціонального природокористування, природоохоронної діяльності тощо; у *туристсько-краєзнавчому напрямі* – формування краєзнавчих умінь та навичок, участь у краєзнавчій роботі, збереження та відродження народних традицій, звичаїв, обрядів, оволодіння навичками здорового способу життя тощо; у *гуманітарному напрямі* – розвиток громадської активності, здатності реалізовувати і захищати свої права, орієнтуватися в соціальних відносинах, уміння оцінки суспільних явищ та процесів, встановлення зв’язку між подіями і явищами, формулювання, висловлювання та доведення власної думки, позиції, ведення дискусій тощо.

З’ясовано, що набуття практичної компетентності забезпечує лише застосування знань на практиці, оволодіння трудовими вміннями та навичками. Подальше формування компетентної особистості, її розвиток обумовлює третя – *творча компетентність*, яка також лежить в основі реалізації компетентнісного підходу в позашкільній освіті та забезпечує розвиток творчої діяльності, майстерності, здібностей, нахилів і уяви особистості.

Особливе значення творча компетентність має в сучасних умовах, коли творчий підхід до розв’язання будь-яких завдань, творча праця, постійне підвищення своєї майстерності, самоосвіта стали життєво необхідними кожному. Адаже опанування знаннями та вміннями у готовому вигляді, за готовими зразками і шаблонами забезпечує лише репродуктивний, виконавський рівень.

У дослідженні встановлено, що творча компетентність у позашкільній освіті зумовлює навчання дітей творчості, формування у них з раннього віку досвіду творчої діяльності, майстерності, розвитку творчих здібностей, нахилів. Це здійснюється в процесі розв’язання учнями творчих завдань, пошуку раціональних шляхів і способів виконання роботи, внесення раціоналізаторських пропозицій, самостійного визначення технології виготовлення виробів тощо.

Визначено, що необхідним фактором тут постає розвиток творчої уяви, фантазії, креативного мислення, інтересу до видів творчості, а також формування естетичних смаків, художнього і технічного хисту. Отже, творча компетентність забезпечує творчу трудову, раціоналізаторську, винахідницьку діяльність, розвиток здібностей особистості.

Унаслідок конкретизації і узагальнення експериментального змісту позашкільної освіти на основі компетентнісного підходу за основними напрямками було встановлено, що *творча компетентність у художньо-естетичному напрямі* передбачає набуття досвіду власної творчої діяльності з хореографії, музичного, театрального, художнього мистецтва, розв’язання творчих завдань, здатності проявляти творчу ініціативу; розвиток художніх, творчих здібностей, виконавської та акторської майстерності, системного, просторового і логічного мислення, уяви, фантазії; формування стійкого інтересу до художньої творчості тощо; у *науково-технічному напрямі* – набуття досвіду власної творчої діяльності з науково-технічної творчості, розв’язання творчих завдань, здатності проявляти творчу ініціативу; формування вмінь самостійного виготовлення технічних об’єктів; розвиток конструкторських, винахідницьких, дослідницьких, творчих здібностей, системного, просторового і логічного мислення, уяви, фантазії; формування стійкого інтересу до науково-технічної творчості тощо; в *еколого-натуралістичному напрямі* – набуття досвіду власної творчої діяльності у сфері екології, розв’язання творчих завдань, здатності проявляти творчу ініціативу; формування досвіду взаємовідносин людини з природою, вмінь проведення самостійних наукових досліджень; розвиток дослідницьких, творчих здібностей, системного, просторового і логічного мислення, творчої уяви, фантазії; формування стійкого інтересу до екологічної освіти тощо; у *туристсько-краєзнавчому напрямі* – набуття досвіду власної творчої діяльності з краєзнавства, розв’язання творчих завдань, здатності проявляти творчу ініціативу; формування досвіду взаємовідносин людини з природою,

вмінь проведення самостійних наукових досліджень; розвиток дослідницьких, творчих здібностей, системного, просторового і логічного мислення, творчої уяви, фантазії; формування стійкого інтересу до туристсько-краєзнавчої роботи тощо; у *гуманітарному напрямі* – набуття творчої діяльності з соціально-гуманітарних наук, розв'язання творчих завдань, здатності проявляти творчу ініціативу; розвиток дослідницьких здібностей, системного, просторового й логічного мислення, уяви, фантазії; формування стійкого інтересу до соціально-гуманітарних наук тощо.

У дослідженні з'ясовано, що формування компетентної особистості неможливе без розвитку культури праці, комплексу особистісних якостей, потрібних людині як суб'єкту сучасного виробництва і культурного розвитку суспільства.

Соціальна компетентність розглядається як четверта компетентність, що забезпечує реалізацію компетентнісного підходу в позашкільній освіті, спрямована на виховання та розвиток загальної культури особистості, здатності до співпраці, самореалізації та самовизначення. Вона також визначає сукупність якостей людини, що становлять її імідж, індивідуальний стиль діяльності.

З'ясовано, що соціальна компетентність у художньо-естетичному, науково-технічному, екологонатуралістичному, туристсько-краєзнавчому та гуманітарному напрямках позашкільної освіти передбачає формування активної життєвої позиції, адаптацію, готовність до безперервної освіти, конкурентної боротьби на ринку праці, потребу ініціативно включатися в систему нових економічних відносин, підприємницьку діяльність. Засвоєння соціальної компетентності обумовлює прояв та розвиток важливих людських якостей і здібностей особистості, ставлення до праці, оволодіння соціальним досвідом. Також соціальна компетентність характеризує взаємодію людини з суспільством, соціумом, іншими людьми. Ця компетентність як сукупна характеристика громадянської зрілості професіонала виступає одночасно як соці-

альна дієздатність, його вміння передбачати наслідки своїх дій, робити правильний вибір під час їх виконання, дотримуватися балансу загальних та особистих інтересів.

Отже, теоретичні засади позашкільної освіти, визначають та характеризують сутність, принципи, зміст, форми та методи навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах. Також вони є основою для розробки методики позашкільної освіти, яку в сучасних умовах доцільно розробляти на основі компетентнісного підходу.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи: моногр. – К.: ІВЦ АЛКОН, 2008. – 336 с.
2. Організація відпочинку та оздоровлення дітей: концепції, технології, досвід / Биковська О. В. (кер. авт. кол.), Вагнер С. І., Горбинко В. М. [та ін.]. – К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 208 с.
3. Позашкільна освіта в Україні: навч. посіб. / за ред. О. В. Биковської. – К.: ІВЦ АЛКОН, 2006. – 224 с.
4. Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка: теорія, історія практика: наук.-метод. посібник / Т. І. Сущенко. – К.: МАН, 2011. – 299 с.

Елена Быковская

Теоретико-методические основы внешкольного образования

В статье анализируются современные теоретические и методические положения внешкольного образования. Раскрывается методика внешкольного образования, которая базируется на применении компетентностного подхода. Обобщенно содержание внешкольного образования на основе структуризации [структурирующий] познавательной, практической [практичной], творческой и социальной компетентностей].

Ключевые слова: внешкольное образование, теория, методика, практика, компетентностный подход.

Olena Bykovska

Theoretical Methodological Background of the Out-Of-School Education.

Modern theoretical and methodological aspects of the out-of-school education are subject to the author's analysis. The methodology of the out-of-school education, based on the competence approach is described. The content of the out-of-school education considering cognitive, practical, creative and social competences is generalized.

Key Words: out-of-school education, theory, methodology, practice, competence approach.

АСПЕКТИ ЖИТТЯ ПІДРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Автор звертає увагу на особливості перебування підлітків поза навчальним закладом та формування їх стосунків з оточуючими, на систему взаємодій, яка є моделлю реального дорослого життя. Пропонується опис п'яти чинників особистісного становлення підростаючого індивіда. Автор акцентує на ролі суспільства, педагогів, родини у процесі виховання дитини.

Ключові слова: самореалізація, колективна діяльність, особистісне становлення, духовно-моральні цінності, деструктивні впливи, ціннісні протиріччя.

Іван БЕХ

Директор
Інституту проблем
виховання НАПН
України,
доктор психоло-
гічних наук,
дійсний член
НАПН України

Розвивальною перевагою діяльнiсного перебування підростаючої особистості в позашкільному навчальному закладі у порівнянні з іншими сферами її життєдіяльності є те, що тут вона вступає в систему взаємодії, яка організаційно й змістовно є певною мо-

деллю реального дорослого життя. Тож особистість набуває великого набору соціальних умінь, які визначатимуть її повноцінне „дорослішання”. З огляду на це подамо опис важливих чинників особистісного становлення підростаючого індивіда.

1. ДУХОВНА ПРИСУТНІСТЬ НАСТАВНИКА В ЖИТТІ ГРУПИ ЯК ФАКТОР ЇЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Важливими для педагогічного пізнання є ситуації з життя шкільної групи, коли серед її учасників відсутній вихователь. Тут умовно можна виокремити два поведінкові сценарії.

Перший характеризується різною мірою відхилення від суспільно прийнятих способів міжособистісних взаємин, порушенням членами групи звичних правил субординації, використанням у спілкуванні ненормативної лексики і т. ін.

При цьому необ'єктивним був би висновок про стійку групову асоціальну настанову. Якраз такої думки дотримується і наставник, який по-справжньому діє з вихованцями своє життя. Уся справа тут полягає в психологічному ефекті „вирватися на волю”, за

якого й відбуваються вищезазначені поведінкові прояви. Вони виступають практичним втіленням потягу членів групи до самоствердження, що реалізується в неконтрольованих умовах.

Зазначимо, в цій ситуації йдеться про відсутність контролю з боку особистості, яка безпосередньо причетна до формування у вихованців суспільно значущої ціннісної структури. Звідси випливає важливе для педагога положення, за яким ця шкільна група перебуває на тому рівні вихованості, коли у мотиваційній системі, окрім певних духовно-моральних компонентів, повинен бути реально присутнім наставник, відповідальний за цю систему. За такої відсутності й виник описаний нами поведінковий сценарій.

Зрозумівши спосіб поведінки групи за реальної відсутності наставника, стає можливим досягнути ситуацію духовної його присутності під кутом зору самореалізації всіх членів групи. З огляду на це мова йтиме про вищий механізм групового функціонування, коли самореалізація кожного члена групи не зазнає відхилень щодо сформованих принципів.

Уточнимо, що цей другий поведінковий сценарій стосується колективної діяльності й спілкування, які розгортаються в рамках привласнених кожним вихованцем доброчинностей. Важливо, що вихованці не тільки обмінюються між собою засвоєними духовно-моральними цінностями, але й демонструють при цьому стійке завзяття, яке початково властиве було їм за реальної взаємодії з наставником.

І це незважаючи на те, що ситуація групової самостійності набагато психологічно складніша, ніж за реальної присутності наставника. Справа в тому, що члени групи втрачають можливість одержати не тільки певну пораду, а й дружню підтримку, в якій вони відчувають потребу. Однак лише за такого групового стану повністю

розкриваються особисті можливості кожного вихованця.

Чому ж ідеальна присутність наставника стає для членів групи реальною духовним орієнтиром? Щоб це суб'єкт-суб'єктне явище відбулося, повинна скластися особлива міжособистісна взаємодія у відносинах „наставник – вихованець”. Наставник має бути непересічною особистістю, що випромінює щодо вихованців гарячу й нездоланну любов, яка, немов би духовна тканина, покриває кожного з них, пронизуючи й просвітлюючи усі їх цінності. А вихованці розчиняються в любові вихователя й тим самим створюють специфічну мотивацію як синтез духовних цінностей і образу наставника. Цей внутрішній синтез у згорнутому вигляді зберігає процес перетворення соціальної дії (впливу дорослого на дитину) у власне особистісне надбання вихованця. По-іншому, трансформацію інтерпсихологічного утворення в інтрапсихологічне, за Л. Виготським. Така цілісна мотивація і є показником вищого ступеню розвитку окремого вихованця й групи в цілому.

2. ОРІЄНТИРИ ВИБОРУ ОСОБИСТІСТЮ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ

З чим поріднити своє життя? Це питання виникає перед кожною особистістю. При цьому йдеться не лише про вибір професії, а й про те, у яких соціальних відносинах вона перебуватиме, яку спрямованість інтересів, прагнень, спілкувань, поведінки пропонуватимуть їй люди. Зазначимо, що знання про характер можливих життєвих ситуацій даються підрастаючій особистості в досить обмеженому обсязі, й це призводить до багаточисельних внутрішніх і зовнішніх конфліктів, подолати які їй досить важко. У результаті цього в особистості можуть виникати стани розчарування власним життям, невдоволеності собою як його володарем.

Тому й виникає необхідність у мінімізації цих життєвих станів, у які потрапляє особистість, не говорячи вже про їх запобігання. Звичайно, що передбачити навіть основні життєві колізії особистості досить важко, проте це не означає, що вони не підлягають хоча б імовірному прогнозуванню, а отже, і їх вибірковому попередженню. З цією метою доцільно використати поняття „корисність певного роду (способу) життя для особистості”. Таким чином стає можливим розглядати задоволеність життям у контексті індивідуально-психологічних особливостей тієї чи іншої особистості. Звідси знання про те, що корисне особистості в плані специфіки способу життя може бути правильно визначене не абстрактно, а лише з урахуванням її психологічних можливостей зберігати внутрішню стабільність і цілісність у складних міжособистісних взаємодіях. Вони ж можуть характеризуватися меншою чи більшою силою напруження, частотою прояву та вибірковістю. Ці характеристики корелюють з основою життя особистості, якою є її професійна діяльність. Саме від ширини тих соціальних відносин, які нею породжуються, залежатимуть сутнісні ознаки міжособистісних взаємодій.

Тож особистість, вибираючи власний життєвий шлях, має зважати на те, чи зможе вона витримати нагаразди як похідні наслідки обраної професійної діяльності. До них доцільно віднести заздрість людей близького оточення особистості за її великі професійні досягнення. Люди, що демонструють цю моральну ваду, можуть ускладнити цим самим самопочуття особистості: вона переживатиме страждання. Цей стан може погіршуватися, коли особистість, окрім заздрості, зазнає ще й нічим не обгрунтованих наклепів.

До того ж особистість, завдяки своїм здібностям і зусиллям, може відрізнятись від свого соціального

довкілля більшим матеріальним статком, і це теж здатне виявитися для неї сильнодіючим подразником. Людям, які поруч, важко буває змиритися з вищістю особистості у певному життєвому напрямі. Важливо також мати на увазі, що конкретний рід життя може відрізнятись від іншого розмаїтістю соціальних зв'язків, у яких перебуває особистість. Це вимагає від неї відповідного піклування як стосовно себе, так і стосовно суб'єктів, з якими вона взаємодіє. Отже, вона мусить враховувати свої можливості й у цьому плані.

Ступінь задоволеності життям пов'язаний зі ступенем свободи особистості від досить важких для неї життєвих обставин. Якраз на цю закономірність має орієнтуватися особистість, вибираючи свій життєвий шлях.

3. ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ У ЦІНІСНИХ ПРОЕКЦІЯХ

Життєвий шлях духовно-морального змушнення особистості надзвичайно тяжкий і суперечливий: він є не лише постійним нарощуванням благодійних надбань. На цьому шляху зустрічаються повороти, які не тільки сповільнюють прогресивний поступ особистості, але й істотно змінюють його. Тепер духовно-моральний набуток перестав бути визначальним у внутрішній системі особистості, хоча й залишається функціонувати уже в підпорядкованому стані. На особистісну авансцену виходять та активно заявляють про себе морально деструктивні сили, на основі яких особистість починає стверджувати себе в тому чи іншому сегменті життя.

Така духовно-моральна трансформація є не лише результатом відповідного внутрішнього процесу: тут важлива роль належить тій групі, у якій перебуває на той час особистість, точніше кажучи, внутрішньогруповим

процесам, яких зазнає кожний член групи. Ці процеси можуть характеризуватися ідейною тотальністю або вибірковістю. Окрім того, одна частина членів групи більш активна у своїх впливах на окрему особистість, інша – не відзначається такою здатністю. До того ж і сама особистість через свої індивідуальні особливості до одних членів групи може бути більш прихильною ніж до інших. Всі ці фактори в кінцевому підсумку й вирішать вектор становлення особистості.

Особистість, що похитнулася у власних духовно-моральних устремліннях, починає відчувати певний внутрішній дискомфорт у своїй групі. Це, зрештою, призводить до того, що вона спрямовує власні погляди на іншу соціальну групу, яка функціонує поряд з нею. У цій ситуації особистість неодмінно порівнює дві групи за ціннісними орієнтаціями, що стимулює її відчуження від своєї групи. Тому неминуче виникає явище соціальної міграції: особистість залишає одну групу й переходить до нової. Тут уже переймає інші цінності, до яких вона сформувала більшу чи меншу готовність. Тепер ці цінності набувають стійкості, й особистість починає нове за смислоцінністю спрямованістю індивідуальне життя. Як складеться подальший розвиток, залежатиме від поєднання багатьох зовнішніх, об'єктивних і суб'єктивних факторів духовно-морального вдосконалення особистості.

Важливим є розкрити ставлення членів групи до особистості, яка її залишила і ставлення членів нової групи до неї. Зазначимо, що суспільно значущий розвиток певної групи характеризується небайдужістю до окремої особистості, навіть якщо вона вступила з нею у певну ідейну конфронтацію. Тож члени старої групи переживають почуття глибокого суму: вони вболівають за долю особистості, що облишила їхнє середовище, на-

магаються доступними їм засобами вплинути на неї для зміни рішення.

Члени ж нової групи радіють від вибору особистості: вони не бачать у її вчинку нічого необачливого, оскільки їхні цінності цього не передбачають. Адже життя членів нової групи, у яку ввійшла особистість, протікає в безпечності, що не сприяє критичній моральній рефлексії і відповідній самооцінці. Члени нової групи й особистість, що приєдналася до них, не владні над собою, і в цьому їхня життява драма.

4. ЗАВАДИ БЛАГОЧИННОМУ ЖИТТЮ ОСОБИСТОСТІ

Підрастаюча особистість у своєму прагненні до зміцнення духовно повноцінного життя має потребу у відповідній підтримці, тобто наявності у своєму внутрішньому світі суспільно важливих цінностей. Однак їхня природа така, що вони не з'являються самі по собі, а є результатом цілеспрямованого суспільного впливу. Тому бажано, щоб цей вплив, суб'єктами якого є батьки, вихователі, ровесники, дорослі, був ціннісно узгодженим, передбачав гармонію в єдності цілей та способів їх досягнення.

Все ж часто трапляється так, що підрастаюча особистість на шляху свого духовно-морального становлення не відчуває згаданої гармонії, а натомість зіштовхується з різного роду перешкодами. Останні гальмують вже засвоєні особистістю здобутки й позбавляють можливості для подальшого благочинного зростання. Більш того, за такого психічного стану в життя підрастаючої особистості входять „низькі” бажання й пристрасті, кардинально змінюючи її моральну структуру.

У виховному аспекті важливо розуміти, що перешкоди як деструктивні впливи мають різний ступінь дієвості на підрастаючу особистість. У зв'язку з цим попередньо розкри-

емо внутрішню сутність впливу як такого, не акцентуючи уваги на його модальності (особистісно деструктивний він чи конструктивний). Вплив нижчого ступеню перетворювальної дієвості – це така міжіндивідуальна дія, за якої виникає лише функціональне зближення двох осіб. У цьому випадку відбувається демонстрація певної норми чи способу поведінки одним індивідом та її сприймання іншим. У цілому ця взаємодія розгортається в когнітивному плані.

Вплив вищого рівня перетворювальної дієвості відбувається у площині внутрішнього „Я” і суб’єкта, і об’єкта впливу. Взаємини між ними супроводжуються доволі сильними емоційними переживаннями. Відтак виникає душевна цілісність, за якої суб’єкт впливу проникає в особистісне ядро об’єкта, спрямовано змінюючи його. У залежності від того, який заряд (особистісно конструктивний чи деструктивний) транслює суб’єкт впливу, залежатиме і його ефект стосовно об’єкта.

З огляду на це вищим рівнем перетворювальної дієвості володіють батьки підростаючої особистості. Їхній вплив характеризується не лише відсутністю внутрішніх меж між ними і дитиною, але й постійністю її перебування у батьківському домі. Є підстави стверджувати, що якраз ситуація постійності впливу виявляється визначальною в процесі особистісного становлення дитини. Тому саме батьки за негативної виховної позиції можуть стати істотною перешкодою на шляху благочинного життя підростаючої особистості. Моральна розпутність дитини може відбутися не від чого іншого, як від їхньої бездумної прихильності до соціально примітивних потреб та інтересів. Звертаючи увагу тільки на це й вибудовуючи відповідний стиль життя, всі інші суспільні цінності вони ігнорують, що негативно відбивається на їхніх дітях як особистостях.

Серйозні перешкоди благочинному життю особистості може створювати моральне за спрямованістю людське довкілля (ровесники, дорослі), від якого їй важко дистанціюватися. Воно ж своєю чисельністю здатне затьмарити тих осіб, які позитивно впливають на підростаючу особистість. З метою нейтралізації такого деструктивного впливу оточення слід протипоставити йому всю силу батьківсько-педагогічної ідейної згуртованості, здатної спрямувати розвиток вихованця у суспільно-важливому руслі.

5. ЖИТТЯ ГРУПИ В АТМОСФЕРІ ЦІНІСНОГО ПРОТИРІЧЧЯ.

Міжособистісні взаємодії, що виникають у певній соціальній групі, безпосередньо відбиваються на перебігу життя кожного її члена. Така залежність рівною мірою властива і малим стихійним, і неконтактним формальним об’єднанням, що відображають загальну структуру суспільства. При цьому слід зважати на те, що інтенсивність впливу цих груп на індивідуальне життя особистості буде дещо відмінною. Мала неформальна група відіграватиме дієвішу роль.

До цього часу групові процеси ціннісно-сміслові гармонізації чи конфронтації простежувалися як на теоретичному, так і на прикладному рівнях лише у контексті формування єдиної суспільно важливої мотиваційної основи функціонування тієї чи іншої групи та її прогресивного розвитку. Тут перевага надавалася категорії ціннісно-орієнтаційної згуртованості та змісту міжсуб’єктних контактів, які виникали під її впливом.

Не заперечуючи продуктивності такого підходу, варто вказати на його пізнавальні обмеження. Є доцільним з’ясувати дійсних мотивів як рушійних спонук першого етапу створення групи, виокремлюючи принаймні дві полярні позиції її членів. Таке

кардинальне розмежування чіткіше простежується у групах, ціннісними орієнтаціями яких виступають необхідність захисту оточуючого довкілля, утвердження здорового способу життя чи розгортання волонтерства, реалізації соціальних проєктів тощо. Важливим фактором при цьому є те, що такі ціннісно-мотиваційні устремління підтримуються відповідними державними інституціями у формі забезпечення соціального престижу члена таких груп та його потреби у визнанні. Це може стати для деяких членів угруповання провідним ціннісним аргументом їхнього рішення увійти до складу тієї чи іншої групи.

Членів групи з такою провідною мотивацією кваліфікуватимемо егоцентристами. Натомість членів групи, основною мотивацією яких є перелічені ціннісні орієнтири, вважатимемо соціоцентристами.

На початку функціонування групи явного протиріччя між соціоцентриками та егоцентриками не спостерігається. Останні активно вживаються в позицію соціального престижу, і це їх задовольняє. Їх також влаштовує і формальна єдність з соціоцентрично спрямованими членами групи. Адже всі вони, наче волонтери у широкому соціальному сприйнятті. Тут ще відсутня градація членів групи за ціннісними критеріями та показниками. У залежності від того, як члени групи соціоцентричної спрямованості починають проявляти „запопадливість”, включаючись у практичну суспільно значущу діяльність, виникають перші прояви незадоволення в егоцентристів. Вони роблять висновок, що реальні справи членів групи соціоцентричного спрямування затьмарять їхню самоцінність і значущість. Така ситуація стає для них неприйнятною й через те, що порушується, як вони вважають, їхня морально-психологічна безпека. Тепер члени групи егоцентричного спрямування звертаються до соціо-

центристів з висловлюваннями про бажання безпечного, мало напруженого життя, необхідність отримання всіляких спільних задовольень. Коли ж соціоцентристи на такий спосіб життя групи не погоджуються, члени групи егоцентрованого спрямування одягають щодо них „маску друзів”. Група відтепер діє в атмосфері ціннісного протиріччя. Егоцентристи відкрито не сприймають ціннісних прагнень соціоцентристів, вдаються до інсинуацій, до образ, а то й спрямовано перешкоджають їхній добродійній праці.

У такій ситуації слід формувати громадську думку, яка сягає за межі конфліктної групи. Це дозволить дещо нейтралізувати неприємельські потяги членів групи егоцентричного спрямування й змінити їхню ціннісну орієнтацію.

Иван Бех

Аспекти жизни подростка во внешкольном учебном заведении

Автор обращает внимание на особенности пребывания подростка вне учебного заведения и формирование его отношений с окружающими. Обращается внимание на систему взаимодействий, которая является моделью реальной взрослой жизни. Предлагается описание пяти составляющих личностного становления подрастающей личности. Автор акцентирует на роли общества, педагогов, семьи в процессе воспитания ребенка.

Ключевые слова: самореализация, коллективная деятельность, личностное становление, духовно-моральные ценности, деструктивное влияние, ценностные противоречия.

Ivan Bex

Life Aspects of a Young Personality in Out-Of-School Educational Institutions

Attention is paid to the peculiarities of teenagers stay out of the educational institution and establishing their relationship with others. The system of interaction with others that is a model of real adult life is under review. Five factors of personality formation of the young generation are described. The author emphasizes the role of the society, teachers and family in the process of educating children.

Key Words: self realization, joint activity, personal development, spiritual and moral values, destructive influences, value conflicts.

ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА СКЛАДОВА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті охарактеризовано психолого-педагогічні особливості позашкільної освіти й виховання особистості, визначено ряд концептів їх побудови. Звертається увага на те, що дозвілля дитини має логічно поєднати у своїй структурі як сучасні філософсько-культурологічні і соціально-педагогічні теорії, так і ефективні освітньо-виховні технології, спрямовані на виховання особистості, розвиток її творчого потенціалу й соціальної активності

Ключові слова: позашкільна освіта і виховання, позашкільний навчальний заклад, концепт, психолого-педагогічні особливості.

Григорій ПУСТОВІТ

Вчений секретар
Відділення загальної педагогіки та
філософії освіти
НАПН України,
доктор педагогічних наук,
професор

Входження України в європейський і світовий освітній простір, сучасні процеси становлення й розбудови національної системи освіти детермінують зміни як концептуальних підходів, так і самої парадигми освіти й виховання учнів, трансформацію її культурологічної, гуманітарної та знанневої складових. Ці зміни стосуються створення інноваційних освітньо-виховних моделей, перегляду змісту навчально-дидактичних матеріалів, форм та методів навчання і виховання підростаючого покоління.

Окреме й досить важливе місце у цих процесах належить саме позашкільним навчальним закладам,

оскільки нині вони залишилися єдиними інститутами виховання особистості у вільний від навчання у загальноосвітніх чи інших навчальних закладах час. Тому дозвілля дитини має логічно поєднати у своїй структурі як сучасні філософсько-культурологічні і соціально-педагогічні теорії, так і ефективні освітньо-виховні технології, спрямовані на виховання особистості, розвиток її творчого потенціалу й соціальної активності.

Розв'язання цієї проблеми особливо актуалізується у контексті визначення теоретичних засад розвитку сучасного змісту позашкільної освіти, який ґрунтується, насамперед, на особистісних інтересах і потребах дитини. Відтак провідними за цих умов є особистісно орієнтований й суб'єкт-суб'єктний підходи побудови навчально-виховного процесу на принципах науковості, полікультурності,

системності, інтегративності, єдності освіти і виховання та на засадах гуманізму і демократії. Повідним у цих процесах є формування в свідомості особистості наукової картини світу, громадянської позиції стосовно довкілля, активності у застосуванні здобутих знань і соціальної значущості її практичної діяльності [1].

Ефективне досягнення зазначених вище цілей забезпечується своєрідністю навчально-виховної діяльності позашкільних навчальних закладів, яка проявляється, насамперед, у добровільному і цілеспрямованому використанні дитиною вільного від навчання у загальноосвітній школі часу для найповнішого розвитку своїх потенційних можливостей. Відразу ж актуалізуємо увагу на тому, що добровільність в організації дитиною свого дозвілля в умовах позашкільного навчального закладу виключає будь-які форми і навіть найменші спроби примусу щодо неї, оскільки ґрунтується на беззаперечному врахуванні педагогом інтересів і бажань дітей, запитів їхніх батьків. Це, у свою чергу, передбачає застосування педагогічного впливу саме в напрямі психолого-педагогічної допомоги дитині навчитися відчувати задоволення й користь від активних форм організації вільного часу, а не від безцільного відпочинку. Останнє розглядається нами важливим психолого-педагогічним конструктом навчально-виховного процесу позашкільного навчального закладу, оскільки характеризує цілісність свідомості й діяльності школяра у досягненні поставленої мети, єдність внутрішнього й зовнішнього сприйняття, оцінки та ставлення до себе й свого місця у полі індивідуальної чи колективної діяльності. Саме останнє детермінує самостійну навчально-пізнавальну діяльність особистості в педагогічно організованому середовищі позашкільного навчального закладу, яка може спрямовуватись і повністю чи частково коригуватись педагогом. Однак її ефективність адекватна внутрішнім спонукам

особистості до засвоєння системних знань, умінь та практичних навичок їх здобуття й застосування.

Тому позашкільна освіта розглядається нами як така, що виявляє найближчі перспективи індивідуального розвитку особистості у вільний від навчання у загальноосвітній школі та у різних соціальних й освітньо-виховних інститутах час, серед яких саме позашкільні навчальні заклади набувають статусу центрів мотиваційного розвитку, самореалізації і професійного самовизначення дитини [3]. Досягнення таких цілей передбачає, що система позашкільної освіти має базуватися на ефективному застосуванні різноманітних як традиційних, так і інноваційних педагогічних технологій, які сприяють формуванню:

- творчої спрямованості особистості, що передбачає усвідомлення нею значення насамперед творчих, гуманістичних потреб, мотивів, цілей як провідних у її розвитку та майбутній життєдіяльності;
- творчої самосвідомості, що проявляється у самопізнанні та адекватній самооцінці власної діяльності і поведінки у соціокультурному й соціоприродному середовищі;
- постійного зростання потенціалу творчої діяльності – стимулювання інтересу і бажання систематично здобувати нові знання, вміння творчо їх застосовувати, формування умінь експериментувати та вести різноманітні дослідження відповідно до вікових можливостей учнів [4].

Досягнення таких цілей можливе лише за умови, коли здобуті знання про довкілля стануть основою відповідних переконань, ціннісних орієнтацій та доцільної з моральної точки зору поведінки школярів. У навчально-виховному процесі позашкільного закладу досягнення такої мети можливе у єдності:

- навчання і виховання, коли вони не є двома складовими педагогічного процесу, які функціонують автономно одна від одної, а коли

навчання здійснюється завдяки функціонуванню певних якостей особистості, а виховання завжди забезпечує певний освітній ефект. Забезпечення функціонування такої єдності означає забезпечення найбільш високого освітнього і виховного результату;

- навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи і позашкільного навчального закладу, що здійснюється через гуманізацію та гуманітаризацію освітньо-виховного змісту, демократизацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії в учнівсько-педагогічному колективі. „...у такому випадку між вчителями і учнями складаються дружні відносини, коли ті й інші в однаковій мірі зацікавлені в успіху навчального процесу, коли вони разом розмірковують, вирішують всі проблеми, освіта процвітає, освіта, що готує дитину до щасливого життя в нашому складному динамічному світі, який постійно розвивається” [5];
- навчання і виховання зростаючої особистості, що здійснюється загальноосвітньою школою, позашкільним навчальним закладом, сім'єю, громадою, різноманітними громадськими організаціями та засобами масової інформації;
- мети, конкретних цілей і завдань освіти та виховання школярів у професійній діяльності педагога;
- освітньо-виховного змісту діючих на сьогодні у позашкільних навчальних закладах програм та розробкою нових, зокрема авторських навчальних програм, посібників й інструктивно-методичних матеріалів.

За подібного підходу справжня єдність навчання і виховання у позашкільному навчальному закладі в будь-яких її проявах передбачає таку мету і конкретні цілі, котрі за своєю побудовою відповідають завданням формування соціально-активної, інтелектуально і духовно розвиненої особистості, збудження такого стану

її активності, який відповідає цілям єдності спонукальних і виконавських сил у вчинках, діяльності та поведінці. Внутрішньою силою, психологічним механізмом, що стимулює розумову діяльність, є ставлення до неї: стан зацікавленості, відповідальності, радості та успіху, впевненості у досягненні результатів, стан вольової напруги у практичній діяльності.

Розгляд сутності практичної діяльності школярів у навчально-виховному процесі здійснюється нами з позиції віднесення її до усіх сфер діяльності і мислення індивіда. Водночас, маючи суто особистісну належність до його певних дій (навчально-пізнавальних, пошукових, дослідницьких, конструкторських і т. д.) в освітньо-виховному середовищі позашкільного навчального закладу, вона аналізується нами як досить специфічний і водночас цілеспрямований спосіб діяльності цього конкретного індивіда. За такого підходу його теоретична діяльність забезпечує відтворення у свідомості реальних об'єктів і явищ довкілля, не змінюючи їх, тоді як за безпосереднього практичного впливу на них переважно набувають змін об'єкти чи явища і водночас набуває відповідних (здебільшого позитивних) змін і сам суб'єкт. Тобто особистість у таких випадках розвиває й удосконалює свої знання і здібності, набуває нових умінь та навичок. Тим самим маємо констатувати, що успішність практичної діяльності особистості в довкіллі буде ефективною лише за умови, коли вона спирається на знання. Отже, немає такої практичної діяльності особистості, до складу якої б не входили теоретичні компоненти пізнання нею довкілля, і водночас, не існує теоретичної (розумової) діяльності без відповідних елементів практичної. Відтак, практика за своє сутність є одночасно основою пізнання і критерієм істинності здобутих знань [6].

Враховуючи, що характерною рисою навчально-виховного процесу позашкільного навчального закладу

є його виняткова практична спрямованість, то набуття значного обсягу навчальної інформації, її систематизацію, осмислення та аналіз учні здійснюють у процесі практичних чи навчально-практичних дій у довіклі (туристичні походи, технічне моделювання, екологічні експедиції, суспільно корисна чи масова робота тощо). Саме такий підхід, як підтверджує педагогічний досвід, є досить ефективним у розвитку навчально-пізнавальних умінь та творчого ставлення учнів до навчання і праці. Виконуючи конкретну практичну дію завдяки і на основі набутих раніше знань та навичок, учні переконуються у необхідності набуття додаткових знань, інтелектуальних умінь і, відповідно, практичних навичок. Тут в єдиному процесі досить тісно переплітаються практичні й пізнавальні дії учнів; силою, яка їх детермінує, є насамперед, досвід чуттєвого сприйняття дійсності (переживання, переконання) й абстрактне мислення.

Отже, можемо зробити висновок, що єдність освіти й виховання в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу забезпечується, насамперед, за умови задоволення інтересів, освітніх запитів і мотивів учнів, які й спрямовують їхню навчально-пізнавальну, пошукову, конструкторську й дослідницьку діяльність та конкретну суспільно корисну, масову чи природоохоронну роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Всемирная энциклопедия. Философия. – М.: АСТ; Минск : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1311 с.
2. Глассер Уильям. Школа без неудачников / У. Глассер. – М. : Прогресс, 1991. – 174 с.
3. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Концепція позашкільної освіти і виховання. Інформ. Зб. Міносвіти України, 1997. – С. 22–32.
5. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта і виховання: деякі нотатки про сьогодення / Г. П. Пустовіт // Формування та розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в креативному освітньому соціумі. 16-17 жовтня 2008 р. Збірник матеріалів наук. практ. конф. кол. авт. – Суми : ВАТ „Сумська друкарня”, 2008. – С. 6–21.
6. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта і виховання: теоретико-дидактичний аспект: Монографія. Книга 1 / Г. П. Пустовіт. Видання друге доп. і випр. – Миколаїв : Видавництво МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. – 379 с.

Григорій Пустовіт

Психолого-педагогическая составляющая внешкольного образования

В статье раскрыто психолого-педагогические особенности внешкольного образования и воспитания личности, определено ряд концептов их построения. Обращается внимание на то, что досуг ребенка должен логически объединить в своей структуре как современные философско-культурологические и социально-педагогические теории, так и эффективные учебно-воспитательные технологии, которые направлены на воспитание личности, развитие ее творческого потенциала и социальной активности

Ключевые слова: внешкольное образование и воспитание, внешкольное учебное заведение, концепт, психолого-педагогические особенности.

Grigoriy Pustovit

Psychologic And Pedagogical Components Of The Out-Of-School Education

Psychological and pedagogical components of the out-of-school education are characterized. The constituents are defined. Attention is drawn to the need of the logical combination in the child's leisure time the following:

- modern philosophic and cultural theories;
- modern social and pedagogic theories;
- effective educational technologies.

All of the mentioned should be aimed at educating the personality, developing its creativity and social activity.

Key Words: out-of-school education, out-of-school educational establishment, concept, psychological and pedagogic peculiarities.

КОНЦЕПЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

УДК 374.001.1

У статті розглядаються особливості організації позашкільного педагогічного процесу, особливості формування в цьому середовищі особистості, стимулювання розвитку суб'єктної позиції дитини, регулювання оптимальних взаємин в системі „особистість – сім'я – школа – суспільство”. Звертається увага на специфіку роботи педагогів позашкільних закладів.

Ключові слова: позашкільний навчальний заклад, особистість дитини, організація позашкільного педагогічного процесу, педагог позашкільного навчального закладу.

Тетяна СУЩЕНКО

Професор
Класичного при-
ватного універси-
тету м. Запоріжжя,
доктор педагогіч-
них наук

Важливого значення у сучасних умовах набуває концепція позашкільного педагогічного процесу, яка ґрунтується на абсолютному визнанні особистості дитини найвищою суспільною цінністю позашкільного педагогічного процесу.

О с о б и с т і с т ь д и т и н и – це її об-

личчя, доля, звички, емоційний стан, мотиви поведінки, її погляди, почуття і вибір, стиль життєдіяльності, спосіб вираження свого внутрішнього духовного світу, свого ставлення до Батьківщин, кожної окремої людини.

Гуманістична концепція позашкільного педагогічного процесу вказує на „дорогоцінне” ставлення до дитини в умовах сфери дозвілля розуміючи це поняття, як *чуйне ставлення дорослих до дитячих інтересів і переживань, прагнення до згоди і збли-*

ження з дитиною, як уміння позашкільних педагогів запропонувати дітям таку форму позашкільної життєдіяльності, яка їх захоплює, вражає і розвиває; це таке ставлення до дитини, яке стимулює розкриття її особистісної самобутності у кращих формах творчого самовиявлення; це вихід із простору вимушеного й обов'язкового навчального спілкування та поетапний розвиток духовного потенціалу особистості.

Це, врешті-решт, *возвеличення особистості, підвищення її особистісного статусу перед близькими людьми й оточенням, перед самою собою.*

З огляду на загальну логіку концептуального підходу до організації надихаючого позашкільного педагогічного процесу, необхідно оновлювати й реформувати систему державного контролю, критерії оцінки результативності роботи позашкільних закладів, існуючі Положення про позашкільний заклад та конкурс „Позашкільний педагог року” й інші документи.

Нова парадигма обліку результатів роботи педагогів позашкільних закладів не відкидає попередню, а, на-

впаки, вбираючи її в себе, поширює свою увагу до таких найважливіших показників, як:

- наскільки позашкільний педагогічний процес охоплює дитину в цілому, з усім її життям; наскільки він стає для неї сенсом життя;
- яку людську культуру, в якому обсязі, з якою глибиною і пристрастю вона привласнює; які в неї складаються стосунки з людьми;
- наскільки педагогічний процес веде дитину до розвитку своєї справжньої природи.

Таким чином, враховуючи сучасні теоретико-методологічні підходи, **принциповими завданнями педагогів позашкільних закладів мають стати:**

- професійно мислити категоріями майбутнього, здійснюючи послідовне просування до вершин професійної майстерності;
- готувати вихованців до того, щоб вони стали успішними людьми ХХІ століття, допомагаючи їм у цьому;
- спонукати, надихати, захоплювати дітей творчою діяльністю й співпрацювати з ними за принципом: менше домагань, більше заохочень;
- надавати свої рекомендації дітям чітко й доступно, так, щоб їх легко було зрозуміти кожному;
- формувати у позашкільних закладах творчі дитячі об'єднання та спільноти, використовуючи при цьому принцип „мудрої влади колективу” В. О. Сухомлинського;
- пробуджувати у дітей віру в свої сили й можливості,

Для позашкільного педагога **ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ** означає:

1. Створення розгалуженої системи творчого самовиявлення дитини, максимальних умов для цілеспрямованого розвитку її творчих можливостей, що передбачає, в першу чергу, зняття усіляких обмежень, бар'єрів, які стримують інтелектуальну ініціативу дитини, її творче самовираження. Такому педагогічному процесу протиприродна убогість ідейного, емоційного життя. Навпаки, властивими є багатство вражень, власна дитяча фантазія, наявність таких питань, на які діти самі палко й невтомно під керівництвом позашкільних педагогів шукають і знаходять відповіді. У такому педагогічному процесі репродуктивна діяльність дітей обов'язково включає елементи творчості.

2. Педагог у позашкільному педагогічному процесі діє не за програмою, а за настроєм і внутрішнім станом дитини, створюючи умови для повного розкриття та саморозвитку внутрішніх сил і здібностей особистості шляхом розкріпачення думки.

3. Це процес, у якому діяльність педагога органічно поєднується з діяльністю дітей в єдиному активному пізнавальному процесі в умовах співробітництва й духовної взаємодії.

4. Основою цілісності педагогічного процесу, за Ш. Амонашвілі, є життя дитини, що розвивається у різноманітних формах у повній відповідності становлення всіх її життєвих сил. Здійснювати такий процес означає „запросити закладені Природою в дитині тенденції до посиленої й ледь передчасної діяльності, запросити *делікатно*, задовольняючи потреби в прагненні дитини до розвитку, волі, дорослішання. Це і буде індивідуально-гуманний підхід до дитини в педагогічному процесі, тут може народитися і співробітницька діяльність педагога з дітьми” [3, С. 201].

Критикуючи досить розповсюджені концепції, які ділять педагогічний процес на два самостійних процеси: навчання й виховання, Ш. Амонашвілі попереджає: „Виходить така нелогічна дійсність: планується, усіляко контролюється, організовується, обладнується й оплачується процес навчання, метою якого є засвоєння школярами міцних знань, умінь і навичок, а наприкінці цього процесу навчання очікується одержати так звану нову людину. Відкіля така надія? Де ж, коли ж молодій людині стати моральною, турботливою, доброю, чуйною, мислячою, працюютою, естетом, театралом, книголюбом, життєлюбом, суспільною, проникливою і т. д. і т. п.? Де, коли ж буде вихована *особистість*?” [1, С. 198].

Таким чином, концептуальні підходи Ш. Амонашвілі до розвитку особистості дитини доводять, що вивести освіту з кризового стану буде важко, якщо не осмислити по-новому педагогічний процес, що охоплює дитину цілком, приймаючи її такою, якою вона є, і готувати її до життя й діяльності у суспільстві вільних людей, що живуть за законами гуманності, піклуються про людей минулого і майбутнього, і, звичайно, сучасних, які зробили своїм вищим обов'язком повагу, шанування законів Природи [3, С. 202].

5. У цьому зв'язку модельною характеристикою позашкільного педагогічного процесу є вільний його вибір дітьми, гнучкість і доступність, що допускає зміни у параметрах темпу, обсягу і предметного змісту навчальних програм, вільне визначення темпів навчання, щоб надати дитині можливість доцільно витратити життєвий час, екстерном виконувати окремі види робіт в умовах дозволяла тощо.

6. Ідеальний позашкільний педагогічний процес практично непомітний для дитини. Такий педагогічний процес намагався здійснювати в своїй практиці А. С. Макаренко, який, жартуючи, згадував: „От як би реготали мої хлопці, якби вони від когось довідалися, що я їх ще й виховував”.

всебічно розвивати творчу особистість, її особистісний статус.

Педагоги позашкілля отримують невичерпні можливості для педагогічної творчості, здійснення всебічного виховання дітей, організації педагогічного процесу на індивідуально-особистісному рівні.

Позашкільні заклади за своєю природою більш демократичні й більш відкриті до життя, культури, природи, сфери соціальних дій, сім'ї, діалогу, для пошуку такої методики професійної діяльності, яка перетворює розвиток творчості дітей у захоплюючу спільну діяльність. Тому позашкільні заняття мають інші виміри педагогічних цінностей. Про шкільний урок найчастіше говорять: „провести урок”. Це природно. Але говорити „провести гурткове заняття” не можна. Його разом з гуртківцями треба прожити, чітко проявляючи свою позицію, совість і честь. На заняттях у позашкільних закладах не буває формального, а вірніше, нейтрального спілкування педагога з вихованцем. Тут постійно у дітей виникають життєві питання: На чиєму боці? До чого схилиє? Чому сприяє? Хто для нього авторитет?

Подібні питання бентежать моральне уявлення дітей, і тому кожне заняття вимагає правдивої, аргументованої співрозмови, довірливого й невимушеного говоріння.

Педагогічна позиція позашкільного вихователя, який виконує ці функції, принципово відрізняється від позиції шкільного педагога і батьків насамперед тим, що він вихователь не за посадовими або батьківськими обов'язками. Основні мотиви його участі у вихованні дітей – інтерес, любов до дітей, потреба у спілкуванні з ними, бажання передати свій досвід, свою обдарованість і знання. Організована ним діяльність здійснюється у невимушених, вільних від строгого регламенту умовах, при взаємній зацікавленій участі позашкільного вихователя й вихованця, у яких навчальні відносини ґрунтуються на принципах добровільності, меншої регламентованості, взаємних симпатій і довіри, що природно забезпечує специфічні можливості максимального

розвитку творчості дітей, ставить їх у позицію, яка сприяє емоційному благополуччю в колективі, задоволенню своєю діяльністю і взаєминами.

Головним напрямком педагогічної роботи у позашкільному середовищі є забезпечення процесу інтеграції цілеспрямованих і опосередкованих впливів на особистість, а також стимулювання розвитку суб'єктної позиції дитини у цьому процесі, регулювання оптимальних взаємин у системі „особистість – сім'я – школа – суспільство”.

Попередньо можна виділити ті характерні соціальні дії позашкільних педагогів, які обумовлені специфікою відкритого мікросередовища, його широким соціальним характером: забезпечення доцільного соціально-педагогічного втручання в процес соціалізації дітей, підлітків і молоді, допомога іншим інститутам виховання.

Багатоплановість і багатоваріантність цих завдань позашкільного педагога, ситуацій, в яких він працює, передбачає в його особі своєрідну роль „третьої” людини, посередника, сполучної ланки між цими інститутами і середовищем, між особистістю і мікросередовищем, між дітьми й дорослими, між особистістю і суспільством, а тому вимагає наявності важливих педагогічних якостей: уміння впливати не лише на вихованців, а й на їхніх батьків, друзів, сусідів, на загальну педагогічну ситуацію в мікросоціумі, на групове спілкування дітей і підлітків, що передбачає відповідну професійну оснащеність, широкий профіль підготовки позашкільного педагога, а також чітку власну громадянську, моральну позицію; уміння працювати в умовах неформального спілкування у позиції неофіційного лідера; вміння бути учасником спільної творчої діяльності, не відділяти себе від вихованців, залишаючись при цьому їх керівником, будуючи свої взаємини з вихованцями на основі діалогу.

Встановлено: від того, чи має дитина глибоке захоплення, чи ні, залежить траєкторія та успіх її майбутнього життя, її статус і рівень розвитку. Тому найголовніша функція позашкільного

педагогічного процесу – знайти такі види діяльності й таку спільну захоплюючу працю, де дитина змогла б стати творцем, поетом, художником і т. д. Без діяльності, яка цікавить дитину, не може бути й мови про розвиток творчої всебічно розвиненої особистості.

В. О. Сухомлинський під всебічним розвитком розумів, насамперед, єдність праці і всього духовного ладу життя людини. Він, зокрема, писав: „Придивляючись до життя і праці людей, закоханих у свою справу, ми бачимо, що саме завдяки цій справі, завдяки творчості у праці перед ними і відкривається ця єдність. У міру заглиблення в тонкощі, в наукові основи праці людина дедалі більше стає не тільки творцем матеріальних благ, а й мислителем, дослідником, творцем ідей, завдяки цьому формується інтелігентність людини-творця матеріальних благ. Ця інтелігентність являє собою єдність культури праці і загальної культури. В інтелігентності праці, у культурі улюбленої справи – корінь багатства культурних запитів людини, корінь їх загальної інтелігентності. Культура людини починається в трудовій культурі, у тому, що людина знаходить все нові й нові тонкощі і деталі справи, в якій далеко ще не все відоме, не все відкрито” [2, С. 157].

Ця думка видатного педагога дає право розглядати позашкільний педагогічний процес як дійсний простір для всебічного розвитку особистості, максимального прояву нею здібностей і талантів за її бажанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. А. Размышление о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили. – 1995. – 494 с.
2. Сухомлинський В. О. Праця – основа всебічного розвитку людини / В. О. Сухомлинський. – Вибр. тв. в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 145–159.

ФУНКЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОГО ПЕДАГОГА можуть бути сформульовані так:

- **діагностична** (педагог ставить „соціальний діагноз”, вивчає й реально оцінює особливості діяльності й спілкування особистості, ступінь і спрямованість виховного впливу, особливості сім’ї, сусіднього середовища, груп ровесників, об’єднань дорослих, позитивних сил, а також джерел негативного впливу на дітей і підлітків);
- **організаторська** (педагог організовує соціально значущу діяльність дітей, впливає на розумну організацію їхнього дозвілля, формує справді демократичну систему стосунків взаємної відповідальності й взаємодопомоги);
- **прогностична** (він програмує і прогнозує процес виховання в міру розвитку особистості);
- **організаційно-комунікативна** (сприяє залученню громадськості, населення мікросоціуму до виховання дітей, до спільної праці з ними і відпочинку, до ділових і особистісних контактів, зосереджує інформацію про виховний вплив на вихованця різних сил, установ, організацій, налагоджує контакти між ними у відношенні до цього вихованця і його сім’ї) та ін.

Татьяна Сушенко

Концепция внешкольного педагогического процесса

В статье рассматриваются особенности организации внешкольного педагогического процесса, особенности формирования в этой среде личности, стимулирование развития субъектной позиции ребенка в этом процессе, регулирование оптимальному взаимодействию в системе „личность-семья-школа-общество”. Обращается внимание на специфику работы педагогов внешкольных учреждений.

Ключевые слова: внешкольное учебное заведение, личность ребенка, организация внешкольного учебного процесса, педагог внешкольного учебного заведения.

Tetiana Sushchenko

The Concept of Out-Of-School Educational Process

The article deals with the management issues of the out-of-school educational process, the ways of educating the personality in this environment, promoting development of child’s subject position in this process, regulation relations in the system of 'personality – family – school – society". Attention is paid to the peculiar specifics of the teachers in out-of-school educational institutions.

Key Words: out-of-school educational institution, child’s personality, management of out-of-school pedagogic process, teacher of out-of-school educational institution.

ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНУТОЇ ОСОБИСТОСТІ

ЗАСОБАМИ ТВОРЧОГО КОЛЕКТИВУ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ як потенційного ресурсу соціокультурної модернізації освіти

**Педагогіка
школи**

УДК 37.015.3:374

У статті йдеться про формування потреби у безперервному самостійному і творчому підході до оволодіння вміннями та навичками будь-якої сфери творчості як однієї з головних педагогічних цілей позашкільної освіти. Звертається увага на одне з актуальних завдань – індивідуальний підхід і допомогу кожній дитині; розвиток індивідуальних здібностей для реалізації особистості кожного вихованця. Автор ділиться практичними здобутками виховної та навчальної діяльності танцювального ансамблю „Пульс”.

Ключові слова: позашкільний навчальний заклад, дитячий колектив, навчально-виховний процес, художньо-творча діяльність.

**Наталія
БОРСУК**

Художній керівник „Народного художнього колективу” спортивно-танцювального ансамблю „Пульс” Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківець” м. Києва, заслужена артистка України, відмінник освіти України, майстер спорту СРСР

Актуальність проблеми позашкільної освіти в цілому є на сьогоднішній день безперечною, оскільки безпосередньо пов'язана з новим розумінням сутності освіти дітей.

Створювані на базі позашкільних навчальних закладів дитячі творчі колективи відрізняються меншою формалізованістю на відміну від школи, відкритістю і більшою соціальною мобільністю, орієнтацією на підтримку і розвиток мотивації, творчості, самовираження дітей. Ця особливість формує унікальне середовище особистісного розвитку і вільного самовираження дитини. Тому можна говорити про філософію сучасної позашкільної освіти, в основі

якої закладено розуміння її як сфери становлення особистості, невід'ємної частини духовного, інтелектуального і фізичного розвитку дітей та підлітків. У найбільш загальному вигляді роботу дитячих творчих колективів системи позашкільної освіти можна визначити як організований особливим чином, стійкий процес комунікації, спрямований на формування мотивації особистості дитини до пізнання її творчості.

Навчально-виховна робота в дитячому творчому колективі будується на підставі особистих бажань дітей та молоді, їхніх батьків. У зв'язку з прискореним характером зміни соціуму, істотними змінами у соціокультурному житті суспільства позашкільна освіта, нерозривно пов'язана з культурою суспільства та потребує переосмислення і коригування

своїх позицій у питаннях соціалізації дітей. Ідейними орієнтирами в оформленні граней соціального виховання у дитячому творчому колективі позашкільного навчального закладу стали хрестоматійна формула „суспільство – культура – людина”; суб'єкт-суб'єктний підхід у розумінні соціалізації; ідеологія розгляду соціального виховання як діалогу суспільства і людини; посередницьке призначення виховних організацій у соціальному вихованні; педагогічна концепція договору.

Творчий колектив позашкільного навчального закладу наділений правами самостійного визначення смислів та цінностей своєї діяльності, відповідно до інтересів дітей та з урахуванням специфіки їх вільного часу.

Основними завданнями діяльності дитячого творчого колективу є забезпечення необхідних умов для особистісного розвитку, зміцнення здоров'я, професійного самовизначення, творчої праці дітей у віці переважно від 3 до 21 року; адаптація їх до життя у суспільстві; формування загальної культури; організація змістовного дозвілля.

У „Народному художньому колективі” **спортивно-танцювальному ансамблі „Пульс”** в якості одного з головних проголошений принцип виховання на основі оптимістичної гіпотези, висловленої народною мудрістю: „Дитя – коштовність, але ще більша коштовність – його виховання”. Це, перш за все, означає створення оптимальних умов для всебічного гармонійного розвитку і творчості, в яких кожен може знайти собі справу до душі, найкращим чином проявити себе, закріпити на практиці власні відносини з навколишнім світом.

Важливою складовою процесу адаптації дітей та підлітків до умов швидкоплинного світу є розвиток їх **полікультурної грамотності** як складової системи соціальних компетенцій особистості. Їх формуванню приділяється велика увага під час організації навчально-виховного процесу в дитячому творчому колективі.

Розуміння полікультурної картини світу, виховання принципів толерантності закладаються системою глобальної освіти, заснованої на постулатах відкритого суспільства. Головними цінностями глобальної освіти є виховання дітей та молоді у дусі толерантності, прищеплення їм культури миру, свідомості того, що прагнення до етнічної ідентичності повинно розглядатися як джерело загального духовного багатства, а не загрози національним цінностям та існуванню окремих народів. Серед численних завдань, які ставить перед нами майбутнє, чимало пов'язані з побудовою освітньої системи дитячого творчого колективу на принципах взаємодії та взаємодоповнення культур, яка дозволить людству просуватися вперед до ідеалів миру, свободи та соціальної справедливості.

Ці завдання повинні бути повною мірою вирішені у роботі творчих колективів позашкільної освіти, специфіка якої полягає в наданні особистості більшого числа ступенів свободи для розвитку особистісних і суб'єктно-діяльнісних якостей.

У хореографічному творчому колективі є плідною ідеєю звести полікультурність у дидактичний принцип: виховувати дітей та молоді у дусі міжкультурної толерантності, розвитку культурного плюралізму, багатокультурного балансу в змісті навчально-виховного процесу. Практична реалізація цього принципу передбачає подальше вдосконалення навчально-виховного процесу з широким ознаянням дітей із національними цінностями як засобом формування моральних орієнтацій у поліетнічному середовищі на основі діалогу культур. Співвідношення й адекватна роль об'єктивних передумов та суб'єктивного виховного впливу і визначає спрямованість та ефективність полікультурної освіти підростаючого покоління засобами творчого колективу.

Необхідна також постійна орієнтація педагогів на підвищення їх соціальної ролі та відповідальності за формування поліетнічної культури молодого покоління під час організації навчально-виховного процесу в дитячому творчому колективі.

Добре освічений фахівець у позашкільній освіті – це не тільки „людина професійна”, а перш за все „людина культурна”. Вона розуміє і приймає розумні позиції та цінності, в діалозі з вихованцями вміє вислухати й висловити власну точку зору. Беручи участь в обговоренні моральних проблем, проявляє такт в оцінці історичних подій, об'єктивного сьогодення. Підростаюче покоління дуже чуйно реагує на суспільство – його цінності, політичні та економічні суперечності, неписані правила. Основне завдання вихованців творчого колективу позашкільного навчального закладу – це набуття системи цінностей та моральних принципів, якими можна керуватися у житті, тобто у формуванні власної ідеології, що включає в себе прийняття і застосування в особистому житті осмисленої системи цінностей, моральних норм та ідеалів.

Метою діяльності ансамблю „Пулсь”, в якому займається більше 600 дітей віком від 3 до 21 року, є реалізація завдань позашкільної освіти і виховання в інтересах дітей, створення умов для отримання позашкільної освіти за комплексною програмою, яка створена й апробована педагогами колективу та отримала гриф Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України;

сприяння творчому, інтелектуальному, фізичному, духовному, моральному і психічному розвитку дітей та молоді; виховання патріотизму і громадянськості, а також реалізація особистісних якостей дитини в інтересах суспільства; ознайомлення з досягненнями української та світової культури.

Системоутворюючим елементом роботи дитячого творчого колективу є художньо-творча діяльність в умовах роботи позашкільного навчального закладу в інноваційному режимі, що дозволяє вирішувати велику кількість сучасних освітніх завдань. Система позашкільної освіти формується й розвивається як багатомірний освітній простір із взаємопроникаючими сферами діяльності вихованців – такий простір, який забезпечує додаткові можливості для розкриття та розвитку здібностей дитини в різних видах діяльності і, насамперед, у художньо-творчій; всіляко сприяє самовираженню, розвитку творчої активності, самовизначенню та прискорює формування умінь робити усвідомлений і відповідальний вибір; забезпечує ефективність виховної роботи, яка реалізується як системна, цілісна діяльність з формування духовно-моральної, всебічно розвиненої особистості; розширює сфери практикоорієнтованої творчої роботи дітей і забезпечує удосконалення відносин у ланках „дитина – педагог” і „дитина – дитина”; сприяє встановленню відносин у дусі доброзичливості, взаємодопомоги і співробітництва, формування колективу та створення в ньому атмосфери, яка відповідає проголошеній ООН і ЮНЕСКО Програмі „На шляху до культури миру”; підвищує

ефективність і розширює можливості спортивно-оздоровчої роботи, дозволяє цікаво і змістовно організувати дозвілля дітей та активно впливати на реалізацію їх здорового способу життя.

Про розвиток творчих здібностей дитини говориться і пишеться дуже багато. Формування потреби у безперервному самостійному і творчому підході до оволодіння вміннями та навичками будь-якої сфери творчості проголошується однією з головних педагогічних цілей позашкільної освіти.

Ще одним з актуальних завдань є індивідуальний підхід та допомога кожній дитині, розвиток індивідуальних здібностей для реалізації особистості кожного вихованця. Відомо також, що будь-які відхилення у розвитку дитини – це, як правило, наслідок його реакції на специфічні ситуації. Як правило, під час розвитку творчих здібностей робиться акцент на еволюції їх спеціального компонента у специфічних сферах людської діяльності (художньої, театральної тощо), тобто безпосередньо спрямовується на розвиток креативних навичок.

Цілісність дитини як особистості не допускає штучного розчленування процесу її формування на окремі складові. І якщо ми намагаємося збагнути специфіку цієї цілісності, необхідне глибоке розуміння сутності кожної з основних характеристик дитини, варіацій їх виявлення і сполучення між собою. Формування особистості здійснюється у процесі її соціалізації, виховання і саморозвитку, представляє собою взаємопов'язані один з одним компоненти цілісного процесу життєдіяльності дитячого творчого колективу. Система позашкільної освіти у розвитку творчих здібностей має важливе значення: з одного боку, позашкільна освіта прекрасна можливість для створення цілого комплексу освітніх та виховних можливостей для розвитку особистісної компетенції в інтелектуальному контексті, з іншого, – дійсний інструмент для формування та розвитку творчих здібностей дітей. Таким чином, становлення системи розвитку творчих здібностей відбувається в єдності педагогічного управління, саморегуляції дітей та здійснюється на основі сформованих у „Народному художньому

колективі” спортивно-танцювальному ансамблі „Пульс” традицій і особливого психологічного клімату.

Розвиток творчих здібностей, формування всебічно розвинутої особистості – складний багатоаспектний процес і, як будь-який процес, вимагає ефектного управління. Оптимальним, на наш погляд, стало створення у Центрі творчості дітей та юнацтва „Шевченківець” творчої лабораторії виховання всебічно розвинутої особистості засобами творчого колективу та комплексної цільової програми, яка визначає взаємодію адміністрації, методичної та психологічної служб, педагогічного колективу, дітей і батьків.

Наталья Борсук

Формирование всесторонне развитой личности с помощью творческого коллектива внешкольного учебного заведения как потенциального ресурса социокультурной модернизации образования

В статье рассказывается о формировании потребностей в непрерывном самостоятельном и творческом подходе к овладению умениями и навыками любой сферы творчества как одной из главных педагогических целей внешкольного образования. Обращается внимание на одну актуальную задачу – индивидуальный подход и помощь каждому ребенку, развитие индивидуальных способностей с целью реализации личности каждого воспитанника. Автор делится практическими наработками воспитательной и учебной деятельности танцевального ансамбля „Пульс”.

Ключевые слова: внешкольное учебное заведение, детский коллектив, учебно-воспитательный процесс, художественно-творческая деятельность.

Nataliya Borsuk

Educating the All-Round Developed Personality by Means of Creative Staff of Out-of-School Educational Establishment as a Potential Resource of Sociocultural Modernization of Education

The article informs about defining the need for the continuous self-education and creative approach to acquiring skills and habits of any creative sphere as one of the main pedagogical objectives of out-of-school education. Attention is drawn to one of the most important aspects which is an individual approach and assistance to every child, developing its individual abilities to show the personality of every pupil. The author gives his ideas and advise based on educational activity of dancing ensemble "The Pulse".

Key Words: out-of-school educational establishment, child's art groups, educational process, artistic and creative activity.

ІНТЕГРАЦІЯ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДИ

У статті розглядається питання інтеграції загальної і позашкільної освіти, що переслідує актуальну в сучасних умовах мету – забезпечення наступності початкової школи зі ступенями середнього, старшого шкільного віку, а також дошкільних навчальних закладів, загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів, що є невід'ємною частиною безперервної освіти. Виділено функції позашкільної освіти в системі інтеграції із загальною освітою.

УДК [373.3:374]:37.036

Ключові слова: позашкільна освіта, інтеграція загальної і позашкільної освіти, всебічний розвиток дитини.

**Геннадій
НОВОСЕ-
ЛЕЦЬКИЙ**

Директор гімназії
№ 172 „Нивки”
Шевченківського
району м. Києва

Позашкільна освіта в школі – зовсім інше явище, ніж традиційна позакласна і позашкільна діяльність. Ми звикли до того, що поруч із системою загальної освіти завжди існував набір різних виховних заходів, гуртки, секції, але їх робота, як правило, ніяк не пов'язувалася між собою. Тепер з'явилася можливість вибудувати цілісний освітній простір.

Ні для кого не секрет, що у позашкільній освіті є всі умови для всебічного розвитку особистості. Позашкільна освіта – це процес вільно обраного дитиною освоєння знань, способів діяльності, ціннісних орієнтацій, спрямованих на задоволення інтересів особистості, її нахилів, здібностей і сприяє самореалізації та культурній адаптації, що виходять за рамки стандарту загальної освіти.

Якщо зіставляти загальну і позашкільну освіти, то перша цінна, перш за все, своєю системністю, друга – можливістю індивідуалізувати процес соціалізації дитини. Вона може поліпшити якість шкільної освіти, оскільки володіє значним освітнім і виховним потенціалом. На жаль, існуючі освітні стандарти недостатньо враховують можливості дітей і далеко не всім це під силу. За розумного використання унікальних можливостей позашкільної освіти сучасне навчання у школі можна зробити більш особистісно орієнтованим, з урахуванням індивідуальних природних особливостей дітей, що дуже актуально в рамках реалізації державного освітнього стандарту загальної освіти.

Позашкільна освіта здатна зробити вклад у забезпечення варіативності початкової, основної та старшої школи. Опора на утримання основної освіти є головною специфічною рисою розвитку позашкільної освіти. Багато позашкільних навчальних програм можуть стати продовженням базових загальноосвітніх програм (технічне моделювання –

технологія; ритміка — музика і фізична культура; карате — фізична культура; валеологічні та виховні програми; театральне мистецтво — українська та іноземні мови, літературне читання, краєзнавство і т. д.), істотно поглибивши їх зміст і давши при цьому дітям актуальні прикладні навички.

Інтеграція основної та позашкільної освіти дозволяє зблизити процеси виховання, навчання і розвитку, що є однією з найбільш складних проблем сучасної педагогіки.

Важлива особливість позашкільної освіти — її виховна домінанта, оскільки саме у сфері вільного вибору видів діяльності можна розраховувати на „непомітне”, а отже і більш ефективно виховання. У процесі спільної творчої діяльності педагога і дитини відбувається розвиток моральних якостей особистості. Уміння ненав'язливо допомагати дитині в реалізації її потенційних можливостей і потреб, у вирішенні своїх особистих проблем, емоційно і психологічно підтримувати її визначає багато в чому успішність розвитку позашкільної освіти в цілому і тим більше в умовах загальноосвітнього закладу.

Емоційна насиченість — ще одна особливість розвитку позашкільної освіти в умовах загальноосвітнього закладу. Розвиток почуттів необхідний школярам як засіб формування цілісної картини світу. Емоційно-ціннісне ставлення до світу може бути сформовано у школярів у процесі звернення до яскравих особистостей, життя і творчість яких допомагали б шукати відповіді на питання, що хвилюють дитину. Замість виховання на прикладах хрестоматійних позитивних зразків необхідно звернення до переживань і роздумів конкретної, реально існуючої людини, до її пошуків, помилок, злетів і падінь.

Позашкільна освіта має потенціал для вирішення завдань введення профільного

Можна виділити такі **ФУНКЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ в системі інтеграції із загальною освітою:**

- **освітня** — навчання дитини за позашкільними навчальними програмами, отримання нею нових знань;
- **виховна** — збагачення культурного про шарку загальноосвітнього закладу, формування в школі культурного середовища, визначення на цій основі чітких моральних орієнтирів, ненав'язливе виховання дітей через їх залучення до національної та світової культури;
- **інформаційна** — передача педагогом дитині максимального обсягу інформації (з якого останній бере стільки, скільки хоче і може засвоїти);
- **комунікативна** — це розширення можливостей і кола ділового та дружнього спілкування дитини з однолітками і дорослими у вільний час;
- **рекреаційна** — організація змістовного дозвілля як сфери відновлення психофізичних сил дитини;
- **профорієнтаційна** — формування стійкого інтересу до соціально значущих видів діяльності;
- **інтеграційна** — створення єдиного освітнього простору школи та позашкільного навчального закладу;
- **компенсаторна** — освоєння дитиною нових напрямів діяльності, що поглиблюють і доповнюють основну (базову) освіту та створюють емоційно значимий для дитини фон освоєння змісту загальної освіти. Саме у цій сфері діти, які навчаються в умовах загальноосвітньої школи, отримують можливість індивідуального розвитку тих здібностей, які не завжди мають підтримку в навчальному процесі. Позашкільна освіта створює „ситуацію успіху”, допомагає дитині у зміні свого статусу, оскільки в процесі занять різними видами діяльності, які дитина вибрала самостійно і відповідно до особистих інтересів та потреб, вона вступає у рівноправний діалог з педагогом. Будучи „невстигаючою” з основних шкільних дисциплінах, у театральній студії або у спортивній секції вона може опинитися в числі лідерів. Досвід показує, що часто саме педагогам позашкільної освіти вдається зняти стереотип одностороннього сприйняття школяра як „трієчника” або „важкого”;
- **функція соціалізації** — освоєння дитиною соціального досвіду, набуття нею навичок відтворення соціальних зв'язків і особистісних якостей, необхідних для життя. Для соціальної адаптації школярів важливо й те, що, включаючись у роботу різних творчих об'єднань за інтересами, вони опиняються у просторі різновікового спілкування, що здобуває в сучасних умовах особливу цінність: тут діти можуть проявити свою ініціативу, самостійність, лідерські якості, вміння працювати в колективі, враховуючи інтереси інших.
- **функція самореалізації** — самовизначення дитини у соціально та культурно значимих формах життєдіяльності, проживання нею „ситуацій успіху” та особистісний саморозвиток.

Перелічені функції показують, що позашкільна освіта є невід'ємною частиною будь-якої освітньої системи. Саме тому тісна співпраця характеризує відносини педагогів нашої гімназії та педагогів Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківець”.

навчання у старшій школі, сприяння професійній орієнтації та здійснення до-професійної освіти.

Інтеграція загальної і позашкільної освіти переслідує актуальну в сучасних умовах мету – забезпечення наступності початкової школи зі ступенями середнього, старшого шкільного віку, а також дошкільних навчальних закладів, загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів, що є невід’ємною частиною безперервної освіти. Надзвичайно важливим може виявитися досвід позашкільної освіти в плані освоєння і розвитку у школярів загальнонавчальних і спеціальних знань, умінь, навичок на заняттях у творчих об’єднаннях, гуртках, секціях, студіях, творчих колективах тощо.

Мета інтеграції загальної і позашкільної освіти – створення педагогічних умов для забезпечення сталого процесу

комунікації, спрямованих на виявлення, формування та максимальний розвиток індивідуальних здібностей, мотивації розвитку особистості до пізнання та творчості.

Реалізуючи на практиці інтеграційні процеси у загальній та позашкільній освіті, **ми вирішуємо низку завдань**, а саме: вивчення інтересів і потреб учнів у позашкільній освіті; звернення до особистісних проблем учнів, формування їх моральних якостей та соціальної активності; розвиток творчого потенціалу особистості і формування нового соціального досвіду; визначення змісту позашкільної освіти, її форм і методів роботи з учнями з урахуванням їх віку, виду установи, особливостей її соціокультурного оточення; формування умов для створення єдиного освітнього простору; розширення різних видів діяльності у системі позашкільної освіти для найбільш повного задоволення зацікавлені і потреб дітей, які навчаються в об’єднаннях за інтересами; створення умов (у перспективі) для залучення до занять в системі позашкільної освіти більшої кількості учнів середнього та старшого віку; створення максимальних умов для освоєння учнями духовних і культурних цінностей; виховання поваги до історії, культури свого та інших народів і орієнтація в інформаційному просторі; збереження психічного, фізичного та духовного здоров’я учнів.

Завдяки творчим і діловим контактам гімназії № 172 „Нивки” з Центром творчості „Шевченківець” ми плануємо поліпшити зміст і рівень підготовки різних масових заходів: свят, змагань, концертів, виставок та ін. Це також чудова можливість отримання оперативної інформації про можливість включення школярів у художню, науково-дослідницьку, спортивну, іншу діяльність. Наша співпраця дозволяє координувати плани роботи, враховувати можливості гімназії та позашкільного навчального закладу в інтересах особистості учнів.

Ми прогнозуємо, що інтеграція загальної та позашкільної освіти в нашій гімназії стане важливим інструментом для поглиблення і розширення знань учнів з предметів, формуючи підвищений до них інтерес; стимулювання навчально-дослідницької активності школярів до сучасних потреб суспільства і особистості, надання процесу навчання особистісно значущий для учнів сенс; адаптації дітей до життя в сучасних умовах.

Геннадій Новоселецький

Интеграция общего и внешкольного образования как условие развития творческого потенциала школьников

В статье рассматривается вопрос интеграции общего и внешкольного образования, которая преследует в современных условиях цель – обеспечение взаимосвязи начальной школы со ступенями средней, старшей школы, а также дошкольных учебных заведений, общеобразовательных учебных заведений и высших учебных заведений, что составляет непрерывное образование. Выделены функции внешкольного образования в системе интеграции с общим образованием.

Ключевые слова: внешкольное образование, интеграция общего и внешкольного образования, всестороннее развитие ребенка.

Gennady Novoseletskiy
Integration of General Secondary Education and Out-Of-School Education as Condition of Development of Creative Potential of the Youth

The article reveals the integration of general secondary education and out-of-school education aiming at providing the sequence of elementary school with the degrees of middle, senior school age, and also preschool educational establishments, general educational establishments and higher educational establishments that are the integral part of continuous education. The functions of out-of-school education are distinguished in the system of integration with general secondary education.

Key Words: out-of-school education, integration of general secondary education and out-of-school education, all-round developed personality.

СУСПІЛЬСТВО ПОЧИНАЄТЬСЯ З РОДИНИ!

УДК 37.018.1:316.356.2

Вякому суспільстві хочемо жити ми та яке прагнемо залишити у спадок своїм дітям, онукам? Де ж бере початок омріяне нами суспільство? Відповіді на ці запитання я отримала на одному з освітянських заходів, що відбувся наприкінці минулого року у Печерському районі столиці.

Управління освіти Печерського району м. Києва за підтримки райдержадміністрації разом з директорами дошкільних установ вже втретє провели конкурс серед родин вихованців дошкільних закладів за влучно означеною темою: „Дружня родина – щаслива дитина”.

Вітаючи усіх присутніх з такою подією, начальник управління освіти Печерського району м. Києва **Батечко Олена В'ячеславівна** зазначила:

„Немає важливішого питання у суспільстві – ніж родина. Особливо ті, хто виховує дітей. Якою буде з боку держави підтримка

для цих родин, якими будуть усі зусилля різних структур, пов'язаних між собою – такими й виростуть ці діти, такою сильною й буде наша держава! Хочеться, щоб у цій залі були посмішки!”

Заступник начальника Управління освіти Печерського району м. Києва **Мудренко Тамара Зіновіївна** наголосила на тому, що популяризація цього конкурсу в районі росте, бо почали з 3-х родин-учасниць, на другий рік – було вже 5, цьогоріч – зголосилися стати учасниками конкурсу 6 родин.

Ольга ВИГОВСЬКА

Головний редактор всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”

Тож у минулорічному конкурсі від дитячих установ району взяли участь такі 6 родин, які мають сімейні традиції, де батьки не стоять осторонь дитячих проблем, уподобань, захоплень; де вмюють безліч обов'язків правильно розподіляти між усіма членами родини; де вмюють підтримувати родинне тепло, яке зігріває, лікує від прикрощів і негараздів; де любов доводиться вчинками.

Було все, що характерне для проведення будь-якого конкурсу: різноманітні завдання для всієї родини, окремо для дітей, матерів, татусів. Оцінювало учасників поважне журі та лічильна комісія.

Кожна родина презентувала себе, демонструвала герб, виголошувала девіз; діти, вихованці дитсадків, мали скласти самостійно

слово із запропонованих літер; танцювальний марафон для батьків завів весь зал, а веселими забавлянками на всякий лад матері „гралися” із залом.

Останній конкурс – театралізована казка – захопила остаточно усіх присутніх: лялькові вистави, власноруч виготовлені вишукані реквізити... А які костюми, які актори: від мала до велика!

Головне ж — так це та атмосфера, в якій проходив конкурс, і його позитивні наслідки. Байдужих не було: дорослі в залі кричали „браво!”, гучно лунали привітання родин, виступ яких їм подобався, а діти були схвильовані, зосереджені, з рум'яними щічками та блиском в очах.

Наприкінці заходу від районного управління освіти та райдержадміністрації найдружнішій родині серед усіх родин, родині-переможниці (а такою стала родина Бойко, 731 дитсадок) головою журі **Тамарою Мудренок** було вручено тарілку-оберіг. Їй та іншим учасникам — подарунки від фінансових партнерів конкурсу.

Учасники отримали дипломи переможців у номінаціях, а їх було декілька, зокрема: танцювальна, артистична, співоча, гумористична родина й ін. Настрій піднімали й безліч квітів, київський торт, різнокольорові кульки. Тож і з'явилося в душі кожного учасника, гостя, й організатора відчуття не конкурсу, а свята, більш того — родинного свята.

Тамара Мудренко любить стверджувати: „Наш район — це велика родина”. Тепер кожен міг на собі переконатися в цьому.

Родина Бойко – переможці конкурсу

ОДИН ЗАХІД – БЕЗЛІЧ УПРАВЛІНСЬКИХ ІДЕЙ

Упіймала себе на тому, що думаю про *наслідки цього заходу*. А вони такі:

- починаєш пишати своїми співвітчизниками, бо вони усі талановиті: і батьки, і діти! Й організатори такі ж! Уся громада – така сама;
- створюється привабливість родинного життя;
- зростає повага до багатодітних родин і виникає бажання самому створити таку родину;
- підтримується віра у людину, добро, громаду.

Вочевидь, що вплив отаких заходів вагомий: від малого родинного Духа до великих результатів – духовності народу!

Пригадалося, що „*все геніальне – просте*” й мимоволі почала порівнювати цей конкурс із безліччю загальнодержавних заходів не на користь останніх. Щоб обґрунтувати, наведу деякі приклади: у суспільстві сьогодні демографічна проблема, пов'язана з нею і проблема репродуктивного здоров'я жінок, недостатньо усвідомлено ще один аспект: те, що українські чоловіки не поспішають ставати татусями, а найчастіше просто не хочуть з багатьох причин. Держава в цей час намагається вирішити першу із зазначених проблем уведенням Закону про оподаткування бездітності... Взагалі, якщо щось не так, державою переважно пропонуються заходи, карального характеру.

Але ж вони можуть бути превентивними, а отже і позитивними: заохочувальними, утверджуючими, захоплюючими й ін. Можна показати привабливі сторони того ж самого факту, процесу, явища, тоді громадяни захочуть й самі щось виправити без насилля з боку держави. На жаль, суспільству сьогодні бракує позитивних пропозицій щодо вирішення існуючих проблем.

Більшість нації почувається безбачченками у рідній країні: незатребувані й не цікаві. Діти кинуті напризволяще, збільшується кількість їх протиправних вчинків. Далі можна говорити і про зростання нарко-, алкогольно-, тютюнозалежності. Не перелічуючи усіх гострих проблем українського суспільства, зазначимо, що спричинені вони однією й тією ж причиною – незначущістю кожного в суспільстві, відсутністю в державі широкого зацікавлення власним народом.

Описаний у статті конкурс якраз і є цінним тому, що демонструє як з його допомогою можна змінити атмосферу не лише в окремому районі, а й у суспільстві загалом. За умови цілеспрямованої організації таких заходів їх мудрі організатори допоможуть громаді утверджувати особистісні, сімейні, національні цінності українського народу, загальнолюдські моральні постулати. Держава у такі моменти стає великою родиною! Вочевидь, подібні заходи потребують загальнодержавної підтримки й високого рівня їх проведення. Бракує лише свідомої управлінсько-організаційної діяльності керівництва як освітянської галузі, так і країни в цілому.

Ми, шановні колеги, маємо неабиякі ресурси, щоб допомогти суспільству стати щасливим. А головне, ми у змозі це реально втілити у життя!

Тому й захотілося розповісти про це усім, й у першу чергу, керівникам шкіл, Вам, дорогий наш читачу!

Зробімо ж кроки від щасливої родини до суспільства, якого потребуємо!

Родини-учасниці конкурсу разом продемонстрували народну мудрість в дії: *„Нащо інший клад, якщо в сім'ї лад”.*

Дорогою додому хотілося усім перехожим бажати те, що пролунало на адресу учасників конкурсу родин:

Хай Вам щастить у вашій родині!

Хай Вам щастить у вашому житті!

Хай Вам щастить у нашій країні!

Хай Вам щастить на рідній землі!

Давно забуте „відчуття єдиної родини”... Ось Вам і головний результат цього різнокольорового заходу (див. вріз)!

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ *пропонує школам**

ЗНЗ з нового навчального року матимуть змогу обирати новий для викладання курс – „Фінансова грамотність”. Курс „Фінансова грамотність” розроблений науковцями Університету банківської справи Національного банку України з метою виховання фінансово освіченого споживача та підготовки його до взаємодії з існуючою фінансовою системою. Пропонований курс забезпечено навчальною програмою, що розрахована на 30 уроків, робочим зошитом для учня та навчальним посібником, які схвалено комісією з економіки Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Відповідно до наказу Міністерства освіти, науки, молоді та спорту протягом другого семестру 2011/2012 навчального року вже проводиться „пілотне” викладання курсу „Фінансова грамотність”. До експерименту долучені 13 шкіл, ліцеїв та коледжів з 5 регіонів України: Київ, Львів та Львівська область, Харків, Черкаси та Донецька область. Пілотом охоплено понад 550 учнів 10-х класів. Доопрацювання навчально-методичних посібників та навчальної програми курсу планується здійснити протягом літа 2012 року.

* Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України „Про курс за вибором для загальноосвітніх навчальних закладів „Фінансова грамотність”.

* Прес-служба УБС НБУ.

Управління
школою

УДК 504.061.28

СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ НООСФЕРНОГО ЗАКЛАДУ

СТРАТЕГІЧНИЙ ОРІЄНТИР НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОЛОГО- НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Автор статті розглядає ноосферну освіту як інноваційну освітньо-виховну систему, в основі якої ідея єдності та цілісності навколишнього світу. Звертається увага на процес управління сучасним освітнім закладом. Розглядається місія і завдання діяльності НЕНЦ.

Ключові слова: ноосферна освіта, позашкільна освіта, природовідповідність, планетарна свідомість, стратегія.

**Володимир
ВЕРБИЦЬКИЙ**

Директор
Національного
еколого-натура-
лістичного центру
учнівської молоді,
доктор педагогіч-
них наук

Серед численних соціально значущих проблем, що постали перед народами на порозі третього тисячоліття, головне місце займає проблема виживання Людства і всього живого на Землі. Вирішення цієї проблеми полягає у розумінні людиною свого нерозривного

зв'язку з природою, відповідальності за гармонійне й повноцінне існування, усвідомленні своєї причетності до єдиного еволюційного поступу людства та ноосфери (ноосфера (грецьк. *nous* – розум, *sphaira* – сфера) як нового еволюційного стану ноосфери, стану гармонії в системі „людина – суспільство – природа”).

Основоположні позиції такого розуміння обґрунтовуються у концептуальних положеннях ноосферного вчення В. І. Вернадського.

Ноосферна освіта заявляє про себе як інноваційна освітньо-виховна система, в основі якої – ідея єдності та цілісності навколишнього світу. Педагогічні інновації – результат процесу створення нового, що відповідно оновлює педагогічну теорію і практику, оптимізуючи досягнення поставленої перед суспільством освітньої мети.

Ноосферна освіта спрямована на формування еволюційного світорозуміння, яке визначається Розумом, Волею і Вірою особистості в гармонію між світом природи і світом людини. Вона будується на ідеї активної еволюції, тобто необхідності нового творчого етапу розвитку світу, що відповідає вимогам сучасного стану суспільства та гармонійно вписується в існуючу систему освіти. [1]

На сьогоднішній день до процесу управління сучасним освітнім закладом необхідно підходити з позицій не тільки науково-обґрунтованих способів та прийомів організації праці, але й з використанням особливих методів управління, що стимулювали б діяльність як самих керівників закладів, так і всього колективу в цілому. Отже, вагомою фігурою в діяльності будь-якого закладу є керівник.

Керівник – це особистість, наділена правом прийняття рішень, яка виступає єдиначальником у межах повноважень, що йому досягаються [2]. Реальний вплив керівника на діяльність колективу ґрунтується не лише на його офіційних повноваженнях, а й на особистому авторитеті. Оптимальним є тип керівника з високим офіційним, професійним та особистим статусом. Керівник, на основі наданих йому повноважень, розподіляє обов'язки, здійснює контроль, облік, заохочення, покарання. Керуючий як лідер впливає на членів групи шляхом особистого авторитету, морально-психологічної дії, прояву ініціативи, енергії, привабливих особистих якостей. Якщо гарний керівник сприймається як „мозок групи”, то лідер – як „серце групи”. Керівник-лідер має об'єднувати у собі ці якості.

В умовах сьогодення керівник, насамперед, повинен бути *стратегом*, здатним передбачати кінцевий результат діяльності, звідси – визначати цілі діяльності та шляхи досягнення цілей. Тому, для керівника харак-

На сьогодні **місія НЕНЦ** – *формування майбутньої наукової еліти в координатах ноосферного закладу*. Створення моделі ноосферного закладу передбачає побудову навчально-виховної роботи в рамках Болонського процесу, виховання учнів у контексті освіти сталого розвитку, формування практичного розуму школяра через принцип природовідповідності.

Реалізація обраної місії НЕНЦ передбачає вирішення певних завдань за двома напрямками:

Напрямок 1. Удосконалення системи надання освітніх послуг.

Напрямок 2. Удосконалення професійних якостей персоналу.

За першим напрямком вирішуються такі завдання:

Завдання 1. Розвивати стратегічне лідерство для формування репутації потужного координуючого ноосферного закладу, лідера екологонатуралістичного руху в Україні, виробника високоякісних освітніх послуг.

Завдання 2. Створити позашкільний синергетичний заклад з системою постійного навчання, здатний адаптуватися до вимог сьогодення та формувати високий професійний рівень педагогічних конкурентноспроможних працівників.

Завдання 3. Впровадити сучасні інформаційні, інтерактивні технології, що дозволить забезпечити широкий доступ до інформаційних ресурсів, вести активний інформаційний обмін, накопичувати нові знання, формувати культуру співпраці і навчання.

Завдання 4. Адаптувати програмне забезпечення гурткової роботи до вимог формування компетентнісної особистості.

Завдання 5. Забезпечити ефективну інтеграцію науки та позашкільної освіти на основі синергії між навчальним закладом і науково-дослідними установами.

За другим напрямком реалізуються такі завдання:

Завдання 1. Запровадити постійно працюючу Школу педагогічної майстерності, педагогічні діалоги, що дозволить покращити навчання працівників, підвищити якість освітніх послуг.

Завдання 2. Створити систему якісного розвитку професійного кадрового потенціалу закладу шляхом безперервного навчання педагогічного персоналу.

Завдання 3. Удосконалити систему мотивації діяльності персоналу освітнього закладу як найважливішого фактору результативності роботи.

Завдання 4. Створити і впровадити механізм формування позитивної корпоративної культури закладу.

Завдання 5. Розробити систему раціонального використання трудових ресурсів закладу на принципах маркетингу персоналу.

Вважаємо, що така стратегія управління позашкільним навчальним закладом буде найбільш ефективною.

терні: цілеспрямованість і перспективність; наукова орієнтація; здатність до генерування ідей, ризику; творчий потенціал; уміння впливати на підлеглих за допомогою переконання, показу перспективи особистого та професійного росту, матеріального забезпечення; ініціативність і внутрішня

свобода, прагнення досягти кінцевого результату; реалістичний погляд на ситуацію, здоровий глузд і конструктивність, системність і масштабність, сприйняття обставин, відкритість для нової інформації та знань, самостійність і гнучкість. Керівник повинен вміти визначити пріоритетні завдання розвитку організації і побудувати її стратегію. [3]

ЛІТЕРАТУРА

1. Нечипорук Л. І. Інноваційний підхід до формування моральної культури школярів засобами ноосферної освіти. http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2008_1/189.pdf

2. Бандура А. М., Бочарова С. П., Землянська Є. В. Психологія управління. – Харків: „Фортуна – Пресс”, 1998. – 463 с.

3. Даниленко Л., Карамушка Л. Освітній менеджмент. Навчальний посібник для викладачів інститутів післядипломної освіти, керівників навчальних закладів, слухачів курсів підвищення кваліфікації. – К.: „Шкільний світ”, 2003. – 319 с.

4. Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи. Зб. наукових праць. – Вип. 3. – К.: Знання, 2000. – 519 с.

Стратегія організації – це масштабні прогнози щодо реалізації призначення організації та досягнення цілей. Основою стратегічного управління є стратегічне планування, основне завдання якого полягає у забезпеченні розвитку організації.

Стратегічне управління в освіті – це сукупність рішень і дій щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку закладу освіти.

Випускники позашкільного перспективного закладу повинні відзначатися:

- високим рівнем професійної компетентності у галузі екології та біології, який відповідає державним і світовим стандартам освіти;
- практичними навичками ведення фенологічних спостережень, організацією та проведенням експериментально-дослідницької роботи;
- стратегічним мисленням й особистісними якостями, необхідними для прийняття та успішної реалізації ефективних управлінських рішень в умовах ринкових відносин.

Отже, стратегічне управління дозволяє закладам освіти адекватно реагувати на виклики сьогодення. Всі освітні установи в умовах жорсткої конкуренції, швидкоплинної ситуації повинні не тільки концентрувати увагу на внутрішньому стані справ у закладі, але й виробляти стратегію довгострокового виживання, яка б дозволяла їм встигати за змінами, що відбуваються в суспільстві.

Таким чином, в сучасних умовах розвитку ринкового середовища та зростаючої мінливості характеру системи освіти, виникає необхідність стратегічного підходу до управління, зокрема до планування діяльності навчального закладу.

Владимир Вербицкий

Стратегические ориентиры Национального эколого-натуралистического центра ученической молодежи на создание модели ноосферного заведения

Автор статьи рассматривает ноосферное образование как инновационную учебно-воспитательную систему, в основе которой – идея единства и целостности окружающего мира. Обращается внимание на процесс управления современным учебным заведением. Рассматривается миссия и задачи деятельности НЭНЦ.

Ключевые слова: ноосферное образование, внешкольное образование, природосообразность, планетарное сознание, стратегия.

Volodymyr Verbytskyi

Strategic directions of the National Ecological Naturalistic Centre of the youth for creation the model (prototype) of the noosphere educational establishment

The author considers the noosphere education to be innovation educational system. The latter is based on the idea of the environment integrity. The emphasis is put on the management of modern education institution. The mission and tasks of the National Ecological Naturalistic Centre are described.

Key Words: noosphere education, out-of-school education, nature friendly, planetary consciousness, strategy.

МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІЇ

Інтенсифікація освітніх процесів на тлі загального глобалізаційного поступу актуалізує діяльність МАН України як освітньої системи, що формує інтелектуальний потенціал нації. На найвищому державному рівні підтримана та включена до числа пріоритетних ідея створення єдиної загальнонаціональної системи пошуку відбору та підтримки обдарованих дітей і молоді. Автор статті звертає увагу на значимість МАН України для розвитку та реалізації талановитих школярів.

Ключові слова: Мала академія наук України, інтелектуальний потенціал, освітній простір, наукова еліта, науково-методичне забезпечення, сервер підтримки навчальної взаємодії.

Одним із визначних досягнень нашої держави є те, що в Україні створено цілісний комплекс умов для забезпечення процесу розвитку інтелектуальних, творчих здібностей дітей та молоді, формування майбутньої наукової еліти. На найвищому державному рівні підтримана та включена до числа пріоритетних ідея створення єдиної загальнонаціональної системи пошуку відбору та підтримки обдарованих дітей та молоді.

Цю важливу місію багато років успішно здійснює Мала академія наук України (далі – *МАН України*) – провідна освітня система, яка реалізує державну політику щодо роботи з інтелектуально обдарованими й талановитими дітьми, здібними до наукової діяльності.

На сьогоднішній день МАН України забезпечує процеси виявлення та відбору обдарованих дітей; духовного, інтелектуального, творчого розвитку підростаючого покоління; створення умов для соціального та професійного самовизначення особистості, виховання майбутньої творчої та наукової еліти України.

МАН України залучає дітей, учнівську молодь до науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської, винахідницької, пошукової діяльності та надає можливість кожній обдарованій дитині взяти особисту участь у дослідницько-

Управління
школою

УДК 374.061.1(477)

**Оксен
ЛІСОВИЙ**

Директор
Національного
центру „Мала
академія наук
України”

експериментальній роботі з обраної галузі науки.

У доповіді ЮНЕСКО „Вчитися бути” стверджується: „Освіта не повинна більше обмежуватися стінами школи. Всі установи, незалежно від того, призначені вони для навчання, чи ні... мають використовуватися в освітніх цілях” [1]. Враховуючи сучасні освітні потреби людини, процеси інтеграції, демократизації та інформатизації освіти, МАН України є відкритою системою, яка передбачає взаємодію інформаційного простору внутрішнього і зовнішнього середовища, що оперативно реагують на динаміку змін у суспільстві, соціальне замовлення та потреби окремо взятої особистості.

В останні роки діюча система МАН України інтенсивно формується (див. вріз). Завдяки зусиллям наукової, педагогічної громадськості та за підтримки Міністерства науки і освіти, молоді та спорту України, Національної академії наук України створено розгалужену дієздатну систему розвитку обдарованих дітей і молоді.

Останнім часом авторитет МАН України суттєво зростає. Особливо це спостерігається в регіонах. Як наслідок, зросла чисельність обдарованих дітей, залучених до науково-дослідницької діяльності. Значно розширилися і вікові межі учнів, які цікавляться пошуково-дослідницькою роботою. У 2011 році у пропедевтичних заходах МАН України окрім старшокласників брали участь діти молодшого та середнього шкільного віку.

На сьогодні до дослідницької діяльності щорічно залучається близько 250 тис. обдарованих дітей України, понад 33 % з яких – це учні шкіл сільської місцевості.

Допомагають юним науковцям у їх науково-дослідницькому пошуку близько 6,5 тис. педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів і установ, серед яких понад 1,5 тис. викладачів – кандидати наук, 300 – доктори наук.

Визначним заходом освітньо-виховної діяльності МАН України є щорічне проведення *Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України*, який традиційно відбувається у три етапи: на районному, обласному та всеукраїнському рівні у м. Києві. Таким чином науково-дослідницька робота в МАН організовується за науковими відділеннями та секціями відповідно до структури, затвердженої Президією МАН України. Для задоволення інтересів і потреб дітей у дослідницькій діяльності в різних галузях науки й техніки щоразу в системі роботи МАН України запроваджуються нові секції та наукові відділення.

Так у 2008/2009 н. р. структура наукових відділень МАН України складалась із 48 секцій, 8 наукових відділень, у 2009/2010 н. р. діяльність була організована у 53 секціях, 9 наукових відділень, а в 2010/2011 н. р. – вже у 56 секціях 10 наукових відділень. У 2012 р. у МАН України впроваджено роботу 60 секцій в 11 наукових відділеннях.

Першим вагомим кроком **якісного розвитку МАН України** стало створення у 2004 році Позашкільного навчального закладу Мала академія наук учнівської молоді згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2003 року № 1301 „Про вдосконалення системи організації роботи з виховання дітей та молоді у позашкільних навчальних закладах” [2]. Після створення державного закладу активізувався процес створення подібних закладів у регіонах, формування мережі спеціалізованих позашкільних навчальних закладів – малих академій учнівської молоді.

Результатом спільних дій Президії МАН України, Міністерства освіти і науки та Національної академії наук України стала Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 року № 88 „Про удосконалення роботи з талановитими дітьми” (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 17.02.2010 № 201 (201-2010-п) [3], яка створила відповідне правове поле для об'єднання зусиль, повноцінної взаємодії та співпраці між Національною академією наук України та Малою академією наук задля виховання гідної наукової зміни.

Як наслідок Позашкільний навчальний заклад Мала академія наук учнівської молоді не тільки змінив назву на Український державний центр „Мала академія наук України” Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук України, але і значно розширив свої функції.

Із прийняттям Закону України „Про державний бюджет України на 2010 рік” [4] отриманням окремого рядка у розподілі видатків Державного бюджету України на 2010 рік кардинально змінено ситуацію і щодо фінансування МАН.

Останні державні рішення відкрили новий етап у розвитку МАН України. 30 вересня 2010 року з метою підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді, стимулювання розвитку їхнього творчого потенціалу, з огляду на визначну роль Українського державного центру „Мала академія наук України” Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук України в залученні до систематичної науково-дослідної роботи обдарованих і талановитих дітей та молоді був виданий Указ Президента України № 927/2010 „Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді” [5].

Українському державному центру „Мала академія наук України” Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук України надано статус національного та перейменовано в Національний центр „Мала академія наук України” (далі – НЦ МАНУ).

Особливе місце в реалізації стратегічних цілей Малої академії наук України належить системі державно-суспільного управління. Один з елементів цієї системи – Президія МАН України і президії територіальних відділень. Президентом МАН України є *Станіслав Олексійович Довгий*, доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, народний депутат України. До складу Президії входять представники Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, вчені Національної академії наук України, Академії педагогічних наук України, державні і суспільні діячі. Президію визначає зміст роботи, стратегія та пріоритетні напрями розвитку МАН.

На сьогодні МАН України об'єднує 27 регіональних територіальних відділень, які координують роботу районних і міських територіальних відділень та наукових товариств учнів. Створено 15 малих академій наук учнівської молоді як окремих юридичних осіб. Загальну координацію діяльності територіальних відділень здійснює НЦ МАНУ.

На всіх етапах конкурсу-захисту беруть участь близько 100 000 школярів-старшокласників, а до фіналу виходять лише близько 1000 кращих.

Педагогічними колективами навчальних закладів МАН України розроблено та втілено в життя **ряд науково-освітніх проектів**, спрямованих на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей особистості.

Вперше в Україні в 2010 році було впроваджено Всеукраїнський проект „Літо Інтелекту”. За 2 роки проведення кількість літніх профільних шкіл Малої академії наук збільшилась від 9 до 16 наукових напрямів. Метою проекту є створення умов для активної науково-дослідницької діяльності обдарованих дітей – учнів МАН України, формування їх свідомого ставлення до заняття наукою шляхом створення освітньо-розвивального середовища та інтенсивного інтелектуального спілкування.

Навчальна програма літніх шкіл попередньо розробляється провідними науковцями. Основними формами роботи в літніх школах є лекції, семінарські та практичні заняття, олімпіади, підготовка наукових проектів, розв’язування задач підвищеної складності, зустрічі з відомими вченими, літераторами, видатними особистостями, навчально-тематичні екскурсії, літературно-поетичні вечори, інтелектуальні ігри та змагання (вікторини, брейн-ринги, еко-квести тощо), розважально-відпочинкові ігри, психологічні тренінги, спортивні ігри та змагання.

Учасники літніх шкіл мають змогу поєднати кваліфіковане навчання відповідно до обраних наукових уподобань зі змістовним відпочинком в умовах оздоровчих таборів.

Тисячі обдарованих дітей України беруть участь і в інших всеукраїнських масових заходах, серед яких особливої ваги набуває діяльність Всеукраїнських заочних профільних шкіл МАН України, де навчально-виховний процес спрямований не лише на поглиблення базових знань учнів, але й на організацію їх навчально-творчої діяльності за інтересами, забезпечення участі в соціокультурних заходах, надання кваліфікованої допомоги у виборі майбутньої професії.

Великим здобутком у розвитку міжнародної діяльності стала підписана Спільна **декларація між МАН України та Європейською організацією ядерних досліджень (CERN)**, відповідно до якої українські вчителі фізики – керівники наукових проектів учнів-членів МАН України мають можливість взяти участь у потужній освітній діяльності, національних програмах у галузі фізики високих енергій і фізики елементарних частинок. Такою ж важливою стала й угода про співпрацю з Об'єднаним інститутом ядерних досліджень, завдяки якій вчителі фізики з різних областей України мали змогу у 2011 р. взяти участь у Науковій школі у м. Дубна Московської області та ознайомитися з одним із найпотужніших наукових центрів, що проводить фундаментальні та прикладні дослідження у галузі ядерних досліджень, фізики високих енергій, фі-

зики конденсованого стану та радіобіології.

Сучасне суспільство, яке багатьма дослідниками йменується інформаційним, ставить вимоги і до освітнього простору, і до компетентностей сучасної особистості, особливою характеристикою якої є відкритість до нового знання, здатність до самонавчання і саморозвитку. Тому актуальним є впровадження в навчальний процес інноваційних моделей, заснованих на інформаційно-комунікаційних технологіях, що відкриє доступ до

Освітній проект „*Всеукраїнські заочні профільні школи Малої академії наук України*” було започатковано у 2007 році. Його реалізація передбачає співпрацю МАН України з установами Національної академії наук України і провідними вищими навчальними закладами, створення на їх базах навчально-дослідницьких майданчиків.

Метою проекту є включення обдарованих дітей із різних регіонів України в потужне інтелектуально-інформаційне поле провідних вищих навчальних закладів та наукових установ, завдяки якому талановиті учні, в тому числі із сільської місцевості, можуть долучатися до високоякісної освіти та отримувати досвід проведення наукових досліджень.

Серед головних завдань Всеукраїнських заочних профільних шкіл – поглиблення та систематизація знань учнів МАН України, ознайомлення з методами наукових досліджень, проведення експериментальних досліджень за напрямками школи, написання, оформлення та захист результатів наукових досліджень. Школи спрямовані також на виявлення, розвиток і підтримку обдарованої молоді, створення сприятливих умов для її творчого самовдосконалення, залучення здібних учнів до експериментальної, конструкторської, винахідницької діяльності у галузі фізико-математичних, технічних, природничих та суспільно-гуманітарних наук, професійну орієнтацію учнівської молоді та підвищення професійної компетентності педагогів.

Для того, щоб популяризувати наукові знання серед учнів, ознайомити їх із сучасними напрямками розвитку науки, техніки і технологій НЦ МАНУ спільно з Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Національним технічним університетом України „Київський політехнічний інститут” започаткував постійно діючий візний лекторій-практикум „*Наука XXI століття: перспективні напрями розвитку*”.

У програмі проекту – не лише лекційні заняття, які носять пізнавальний, науково-популярний характер та розраховані на широке коло слухачів, але й ряд тематичних стендових експозицій, присвячених життєвому та творчому шляху світових постатей у науці, застосуванню сучасних наукових досягнень у техніці, технологіях та побуті. Супроводжуються вони роботою пересувних сучасних хіміко-фізичних лабораторій, з використанням яких діти під керівництвом лектора мають змогу провести досліди та експерименти, що допоможуть краще зрозуміти механізми й принципи фізичних, хімічних явищ та розширити предметні знання, активізувати пізнавальний інтерес учнів до процесів та теорій, висвітлених у лекціях. Окрім того, в рамках лекторію демонструються тематичні науково-популярні фільми, де в загальнодоступній формі викладені основи природничих наук, сучасні факти й результати наукових досліджень. Вони збагачують лекційні та консультаційні заняття і сприяють популяризації науки. На основі відеоматеріалів з науково-популярної тематики, відзнятих фахівцями НЦ МАНУ, з учнями проводяться інтерактивні інтелектуальні ігри, конкурси, вікторини.

Успішною є участь юних винахідників і в міжнародних проектах. У 2010 р. НЦ МАНУ започатковано освітній проект „*Українсько-німецький дитячий університет*”, метою якого є розвиток міжнародного співробітництва з питань організації науково-дослідницької діяльності обдарованих дітей, залучення талановитої учнівської молоді до проведення наукових досліджень у різних галузях природничих і технічних наук за участю провідних вчених України та Німеччини.

наукової роботи та джерел інформації для багатьох учнів. Така система [6] може об'єднати учнів, вчителів та науковців і забезпечувати створення, формування, розвиток і підтримку таких *ресурсів та напрямків, як:*

- матеріал для навчання (віртуальні підручники; конспекти лекцій; відео-й аудіоматеріали);
- самостійна робота учнів (лабораторні роботи; демонстрації; досліди у віртуальній лабораторії; практичні заняття);
- отримання знань через спілкування (відео-, аудіо-, текстові конференції; графічна дошка; чат-кімнати);
- перевірка знань (тестові опитування; мультимедіа-конференції; чат-дискусії; практичні завдання);
- контроль успішності (журнал успішності групи);
- управління процесом навчання (адміністрування системи віртуальних шкіл).

В останні роки НЦ МАНУ було створено систему, яка відповідає всім вимогам та базується на платформі *серверу підтримки навчальної взаємодії (спнв) [7]*. *Сервер* надає учням МАН незалежно від їх місця знаходження можливість доступу до навчальних ресурсів будь-якого викладача чи навчального закладу, забезпечує швидкий оперативний обмін навчальною інформацією, підтримує взаємодію з викладачами, науковими керівниками та учнями.

Формування вказаного навчального середовища здійснюється за допомогою програмно-інформаційних компонентів серверу. Вони забезпечують створення та

використання баз знань, на основі яких реалізується навчальний процес для конкретної особистості, враховуючи при цьому вимогу постійного введення в навчальний процес нових знань, які може засвоїти особистість у процесі свого розвитку.

Спілкуванню учнів та підвищенню інтересу до вивчення природничих дисциплін, інформатики та науково-дослідницької діяльності у цих галузях сприяє *Всеукраїнська Інтернет-олімпіада МАН України „Відкрита природнича демонстрація”*, завдання якої – створити інтерактивне середовище на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для задоволення інтелектуальних потреб обдарованих дітей і молоді, поглибити й взаємоінтегрувати знання учнів з природничих наук та інформатики. До Інтернет-олімпіади залучаються команди з усіх областей України.

Одним з головних засобів, який об'єднує проекти МАН України є **веб-портал *man.gov.ua***, де можна дізнатися про діяльність МАН України, ознайомитися з корисними винаходами та творчими досягненнями її вихованців, матеріалами на наукову й педагогічну тематику, методичними розробками тощо.

Такі проекти не лише сприяють розширенню спілкування між учнями та науковцями, а також формують інформаційну культуру, закріплюють інформаційну грамотність, які полягають у здатності людини ефективно шукати, оцінювати та використовувати інформацію.

Важливим етапом у пропаганді та популяризації наукових здобутків української молоді стало створення **пізнавального телевізійного проекту „Інтелект.ua”**, який є унікальним явищем в інформаційному просторі України. Динамічний розвиток сучасного світу показує, що підносити науку на новий рівень великою мірою можливо завдяки розробкам молодих науковців.

Учні демонструють нестандартний підхід до розв'язання наукових проблем і реалізації ідей. „Інтелект.ua”

Пріоритетним напрямом діяльності НЦ МАНУ є науково-методичне забезпечення роботи з обдарованою молоддю. З метою підвищення ефективності функціонування навчальних закладів МАН України педагогічними працівниками НЦ МАНУ проводиться методична робота, спрямована на впровадження сучасних педагогічних технологій у практику позашкільного навчального закладу, програмно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, надання конкретної адресної методичної допомоги керівникам гуртків і секцій, підвищення їх професійної майстерності та кваліфікації, ознайомлення з новим педагогічним досвідом роботи міських і районних малих академій наук та наукових учнівських товариств.

Щороку проводяться всеукраїнські конкурси науково-методичних розробок з дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти за різними профілями. До участі в заходах запрошуються педагогічні та науково-педагогічні працівники, педагогічні колективи загальноосвітніх, позашкільних і вищих навчальних закладів. Конкурсні роботи переможців рекомендуються до друку у фахових періодичних виданнях або у вигляді окремих науково-методичних видань чи збірників методичних матеріалів НЦ МАНУ.

Щоб забезпечити якісний рівень навчально-виховної та організаційно-масової роботи з обдарованою молоддю, здійснення наукового супроводу дослідницької діяльності учнів-членів МАН України, проводяться заходи щодо посилення співпраці з вищими навчальними закладами та науковими установами Національної академії наук України.

Відповідно до укладених угод про співпрацю між вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами НАН України та НЦ МАНУ до роботи у всеукраїнських та міжнародних конкурсах, олімпіадах, конференціях, семінарах, турнірах МАН України, заочних та літніх профільних школах МАН України у 2011 році було залучено близько 10 академіків та членів-кореспондентів НАН України, 60 докторів наук і 135 кандидатів наук з 38 профільних інститутів Національної академії наук України і вищих навчальних закладів.

Вагомим результатом такої співпраці є створення спільних навчально-дослідницьких центрів та лабораторій, формування науково-методичної бази з організації та проведення науково-дослідницької діяльності учнями-членами МАН України.

першим почав розповідати про те, що школярі проводять глобальні дослідження і втілюють практичні розробки в життя. Таким чином відбувається популяризація науки, до якої долучаються юні винахідники з усієї України.

Проект має на меті не лише продемонструвати винахід молодого науковця, а й порушити суспільно важливу тему, долучити до її обговорення провідних учених і фахівців. Розробки коментують спеціалісти – науковці й педагоги найкращих вищих навчальних закладів країни, а підприємці і представники провідних організацій дають прогнози щодо реалізації учнівських проектів.

У центрі кожної програми – розробка молодого дослідника – члена

МАН України, яку він всебічно репрезентує: від зародження ідеї до можливих аспектів її втілення.

Таким чином, інтенсифікація освітніх процесів на тлі загального глобалізаційного поступу актуалізує діяльність МАН України як освітньої системи, що формує інтелектуальний потенціал нації. Її пріоритетним завданням в умовах сьогодення є реалізація державної політики через розширення мережі спеціалізованих позашкільних навчальних закладів – малих академій наук учнівської молоді. Системність, закладена в основу діяльності МАН України, забезпечує безперервність науково-педагогічного супроводу, впровадження новітніх технологій та психолого-педагогічних підходів до навчання, виховання і розвитку особистості, створення сприятливого соціального середовища для обдарованих дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Faure E. et. al. Learning to be. The world of Education today and tomorrow. – Paris–London, UNESCO, 1972. – P. 183.
2. Постанова Кабінету Міністрів України „Про вдосконалення системи організації роботи з виховання дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах” від 20 серпня 2003 року № 1301.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 року № 88 „Про удосконалення роботи з талановитими дітьми” (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 17.02.2010 № 201 (201-2010-п).
4. Закон України „Про Державний бюджет України на 2010 рік” від 27 квітня 2010 року.
5. Указ Президента України „Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді” від 30 вересня № 927/2010.
6. Лісовий О. В., Стрижак О. Є. Інформаційно-технологічна система підтримки дослідницької діяльності учнів за програмами Малої академії наук / Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держав в умовах глобалізації : зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Україна, Київ, 27–28 жовт. 2010 р.) / упоряд. О. В. Биковська, О. В. Лісовий, С. О. Лихота, Л. Л. Макаренко // М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т екол. екон. права, Нац. центр „Мала академія наук України”. – Вип. 1 – К. : Інформаційні системи, 2010. – С. 146–149.
7. Свідомство про реєстрацію авторського права на твір № 30844 – Комп’ютерна програма „Сервер підтримки навчальної взаємодії. Віртуальна школа Малої академії наук” („Сервер підтримки навчальної взаємодії (ВШ МАН)”). Стрижак О. Є., Кальной С. П., Довгий С. О., Трофимчук С. М., Лісовий О. В. – 03.11.2009 р.

Оксен Лисовой

Малая академия наук в формировании интеллектуального потенциала нации

Интенсификация образовательных процессов на фоне общей глобализации актуализирует работу МАН Украины как образовательной системы, которая формирует интеллектуальный потенциал нации. На самом высоком государственном уровне поддержана и включена в число приоритетных идея создания единой общенациональной системы поиска отбора и поддержки одаренных детей и молодежи. Автор статьи обращает внимание на важность и значимость МАН Украины для талантливых школьников.

Ключевые слова: Малая академия наук Украины, интеллектуальный потенциал, образовательное пространство, научная элита, научно-методическое обеспечение, сервер поддержки учебного взаимодействия.

Oksen Lisoviy

The Role of Minor Academy of Sciences of Ukraine in the Creating Intellectual Potential of the Ukrainian Nation

The role of the Minor Academy of Sciences of Ukraine as education system in the creating intellectual potential of the Ukrainian nation is rising. It is owing to the intensive education processes that happen within the frames of general globalization. The idea of search for talented youth is regarded as priority one and is supported on the state level. The author puts emphasis on the role of the mentioned Academy in the life of the talented Ukrainian schoolchildren.

Key Words: Minor Academy of Sciences of Ukraine, intellectual potential, education space, science elite, scientific and methodological provision, server of supporting national interaction.

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА – СКЛАДОВА ЧАСТИНА ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ М. КИЄВА

Управління
школою

Автор розкриває зміст розвитку позашкільного освітнього округу Шевченківського району м. Києва. Зазначається, що позашкільна освіта, спрямована на розвиток особистості, сприяє підвищенню культурного й інтелектуального рівня дітей та молоді, їх професійної орієнтації відповідно до позашкільних навчальних програм.

УДК 374(477-25)

Ключові слова: позашкільна освіта, позашкільний освітній округ, зміст позашкільної освіти.

Якісно новими рисами, що характеризують інноваційну парадигму освіти, є орієнтація на особистість, що розвивається, перехід від репродуктивної моделі освіти до продуктивної, багатокладність і варіативність, діяльнісний характер освіти. Ці критерії формують поняття безперервної освіти.

Невід’ємною частиною безперервної варіативної освіти є система позашкільної освіти.

Позашкільна освіта, спрямована на розвиток особистості, сприяє підвищенню культурного й інтелектуального рівня дітей та молоді, їх професійної орієнтації відповідно до позашкільних навчальних програм.

При цьому позашкільну освіту не можна розглядати лише як механічну надбудову загальної освіти, покликану посилити його компенсаторні та адаптаційні функції з урахуванням соціально-економічних та навчально-технологічних потреб. Система позашкільної освіти є важливою умовою для розвитку особистості з урахуванням її ін-

дивідуальних здібностей, мотивів, інтересів, ціннісних орієнтацій.

Позашкільна освіта як педагогічне явище має цілу низку переваг у порівнянні із загальною. Вона швидко реагує на зміну попиту в освітніх послугах, задовольняє потреби суспільства, батьків і дітей. Має гнучкий (творчий) підхід до формування змісту освіти. Відповідно до Закону України „Про позашкільну освіту” вона не є чинною в рамках стандартів, а різноспрямована і визначається лише інтересами дитини, її потребами, запитамі соціуму. Їй притаманна глибока реалізація рівневої, профільної і допрофесійної диференціації змісту позашкільної освіти. Прерогативою позашкільної освіти є реалізація індивідуального підходу до

**Євгенія
ЯРОВА**

Начальник управління освіти Шевченківської районної в місті Києві державної адміністрації, відмінник освіти України

навчання; у навчальних групах вихованців гуртків, студій, творчих колективів. Це дозволяє персоніфікувати темпи і обсяги засвоєння програм позашкільної освіти.

Панує реалізація діяльнісного підходу в навчанні. Основний зміст позашкільної освіти – практико-орієнтований: дитина діє в ситуації пошуку, отримує знання у взаємодії з об'єктами праці, природи, з культурними пам'ятками тощо. Метою навчання при такому підході є не озброєння дітей конкретними знаннями, не їх накопичення, а *формування вміння використовувати ці знання*. Присутня постійна можливість організації психологічного супроводу у розвитку особистості дитини. Психологічна допомога дитині в процесі соціалізації забезпечує гармонізацію відносин дитини і суспільства. Найважливим є можливість допрофесійної і професійної підготовки дітей. За даними фахівців, понад 60 % дітей не мають яскраво виражених схильностей, інтересів до професійної діяльності. Тільки розкривши свої потенційні здібності і спробувавши реалізувати їх ще у шкільні роки, випускник буде краще підготовлений до реального життя в суспільстві, навчиться досягати поставленої мети цивілізованими, моральними засобами. Найважливішим є можливість вільного вибору дитиною видів і сфер діяльності. Отримання такої можливості означає включення особистості у заняття за інтересами, створення умов для досягнення успіхів у відповідності з власними здібностями і незважаючи на рівень успішності з обов'язкових навчальних дисциплін. Позашкільна освіта надає можливість розвитку дистанційної форми навчання. А загальна еволюція сучасної системи позашкільної освіти в першу чергу залежить від технічної бази позашкільного навчального закладу.

Сьогодні відзначається явна тенденція до подальшого інтенсивного розвитку і екстенсивного зростання сфери дії позашкільної освіти. Позашкільний освітній округ Шевченківського району – явище унікальне, має багатоярусну, багаторівневу структуру і низку якостей,

яких немає (або вони слабо виражені) у загальній освіті: особистісна орієнтація освіти; профільність; допрофесійність; практична спрямованість; мобільність; багатофункціональність; різномірність; різноманітність змісту, форм, методів освіти як наслідок волі педагога, працюючого в такій системі; індивідуалізація методик освіти як необхідна умова попиту; реалізація виховної функції навчання через активізацію діяльності вихованців; реалізація орієнтаційної функції через зміст навчального матеріалу. Позашкільна освіта – складова частина освітньої системи Шевченківського району м. Києва, підпорядковується загальному законодавству, закономірностям і державним вимогам, одним з яких, як відомо, є відповідальність за якість освіти дітей.

Вищезазначені особливості системи позашкільної освіти дозволяють виявити її основні функції: освітня (одержання нових знань); виховна (залучення до культури, формування моральних орієнтирів); розвиваюча (розвиток пізнавальної сфери); функція психологічного супроводу (створення умов для особистісного росту дитини); функція соціалізації (освоєння соціального досвіду); функція самореалізації (самовизначення і саморозвиток); креативна (розкриття творчих здібностей); компенсаційна (поглиблення і доповнення загальної освіти); профорієнтаційна (допрофесійне самовизначення); рекреаційна (організація дозвілля); інтегруюча (об'єднання всіх зазначених характеристик з метою забезпечення комплексного становлення особистості).

Позашкільний навчальний заклад являє собою особливий освітній простір, де здійснюється спеціальна освітня діяльність з розвитку індивіда, розширюються можливості його практичного досвіду. Він є простором творчого освоєння нової інформації, формування життєвих умінь і здібностей, на які школа орієнтована не в повному обсязі.

Методологічною базою позашкільної освіти є парадигма розвивальної варіативної освіти, що сприяє переходу суспільства від культури корис-

ності до культури гідності. В основі позашкільної освіти лежать ідеї педагогіки розвитку, педагогіки свободи. Аналіз досліджень І. Д. Беха, Т. І. Сущенко, О. В. Биковської, Г. П. Пустовіта та інших вчених дозволяє визначити принципи побудови освітнього процесу в установах позашкільної освіти: принцип гуманізму – утвердження цінності загальнокультурної людської гідності, уваги до історичних цінностей, їх значущості для розвитку мистецтва, науки, культури; принцип дитиноцентризму – пріоритетність інтересів дитини, перетворення її в рівноправний суб'єкт навчально-виховного процесу; принцип демократизму – право кожної дитини на вибір своєї траєкторії розвитку; принцип культуровідповідності – орієнтація на потреби суспільства і особистості вихованця, єдність людини і соціокультурного середовища, адаптацію дітей до сучасних умов життя суспільства; принцип природовідповідності – облік вікових та індивідуальних особливостей, задатків, можливостей учнів при включенні їх у різні види діяльності; принцип диференціації та індивідуалізації освіти – виявлення і розвиток нахилів, здібностей у різних напрямках діяльності, забезпечення розвитку дітей відповідно до їх індивідуальних можливостей та інтересів; принцип творчості – розвиток творчих здібностей дітей; принцип системності – спадкоємність знань; принцип співпраці – визнання цінності спільної діяльності дітей і дорослих.

Позашкільна освіта різноспрямована і варіативна. До числа найбільш перспективних напрямків сучасної позашкільної освіти належать науково-технічний, природничий, еколого-біологічний, науководослідний, соціально-педагогічний, культурологічний, художньо-естетичний, військово-патріотичний, фізкультурно-спортивний, турисько-краєзнавчий.

Позашкільна освіта – це необхідна умова для особистісного зростання дитини в умовах безперервної освіти, що формує систему знань, конструює більш повну картину світу і допомагає реалізувати власні здібності та нахили

дитини, забезпечує органічне поєднання дозвілля з різними формами освітньої діяльності, формує ключові компетентності у сферах пізнавальної, соціально-трудової, цивільно-правової культурно-дозвілєвої діяльності.

Закономірним є питання: невже нашим дітям недостатньо того обсягу знань, який пропонує школа через усі компоненти навчального плану? „Родзинка” позашкільної освіти як раз і полягає в тому, що всі його програми не транслюються зверху за типом державного стандарту, однозначно окреслив, що потрібно знати і вміти підростаючому поколінню, а пропонуються дітям за вибором, відповідно до їх інтересів, природних схильностей і здібностей.

Основний зміст позашкільної освіти – практико-орієнтована, діяльність; коли дитина діє сама у процесі пошуку, створюються ситуації, коли дитині потрібно самій віднайти знання з навколишнього світу. Позашкільна освіта – виключно творча, тому що спонукає особистість до пошуку власного шляху.

Дитина у позашкільній освіті осягає найголовнішу в житті річ – шукає сенс життя, можливість бути. І, звичайно, з розширенням позашкільного освітнього округу району збільшується простір життєдіяльності дітей, простір дитячого благополуччя. Колись С. Я. Маршак писав: „Праця, окрилена інтересом до справи, легше, а не важче праці, яка виконується з обов’язку”.

Сучасним дітям вже не потрібно пояснювати, що змінилися уявлення про монополію школи на формування особистості дитини, зростає престиж установ позашкільної освіти, розширюється їх освітній потенціал, з’являються нові суспільні ніші, в яких віднаходять себе „незручні” (нестандартні) діти. Самі ж діти все більш наполегливо заявляють про свої права, інтереси, потреби, і не тільки заявляють, але й знаходять шляхи їх задоволення.

У зв’язку з цим зростає роль позашкільної освіти, яка формує у дитини самосвідомість, відчуття цінності власної особистості. Тут дитина може позбутися звички діяти тільки за підказкою, а задовольняє свої творчі потреби, розвиває інтереси, засвоює знання в тому темпі й обсязі, які дозволяють їх індивідуальні здібності.

Таким чином, сучасна позашкільна освіта – це гнучка, динамічна, багаторівнева система, заснована на індивідуальному підході до дітей та молоді. Система позашкільної освіти, у силу своєї особистісної орієнтованості на кожну дитину, може успішно вирішувати завдання підготовки поколінь для життя в постійно прогресуючому суспільстві.

Сенс розвитку позашкільного освітнього округу Шевченківського району м. Києва полягає перш за все у збереженні і культивуванні унікальності кожної дитини в мінливому соціальному оточенні; у задоволенні природної потреби дітей до пізнання себе, осмислення себе в навколишньому світі, набуття здатності зберігати свою свободу, не заважаючи іншим; у формуванні стійкого опору особистості, яка розвивається, руйнівним діям зовнішнього агресивного середовища.

Евгения Яровая

Внешкольное образование – составляющая часть образовательной системы Шевченковского района г. Киева

Автор раскрывает суть развития внешкольного образовательного округа Шевченковского района г. Киева. Отмечается, что внешкольное образование, направленное на развитие личности, влияет на повышение культурного и интеллектуального уровня детей и молодежи и профессиональной ориентации соответственно внешкольным учебным программам.

Ключевые слова: внешкольное образование, внешкольный образовательный округ, содержание внешкольного образования.

Eugenia Yarova

Out-of-School Education as a Part of the Educational System of Shevchenko District of Kyiv

The role of out-of-school educational district of Shevchenko district of Kyiv is described by the author. Out-of-school education is aiming at personal development. It promotes cultural and intellectual level of the youth, professional education according to the out-of-school educational programs.

Key Words: out-of-school education, out-of-school educational district, out-of-school education content.

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ПОВНОГО ДНЯ

Управління
школою

УДК 373.3:374

Автор статті ділиться досвідом роботи, практичними доробками з організації позашкільної освіти у навчальному закладі повного дня – Технічному ліцеї Шевченківського району м. Києва. Реалізуючи завдання позашкільної освіти, ліцей як навчальний заклад повного дня намагається вирішити існуюче протиріччя між необхідністю, з одного боку, освоювати освітній стандарт, а з іншого – створювати умови для вільного розвитку особистості, що є основою гуманізації освіти, проголошеної в якості найважливішого принципу реформування сучасної освіти.

Ключові слова: позашкільна освіта, заклад повного дня, освітній стандарт, цілісна модель позашкільної освіти.

Молодь небайдуха до освіти, але хотілося б, щоб вона була більш життєво і особистісно орієнтованою. Вочевидь, що одна тільки базова освіта не в змозі вирішити цю проблему. Тому так важливо вміло використовувати величезні можливості позашкільної освіти, завдяки яким ліцеїсти дійсно отримують змогу самостійно обирати вид діяльності, визначати свій власний освітній, а інколи, й життєвий шлях.

На сучасному етапі терміном „позашкільна освіта” характеризують всю ту сферу освіти, яка знаходиться за межами загальноосвітнього державного стандарту.

За своїм змістом позашкільна освіта є всеохоплюючою. В оточуючій нас дійсності, чи то жива, чи нежива природа, система суспільних відносин, сфера свідомості, немає нічого такого, що не могло б стати

предметом позашкільної освіти. Саме тому вона здатна задовольняти найрізноманітніші інтереси особистості.

У теперішній час позашкільна освіта представлена цілою низкою напрямів. Основними серед них прийнято вважати:

художньо-естетичний, науково-технічний, спортивно-технічний, еколого-біологічний, фізкультурно-оздоровчий, туристично-краєзнавчий, військово-патріотичний, соціально-педагогічний, культурологічний, економіко-правовий, науково-дослідний тощо.

Цей список є відкритим, і може бути поповнений відповідно до запитів дітей та їх батьків. А організація справи залежить, в кінце-

**Олена
ІЛЮШИНА**

Директор
Технічного ліцею
Шевченківського
району м. Києва –
експериментального
навчального
закладу Всеукраїнського
рівня

вому результату, від самих педагогів, адміністрації ліцею та взаємодії із позашкільним навчальним закладом.

Реалізуючи завдання позашкільної освіти, ліцей як навчальний заклад повного дня намагається вирішити існуюче протиріччя між необхідністю, з одного боку, освоювати освітній стандарт, а з іншого – створювати умови для вільного розвитку особистості, що є основою гуманізації освіти, проголошеної в якості найважливішого принципу реформування сучасної освіти. Гуманістична педагогіка відрізняється спрямованістю на прийняття дитини як особистості та індивідуальності, на захист її права на саморозвиток і самовизначення. Виявилось, що саме позашкільна освіта як основна компонента в організації навчально-виховного процесу у другій половині дня найбільш повно відповідає цим критеріям. Вона за своєю суттю є особистісно орієнтованою. Тільки органічне поєднання в ліцейних стінах обох видів освіти може допомогти розвитку як окремої дитини, так і всього навчального закладу. Розуміння цього – основа подолання психологічного бар'єру на шляху сприйняття позашкільної освіти нарівні із загальноосвітньою. Це дуже важко!

Важко в першу чергу вчителям, які намагаються врахувати зміст основної освіти у своїй позаурочній діяльності (що важливо для створення цілісного освітнього простору), але при цьому діють найчастіше повчально, вибудовуючи і цю роботу за класно-урочним принципом. Змінити ж спосіб здійснення позашкільної освіти їм не завжди під силу. Але це й не дивно. Цьому треба вчити. І поки у педвузах, інститутах удосконалення вчителів до цього тільки готуються, необхідно створювати спільні методичні об'єднання вчителів загальноосвітніх навчальних закладів і педагогів позашкільної освіти.

Аналіз розвитку сучасної позашкільної освіти показує, що сьогодні в загальноосвітньому навчальному за-

кладі повного дня існує декілька *основних моделей її організації*.

Перша модель характеризується випадковим набором гуртків, секцій, клубів, творчих об'єднань, робота яких не завжди поєднується один з одним. Вся позакласна та позаурочна діяльність повністю залежить від наявних кадрових і матеріальних можливостей, стратегічної лінії розвитку позашкільної освіти. На жаль, поки що це найбільш поширена модель. Але навіть і такий варіант позашкільної освіти в загальноосвітньому навчальному закладі має певний сенс, оскільки сприяє зайнятості дітей та визначення спектру їх позаурочних інтересів.

Друга модель відрізняється внутрішньою організованістю кожної з наявних у школі повного дня структур позашкільної освіти, хоча як єдина система вона ще не функціонує. Тим не менш, у таких моделях зустрічаються оригінальні форми роботи, що поєднують як дітей, так і дорослих (асоціації, творчі лабораторії, „експедиції”, музейна практика, хобі-центри тощо). Нерідко в таких умовах сфера позашкільної освіти стає відкритою зоною пошуку в процесі оновлення змісту основної освіти, своєрідним резервом і досвідченою лабораторією останньої. У результаті ті освітні сфери, які спочатку вивчалися в рамках позашкільних навчальних програм, потім входять в базисний навчальний план.

Третя модель організації позашкільної освіти будується на основі тісної взаємодії ліцею з позашкільними навчальним закладом або іншими суб'єктами позашкільного освітнього округу району. Таке співробітництво здійснюється на регулярній основі. Ліцей і Центр творчості дітей та юнацтва „Шевченківець” розробляють спільну програму діяльності, яка багато в чому визначає зміст позашкільної освіти в нашому ліцеї, що працює за моделлю повного дня. При цьому в практичній реалізації позашкільних навчальних програм значно зростає

роль фахівців обох навчальних закладів.

Ліцей повного дня існує у вигляді стаціонарного з'єднання в єдину організаційну структуру навчальних закладів основної та позашкільної освіти. Сучасні умови вимагають від ліцею створення складніших об'єднань, таких як „ліцей – позашкільний навчальний заклад – вищий навчальний заклад”.

Органічне поєднання у навчально-виховному процесі загальної освіти з багатопрофільною позашкільною освітою створює реальну основу для формування абсолютно нового типу освітнього простору – гуманістичного соціально-педагогічного середовища, що сприяє різнобічному особистісному розвитку кожної дитини, пошуку шляхів його самовизначення, виникненню сприятливого соціально-психологічного клімату як в окремих дитячих колективах, так і на рівні колективу ліцею в цілому.

У ліцеї повного дня за єдиним планом працює великий педагогічний колектив, де окрім вчителів-предметників є фахівці з позашкільної освіти, працівники культури. Друга, позаурочна половина дня робить істотний вплив на першу, зайняту уроками. До того ж цей вплив різноплановий.

По-перше, позашкільна освіта впливає на навчальний процес ліцею. Позашкільні навчальні програми поглиблюють і розширюють знання ліцеїстів з основних і факультативних предметів; роблять навчання в ліцеї особистісно-значущим для багатьох ліцеїстів; стимулюють навчально-дослідну активність ліцеїстів; підвищують мотивацію до навчання з ряду загальноосвітніх курсів.

По-друге, ліцейна позашкільна освіта має суттєвий виховний вплив на ліцеїстів: вона сприяє виникненню у дитини потреби в саморозвитку, формує у неї готовність та звичку до творчої діяльності, підвищує її власну самооцінку і статус в очах однолітків, педагогів, батьків. Зайнятість лі-

цеїстів у позанавчальний час сприяє зміцненню самодисципліни, розвитку самоорганізованості і самоконтролю ліцеїстів, появі навичок змістовного проведення дозвілля, дозволяє формувати у дітей практичні уміння організації здорового способу життя, протистояння негативному впливу навколишнього середовища. Масова участь дітей у дозвіллевих програмах сприяє згуртуванню дитячого колективу, зміцненню традицій ліцею, утвердженню сприятливого соціально-психологічного клімату.

Шкода, що виховні можливості позашкільної освіти до сих пір усвідомлюються в недостатній мірі. Як показує досвід нашого ліцею повного дня, який має розвинену систему позашкільної освіти, вчителі тоді посправжньому цінують позаурочну діяльність ліцеїстів, коли вона позитивно позначається на їх навчальних досягненнях. Саме тоді педагоги поступово починають сприймати заняття ліцеїстів художньою, технічною або інтелектуальною творчістю, спортом або туризмом як чинники, що сприяють предметному навчанню і особистісному розвитку дітей.

Багато вчителів розуміють, що між знаннями, які даються під час основного навчального процесу, і тими, що потрібні учням в житті, поки є великий розрив. Це судження поділяють і самі ліцеїсти, які сьогодні найбільше цінують здоров'я, впевненість у собі, любов – цінності індивідуально-психологічного плану. Слідом ідуть: цікава робота, матеріальний добробут, дружна сім'я, домашній затишок. До того ж цікаво, що відпочинок та розваги як життєві цінності ставляться ліцеїстами на одне з останніх місць у ранжуванні.

Таким чином, позашкільна освіта в навчальному закладі повного дня здатна вирішити цілий комплекс завдань, спрямованих на гуманізацію всього життя ліцею: вирівняти стартові можливості розвитку особистості дитини; сприяти вибору її індивідуального освітнього шляху; забез-

„ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РАНЬОЇ ПРОФІЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ЯК ЗАСІБ ПЕРЕТВОРЕННЯ «ШКОЛИ НАВЧАННЯ» НА «ШКОЛУ ЖИТТЯ»»

науковий керівник

ЗАВАЛЕВСЬКИЙ Юрій Іванович

Заступник директора Інституту інноваційних технологій і змісту освіти, кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ, „01” 07 2011 р.

№ 723

Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі технічного ліцею Шевченківського району м. Києва

На виконання Державної програми „Вчитель”, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2002 р. № 379, відповідно до Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 114, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.05.2002 за № 428/6716, враховуючи лист Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації від 27.05.2011 № 16-3/770, висновки комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи загальноосвітніх навчальних закладів Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України від 18.04.2011 (протокол № 17), з метою розроблення та забезпечення організаційно-педагогічних умов ранньої профілізації учнів як засобу перетворення „школи навчання” на „школу життя”:

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити як такі, що додаються:

1.1. Заявку на проведення дослідно-експериментальної роботи за темою: „Організаційно-педагогічні умови ранньої профілізації учнів як засіб перетворення „школи навчання” на „школу життя” на базі технічного ліцею Шевченківського району м. Києва на 2011 – 2017 роки.

1.2. Програму дослідно-експериментальної роботи на 2011-2017 роки.

2. Надати статус експериментального загальноосвітнього навчального закладу всеукраїнського рівня технічному ліцею Шевченківського району м. Києва (далі – технічний ліцей).

3. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (Удод О.А.):

3.1. Надавати науково-методичну допомогу педагогічному колективу технічного ліцею щодо проведення дослідно-експериментальної роботи.

3.2. Заслухати у серпні 2012 року звіт технічного ліцею про завершення організаційно-підготовчого етапу дослідно-експериментальної роботи.

4. Головному управлінню освіти і науки Київської міської державної адміністрації (Горюнова В.3.) надавати допомогу технічному ліцею у забезпеченні необхідних умов щодо організації та проведення дослідно-експериментальної роботи.

5. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Заступник Міністра

Б.М. Жебровський

Міжнародні угоди Технічного ліцею

Литва	Польща	Словаччина	Туреччина
Центр просвітництва педагогів м. Кретинг	Комплекс загальноосвітніх та професійних шкіл м. Кробія	Гімназія ім. Тараса Шевченка м. Прешув	Технічний ліцей м. Стамбул

печити кожному ліцеїсту „ситуацію успіху”; сприяти самореалізації особистості дитини і педагога.

Звичайно, далеко не всі навчальні заклади здатні сьогодні вирішувати ці завдання. Проте абсолютно очевидно й те, що настав час, коли не можна розраховувати тільки на навчальний процес. Його ефективність у забезпеченні сучасної якості освіти не безмежна, особливо в рамках класно-урочної системи. Пора подолати стереотип сприйняття позашкільної освіти як другорядної і зрозуміти, що вона об’єктивно має можливість об’єднувати в єдиний процес навчання, виховання і розвиток дитини.

З досвіду роботи Технічного ліцею Шевченківського району м. Києва хочемо поділитися практичними доробками з організації позашкільної освіти у навчальному закладі повного дня.

Впроваджуючи форми позашкільної освіти, **доцільно провести самоаналіз за такими напрямками:**

- уважно проаналізувати цілі та завдання навчального закладу, який працює за моделлю повного дня;
- виявити (за допомогою анкетування) запити дітей і батьків на позашкільні освітні траєкторії;
- виписати вже наявні факультативні курси, студії, гуртки творчі об’єднання, які створені у співпраці із позашкільним навчальним закладом;

- проаналізувати творчий потенціал учителів, батьків, старшокласників;
- проаналізувати матеріально-технічні можливості навчального закладу;
- вивчити можливості суб'єктів позашкільного освітнього округу, продумати можливі варіанти спільної роботи з ними;
- вивчити основні нормативні документи з організації позашкільної освіти (статті Конституції, Укази Президента, законодавчі акти, накази, інструкції, розпорядження).

Склавши уявлення про соціальне замовлення на позашкільні освітні послуги та про реальні можливості навчального закладу, **спробуйте скласти загальну схему позашкільної освіти** у вашому навчальному закладі. Для цього потрібно об'єктивно відповісти на такі питання:

Які форми та напрями позашкільної освіти можна здійснювати безперервно від середньої ланки до старшої на базі навчального закладу повного дня?

Які напрями позашкільної освіти можна вивести на базу позашкільних навчальних закладів?

Наскільки обрані форми та напрями позашкільної освіти сприяють реалізації цілей і завдань навчального закладу?

Як навчити ліцеїстів вільно орієнтуватися у формах і напрямках позашкільної освіти?

Яку допрофесійну підготовку можна забезпечити через позашкільну освіту відповідно до запитів ліцеїстів?

Які напрями позашкільної освіти можна реалізувати за допомогою вчителів, фахівців позашкільних навчальних закладів, батьків, старшокласників?

Яка вихідна матеріально-технічна база навчального закладу? Як її можна використовувати у сфері позашкільної

освіти? Завдяки чому її можна розвинути і вдосконалити?

Відповівши на ці питання, необхідно скласти розклад роботи блоку позашкільної освіти, пов'язавши його з розкладом основних занять.

Пропоновані дії є лише першим кроком на шляху створення цілісної системи позашкільної освіти у навчальному закладі, який працює за моделлю „Школа повного дня”. Головне зробити його цікавим для дітей і батьків. Подальше залежатиме від вашого бажання, наполегливості і здатності повести за собою усіх тих, кому небайдуже, який розвиток отримують наші діти у сучасному інноваційному закладі повного дня.

Елена Ильюшина

Внешкольное образование в современном учебном заведении полного дня

Автор статьи делится опытом работы, практическими наработками организации внешкольного образования в учебном заведении полного дня — Техническом лицее Шевченковского района г. Киева. С целью реализации задач внешкольного образования, лицей как учебное заведение полного дня пытается решить противоречие между необходимостью осваивать образовательный стандарт, с одной стороны, а с другой — создание условий для свободного развития личности, которая есть основой гуманизации образования как самого важного принципа реформирования современного образования.

Ключевые слова: внешкольное образование, учреждение полного дня, образовательный стандарт, целостная модель внешкольного образования.

Olena Ilyushyna

School Education in the Contemporary Full-Time Educational Institution

The author shares the experience of work in management of out-of-school education in the full-time school — Technical Lyceum of Shevchenko in the district of Kyiv. The mentioned lyceum as a full-time school trying to solve the existing contradiction between the need for developing educational standards, and on the other hand creating conditions for free development of the personality, which is the background for education humanization that is declared as the crucial principle of reforming up-to-date education.

Key Words: out-of-school education, full-time educational institution, educational standards, integral model of out-of-school education.

Управління
школою

УДК 374.001.76

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розкрито сутність стратегії інноваційного розвитку позашкільного навчального закладу в ринкових умовах. Розглянуто стратегічне управління ПНЗ як освітньої організації та відкритої соціально-педагогічної системи.

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, позашкільний навчальний заклад.

**Людмила
КАЛІНІНА**

Завідувачка лабораторії управління освітніми закладами Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, відмінник освіти України

За умови здійснення в нашій країні соціально-політичних перетворень, економічних реформ, дії освітніх організацій та їх керівників не можуть зводитися до простого реагування на зміни, що відбуваються в усіх соціальних сферах і динамічному соціумі. Сьогодні широко визнано є необхідність свідомого управління змінами за допомогою науково обґрунтованого механізму передбачення, регулювання, адаптації до мінливих зовнішніх умов функціонування організацій.

Демографічні та етнічні зміни, оновлення парадигми освіти, розробка освітніх технологій, запровадження інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ), підключення до мережі Інтернет, інтеграція в Європейський освітній простір, розробка нових концепцій управління є чинниками, що суттєво впливають на діяльність позашкільних навчальних закладів (ПНЗ) як освітніх організацій. Останнім не завжди вдається без особливих труднощів задовольняти різні запити замовників освіти (учнів, батьків, окремих прошарків суспільства, культурно-етнічних груп, громадських організацій тощо) і вимоги суспільства, запроваджувати інноваційні освітні концепції, нові технології управління, наукові підходи до навчання, виховання й розвитку дітей та молоді, управління ПНЗ; виступати гарантом інтелектуального, фізичного, морального, психічного, соціального розвитку і саморозвитку особистості.

Багато вимог до ПНЗ з боку соціуму виникають несподівано, спонтанно і потребують миттєвої реакції керівників. Це спонукає останніх самостійно визначати стратегічні дії, що відповідатимуть актуальним запитам споживачів і замовників освіти, знати та враховувати взаємопов'язані фактори, що чинять вплив на ефективне функціонування

вих концепцій управління є чинниками, що суттєво впливають на діяльність позашкільних навчальних закладів (ПНЗ) як освітніх організацій. Останнім не завжди вдається без особливих труднощів задовольняти різні запити замовників освіти (учнів, батьків, окремих прошарків суспільства, культурно-етнічних груп, громадських організацій тощо) і вимоги суспільства, запроваджувати інноваційні освітні концепції, нові технології управління, наукові підходи до навчання, виховання й розвитку дітей та молоді, управління ПНЗ; виступати гарантом інтелектуального, фізичного, морального, психічного, соціального розвитку і саморозвитку особистості.

Багато вимог до ПНЗ з боку соціуму виникають несподівано, спонтанно і потребують миттєвої реакції керівників. Це спонукає останніх самостійно визначати стратегічні дії, що відповідатимуть актуальним запитам споживачів і замовників освіти, знати та враховувати взаємопов'язані фактори, що чинять вплив на ефективне функціонування

та інноваційний розвиток позашкільного навчального закладу й позначаються на його результатах.

У результаті взаємодії позашкільного навчального закладу із зовнішнім середовищем відбуваються різного роду зміни, що мають принаймні дві протилежні форми: **розвиток** ПНЗ як освітньої організації та накопичення у ньому інформації або його руйнацію. Нормальним станом позашкільного навчального закладу є динамічна рівновага між закладом і зовнішнім середовищем, завдяки якій процеси в ньому протягом певного інтервалу часу незважаючи на негативні або позитивні впливи оточення залишаються незмінними або зазнають лише незначних змін та істотно не впливають на результати діяльності і якість освіти. Ці зміни й зумовлюють необхідність цілеспрямованого впливу, який би забезпечив досягнення поставленої мети: розробки та запровадження **стратегії інноваційного розвитку** або „стратегічного набору”, взаємодії із соціальними інституціями зовнішнього середовища й переведення освітньої організації в якісно новий стан функціонування або розвитку як наступного кроку в досягненні поставленої мети, тобто стратегічного управління.

Керівникові й адміністративно-управлінській ланці необхідно враховувати та використовувати позитивні фактори впливу зовнішнього середовища, від яких кардинально залежить інноваційний розвиток, успіх закладу і результативність дій суб'єктів управління та навчально-виховного процесу, досягнення цілей і місії; адаптуватися до них або нейтралізувати негативні впливи та їх наслідки.

Зовнішнє середовище і його стан характеризується соціокультурними, політичними, економічними, технологічними **факторами**. Серед зазначених є фактори прямого і непрямого впливу на об'єкт управління – позашкільний навчальний заклад.

До **факторів безпосереднього впливу зовнішнього середовища на навчальний заклад** належать ті фактори, що впливають на його функціонування, розвиток, результати діяльності та

місцезнаходження. Це стан економіки; державне фінансування галузі освіти; платоспроможність замовників освіти; законодавчо-правові документи в галузі освіти; простір щодо здійснення економічної діяльності в галузі освіти та її установах; рівень заробітної плати працівників у галузі освіти; органи державної влади; органи місцевого самоврядування та їх структурні підрозділи; соціокультурні інституції (бібліотеки, театри, музеї, виставки, палаци творчості, виставкові зали тощо); установи сфери освіти і конкретне мікросередовище закладу; вищі навчальні заклади; вищі та середні професійно-технічні училища; наукові установи, науководослідні інститути; замовники освіти (учні, батьки учнів, групи населення, вищі навчальні заклади, установи й організації, окремі особи та інші); конкуренти – ідентичні за типом навчальні заклади району, міста; професійні спілки в закладі; релігійні установи різних спрямувань і конфесій у мікрорайоні закладу; установи позашкільної освіти; освітньо-кваліфікаційний рівень батьків учнів; системи цінностей у родини учнів та їх сімейні традиції; криміногенний стан у районі закладу; етнічний (етноси, нації, народності) склад населення мікрорайону закладу; демографічний стан.

Зовнішнє середовище непрямого впливу включає такі фактори: економічні (рівень заробітної плати в галузі освіти, умови функціонування соціальних сфер суспільства); рівень економічного розвитку країни; дохід на душу населення в країні); соціокультурні (рівень освіченості та професійної підготовки населення країни; життєві цінності; народні традиції; культурна політика в країні); технологічні (науково-технічний прогрес; нові тенденції розвитку і впровадження технологій; інноваційні процеси; витрати на науку і техніку); політичні (міжнародні політичні події, внутрішня політична ситуація в країні); соціальні (громадська думка; засоби масової інформації; інфраструктура мікрорайону позашкільного навчального закладу; демографічна

Стратегічне управління освітньою організацією покликане забезпечити її інноваційний розвиток у майбутньому, а не тільки функціонування в теперішньому

ситуація); освітні (освітній простір країни, система освіти в країні; європейський освітній простір).

Необхідність переходу ПНЗ від концепції організації до концепції стратегічного управління окрім врахування факторів впливу зовнішнього соціального середовища зумовлено також поєднанням партисипативних і адміністративних методів управління, зокрема використання методів регулювання, здійснення самоуправління на всіх ієрархічних рівнях; функціонування освітніх організацій як відкритих соціально-педагогічних систем.

Стратегічне управління ПНЗ як освітньої організації та відкритої соціально-педагогічної системи передбачає: визначення й ранжування довгострокових цілей управлінського і педагогічного процесів, які відповідають закономірностям розвитку освіти в цілому та інтересам ПНЗ зокрема; формування/вибір стратегій або „стратегічного набору”; оцінювання та критичний розгляд можливих шляхів досягнення поставлених цілей з урахуванням внутрішніх і зовнішніх умов функціонування ПНЗ у певний період часу; вибір і поступове здійснення керівниками управлінських впливів і прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень, які забезпечують ефективну адаптацію процесів управління, навчання, виховання, розвитку дітей та молоді, професійного і творчого зростання кадрів, інших соціальних процесів до несподіваних змін; реалізацію економічно обґрунтованих інноваційних проектів; реалізацію ре-

сурсного підходу (оцінювання потреби в людських, енергетичних, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсах) для започаткування або підтримання процесів; підтримання зв'язку ПНЗ із зовнішнім соціальним середовищем і врахування факторів його впливу.

Дотримання ресурсного підходу для досягнення цілей освітньої організації забезпечує використання нею наявних ресурсів шляхом нового їх застосування та впровадження новаций, технологій, які щонайкраще відповідають визначеним цілям. Успіх діяльності освітньої організації залежить від масштабності стратегічних намірів, заснованих на багаченні її майбутнього. Це можуть бути плани й наміри, що базуються на достовірній, вичерпній інформації, стратегіях зорієнтованих на розвиток та успіх, які дають змогу враховувати в роботі організації нові завдання, зумовлені змінами середовища.

Стратегія репрезентує довгостроковий якісно вибраний напрям розвитку організації, який інтегрує місію, цілі організації, норми та дії в єдине ціле; визначає ресурсне забезпечення організації з урахуванням її внутрішніх переваг і недоліків, очікуваних змін і пов'язаних з ними дій конкурентів. Стратегія являє собою загальний комплексний план досягнення цілей організації. Стратегія управління – це рішення та дії, спрямовані на визначення та впровадження стратегій, що сприяють конкурентноздатним діям між освітньою організацією і зовнішнім оточенням, а також дають

можливість досягти організаційних цілей. *Стратегія* характеризується довгостроковістю та впровадженням інновацій у діяльність організації. За допомогою стратегії забезпечуються нововведення і зміни в діяльності організації шляхом розподілу ресурсів, адаптації до зовнішнього середовища, координації функціонування, передбачення майбутніх змін у її діяльності. Стратегія організації постійно розвивається і складається із запланованих дій (спрямована стратегія) та адаптивної реакції на зміну ситуації і зовнішнього оточення. Власне стратегічне управління сприяє розв'язанню проблем довгострокового характеру, досягненню основних цілей, забезпечує їм можливість урахування й *передбачення змін* і використання з часом переваг взаємодії з соціумом; стимулює інноваційний розвиток освітніх організацій у ринкових умовах і сприяє підвищенню їх конкурентноздатності на більшості ринків. *Стратегічне управління* освітньою організацією характеризується низкою цілеспрямованих рішень, що визначають поточний та шляхи майбутнього її розвитку, а також — як рішення, спрямовані на практичне застосування такого „стратегічного набору”.

Отже, *стратегічне управління* — це цілеспрямованість відповідно до майбутнього інноваційного розвитку освітньої організації, планування, місця її розташування на ринку, стратегічних можливостей, засобів для досягнення мети та термінів впровадження. Це творча частина управління, що є основою організації, наглядом та контролю, а також результатом інноваційного стратегічного мислення. Це можливості освітньої організації, обраний напрям і шлях, яким вона йде, а також те, що дозволить їй бути конкурентоспроможною. Стратегічне управління включає — всі аспекти менеджменту, починаючи від керівництва; маркетингу; фінансового контролю до організаційної культури.

До стратегічного управління входять елементи аналізу, вибору та впровадження. *Стратегічний аналіз* стосується власне організацій, середовища, сподівань на краще та її

можливостей, ресурсів і здібностей керівника й персоналу. *Стратегічний вибір* — це питання щодо вибору тих чи інших можливостей, стратегічного набору; *стратегічне впровадження* — це питання стосовно структури організації, ресурсів і контролю, а також головних стратегічних змін. Для того, щоб проаналізувати ефективність стратегії або „стратегічного набору”, які запроваджує організація необхідно зрозуміти власну позицію на ринку та власне ринку, ситуацію та зовнішнє середовище, в яких вона працює; здійснити вибір між різними можливостями щодо найкращого забезпечення потреб замовників і споживачів освітніх послуг; підтримувати найефективнішу конкурентоздатність та партнерські зв'язки з різними інституціями зовнішнього оточення для найефективнішого впровадження місії та власне своїх цілей. Освітні організації мають впроваджувати стратегію або їх „стратегічний набір”, які відповідають усім факторам і власній культурі організації. Узагальнюючи, відзначимо, що стратегічне управління освітньою організацією покликане забезпечити її інноваційний *розвиток* у майбутньому, а не тільки функціонування в теперішньому.

Яким чином освітня організація обирає *шлях розвитку*? Що впливає на цей вибір? Звичайно ж, коли йдеться про виживання в ринковому конкурентному середовищі, не стоїть питання про те, що організація може жалюгідно існувати. Можливість невдач навіть не спадає на думку. Є конкретна мрія, до втілення якої прагне весь колектив організації. *Розвиток* освітньої організації в довгостроковій перспективі означає, що вона достатньо успішно справляється зі своїми завданнями, приносить своєю діяльністю задоволення тим, хто входить у сферу її зовнішнього впливу, надихає і переконує їх використовувати надані нею різноманітні послуги. Щодо позашкільного навчального закладу, то це передусім стосується вихованців, їх батьків, педагогів, технічних працівників установи, а також її засновників (приватних, громадських установ, місцевих органів самоврядування).

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ необхідно створювати за допомогою стратегічного управління. Розгляд питання про створення й утримання конкурентних переваг організації передбачає аналіз відносин відповідно взаємодії трьох суб'єктів ринкового освітнього середовища. *Перший суб'єкт* — це „наш” ПНЗ, який надає конкурентоспроможну послугу. *Другий суб'єкт* — це споживач, який може цю послугу отримати (наприклад, заохотити здобувати позашкільну освіту в цьому ПНЗ), а може і не здобувати (не заохотити здобувати позашкільну освіту саме в ньому). *Третій суб'єкт* — це конкуренти, які готові запропонувати споживачеві свої послуги і зможуть задовольнити таку саму його потребу в позашкільній освіті на вищому рівні, ніж надає „наш” ПНЗ.

Головним у цьому ринковому трикутнику є споживач освітніх послуг. Тому і конкурентні переваги освітньої послуги — це цінність послуги для користувачів (вихованців творчих об'єднань), для споживачів (батьки вихованців, громада, держава), що спонукає останніх споживати цю послугу, підтримувати, стимулювати її надання. Конкурентні переваги не обов'язково зумовлюються порівнянням послуги „нашої” освітньої організації з послугами конкурентів. Може бути так, що на освітньому ринку немає організації, які пропонують конкурентну послугу, проте послуга „нашої” організації не користується попитом. Це означає, що вона не має достатньої цінності для споживача чи конкурентних переваг. Сьогодні, — як і раніше, наявність конкурентних переваг залежить лише від рівня стратегічного управління, забезпечення цінності послуги для споживача можливе як у віддаленому селищі, так і в столиці.

Існують **дві можливості** забезпечення організацією конкурентних переваг. *По-перше*, конкурентні переваги може мати сама освітня послуга. Один із видів конкурентних переваг послуги — це її **вартісна характеристика**. Дуже часто споживач здобуває освіту в цьому ПНЗ тільки тому, що він надає послуги, які мають аналогічні споживачькі властивості, але є безкоштовними. Тоді виходить, що користуються такою послугою тільки тому, що вона дуже дешева. У сучасних соціально-економічних умовах функціонування системи позашкільної освіти у більшості випадків освітні послуги є безкоштовними. У такому разі споживання може відбуватися, навіть якщо послуга не має споживчої цінності для користувача. Це стосується освітніх послуг, які надають позашкільні навчальні заклади. Аргументом для вибору може виступати прагнення бути подібним до інших, оскільки більшість людей отримують саме таку послугу, яку надає суспільство. Другий вид конкурентних переваг — це **диференціація цінності**. У такому випадку йдеться про те, що послуга має відмінні від інших особливості, що роблять її привабливою для споживача. Диференціація не обов'язково пов'язана зі споживчими (утилітарними) якостями послуги (корисністю, простотою отримання, гарними характеристиками, багатофункціональністю тощо). Вона може досягатися завдяки таким характеристикам, які не мають жодного відношення до утилітарних споживчих властивостей, наприклад, завдяки типу ПНЗ, його місцезнаходженню, іміджу.

По-друге, крім того, що організація створює конкурентні переваги самої послуги, вона може намагатися забезпечити ці переваги за допомогою **положення послуги** на освітньому ринку або ринку праці. Досягається це шляхом закріплення споживача, інакше кажучи, шляхом монополізації частини ринку. У принципі така ситуація суперечить ринковим відносинам, тому що в ній покупець позбавлений можливості вибору. Однак на практиці багатьом організаціям вдається не тільки створити для своєї послуги таку конкурентну перевагу, а й утримувати її досить довго.

Щоб ПНЗ як освітня організація могла забезпечувати свій розвиток у довгостроковій перспективі, в неї мають бути **„конкурентні переваги”** над іншими аналогічними організаціями щодо надання якісних освітніх послуг, які стабільно задовольняють її споживачів і користувачів. Це означає, що **освітня послуга** має бути: цікавою для споживача настільки, що він буде готовий витратити час і сили на її „споживання”, згадувати про неї з вдячністю навіть після закінчення навчання у ПНЗ; цікавою для споживачів більшою мірою, ніж аналогічна чи схожа за споживачькими якостями освітня послуга, що вироблена й надається іншими ПНЗ; цінною для його життєдіяльності або професійної діяльності. Якщо послуга має ці властивості, то говорять, що **освітня послуга** має **„конкурентні переваги”**. Отже, організація може успішно існувати і розвиватися тільки в тому випадку, коли послуги, які вона надає, мають конкурентні переваги (див. вріз).

Стратегічне управління є найважливішим чинником інноваційного розвитку освітніх організацій у ринкових умовах, які постійно ускладнюються. Вивчення та спостереження управлінської діяльності дозволяє зробити висновки про відсутність стратегічної спрямованості в діях керівників, що і призводить до простого функціонування позашкільного навчального закладу без будь-якого розвитку як структурних підрозділів, так і людських ресурсів.

Відсутність стратегічного управління проявляється у таких двох **формах**. У пер-

шому випадку керівники планують діяльність, зважаючи на те, що зовнішнє оточення взагалі не буде змінюватися або воно не знає значних якісних змін. Спроби скласти довгострокові плани, в яких визначається на перспективу, хто, що і коли робитиме, або спроби знайти на початковому етапі рішення на багато років уперед, бажання будувати „на століття” чи здобувати „на довгі роки” – усе це є ознаками нестратегічного управління. Бачення довгострокової перспективи ПНЗ – дуже важлива складова стратегічного управління – не передбачає екстраполяції існуючої практики та існуючого стану оточення організації на ситуацію, що складатиметься протягом багатьох років. Тому не враховується і не вірно розуміється респондентами.

За умови стратегічного управління кожного визначеного моменту часу необхідно фіксувати, що освітня організація має робити сьогодні, щоб досягти поставленої мети у майбутньому, виходячи при цьому з того, що оточення й умови життєдіяльності всередині неї будуть змінюватися. У разі стратегічного управління, сьогодні розглядається суб'єктами управління, і персоналом ніби „з точки зору” майбутнього у певний час; визначаються і здійснюються такі дії, що забезпечують організації чітко окреслене майбутнє, її інноваційний розвиток, а не план чи опис того, що має виконуватися у майбутньому.

За умови нестратегічного управління виробляється програма дій з урахуванням даних аналізу внутрішніх

можливостей і ресурсів організації, складається план конкретних дій як на сьогодні, так і на майбутнє, тобто апіорі визначається кінцевий стан і вихідним є положення, що зовнішнє оточення фактично не буде змінюватися. За такого підходу дуже часто виявляється, що освітня організація не в змозі досягти своїх цілей, тому що їх досягнення принципово залежить від можливостей, бажань і потреб замовників освітніх послуг, а також від поведінки аналогічних організацій цієї сфери. Слід зауважити, що на основі аналізу внутрішніх можливостей керівник освітньої організації може визначити лише кількість освітніх послуг, які можуть бути надані та кількість витрат при цьому. Кількість спожитих послуг, розміри фінансових надходжень, витрати визначаються потім і не завжди керівництвом організації, а на вищому ієрархічному рівні управління.

Тому починати планування діяльності освітньої організації з аналізу внутрішніх ресурсів і можливостей, їх раціонального використання означає повністю відкидати принципи стратегічного управління.

Отже, в умовах зміни освітніх парадигм, диверсифікації мережі ПНЗ, забезпечення рівних можливостей для дітей і молоді у здобутті якісної освіти актуалізується соціально значуща проблема управління інноваційним розвитком позашкільного навчального закладу. З огляду на реальний стан процесів реформування системи освіти та ПНЗ у контексті інноваційного розвитку потребує, щоб будь-яка модель управління освітньою організацією базувалася на відповідній концепції розвитку, яке охоплюватиме всі її структурні компоненти, включаючи опис ідей та механізми реалізації. Пріоритетним видом управління, спрямованим на інноваційний розвиток ПНЗ у ринкових умовах є **стратегічне управління**, за якого: людський потенціал сприймається як її основа і цінність; діяльність зорієнтована на задоволення запитів споживачів і замовників позашкільної освіти, професійний і особистісний розвиток персоналу; забезпечується гнучка реакція на зміни зовнішнього оточення і внутрішнього середовища та проводиться своєчасна корекція діяльності; організація має змогу відповідати на виклик з боку зовнішнього оточення; домагатися конкурентних переваг; забезпечується інноваційний розвиток і можливість успішної діяльності у дов-

гостроковій перспективі; гарантується виконання сформульованої або вибраної місії, а також досягнення поставлених цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виханский О. С. Стратегическое управление: Учебник. – М. : Гардарики, 2000. – 296 с. – С. 30
2. Грифін Рікі В., Яцура В. Основи менеджменту: Підручник. – Львів : БаК, 2001. – 624 с. – С.11
3. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент у системі освіти: Навчальний посібник. – К. : МАУП, 1999. – 176 с.
4. Карстанье П. Миссия школы / Управление в образовании. Проблемы и подходы: Практическое руководство / Под ред. П. Карстанье, К. Ушакова. – М., 1995. – С. 43, 45.
5. Національна доктрина розвитку освіти. // Освіта України. – № 33. – 23 квітня 2002 р. – С. 4.
6. Освітній менеджмент: Навчальний посібник / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2003. – 400 с.
7. Теоретико-прикладні аспекти управління закладами освіти: Науково-методичний посібник / За ред. Л. М. Калініної. – К. : Актуальна освіта, 2002. – С. 52
8. Шершньова З. Є., Оборська С. В. Стратегічне управління: Навчальний посібник. – К. : КНЕУ, 1999. – С. 14, 15, 17, 27.
9. Ansoff. H.I., Concepts of strategy // Quinn J.B.etal. The strategy process: concepts, contexts and cases. – London : Prentice – Hall International, 1988.
10. Beyen M. Informatie Planning en Control. – Kluwer Bedrijfswetenschappen, 1994.
11. Brysin J. M. Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations. – Jossey-Bass Publishers, 1995.
12. Earl M. Management Strategic for Information Technology. – London : Prentice Hall, 1989.
13. Hannagan Tim. Mastering Strategic Management. – Palgrave, 2002. – 213 p.
14. Peter F. Drucker, „The Theory of the Business”, Harvard Business Review, September – October, 1994. – pp. 95 – 104.
15. Stair R. M. Principals of Information Systems. – Boyd and Fraser Publishing, 1996.
16. Strategic planning, what every manager must know / George A.Steiner. – New York : Free Press paper backs, 1997.
17. Talbot Marianne. Make Your Mission Statement Work. How to identify and promote the values of your organization. – Oxford : How to books Ltd, OXH 1 Re, United ringdow, 2000. – P. 125.

Людмила Калинина

Стратегия инновационного развития внешкольного учебного заведения

В статье раскрыто сущность стратегии инновационного развития внешкольного учебного заведения в рыночных условиях. Рассмотрено стратегическое управление внешкольным учебным заведением как образовательной организации и открытой социально-педагогической системы.

Ключевые слова: стратегия, стратегическое управление, внешкольное учебное заведение.

Ludmyla Kalinina

Innovation Development Strategy of the Out-Of-School Educational Institution

The article reveals the essence of innovation development strategy of the out-of-school educational institution in the market conditions. Strategic management of the abovementioned institution as educational system and open social pedagogic system is studied.

Key Words: strategy, strategic management, out-of-school educational institution

ЕКСПЕРИМЕНТ У СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Управління
ШКОЛОЮ

УДК 374.001.4

Автор статті розглядає найбільш типові на сьогодні проблеми позашкільної освіти, пропонує шляхи їх вирішення. Особлива увага надається режиму входження в експеримент, що передбачає зміну стилю роботи педагога та вихованця, характер їх взаємин і позиції в освітньому просторі навчального заняття, типу навчально-виховної діяльності.

Ключові слова: позашкільна освіта, експеримент, інноваційна діяльність, інновації.

Сучасна ситуація в педагогіці є відображенням стану суспільства, його глобальних перетворень. Відповідати часу — означає бути готовим до цих перетворень.

Незважаючи на важке матеріальне становище, в якому опинилася більшість позашкільних навчальних закладів, серед педагогів широку популярність набула практика здійснення всляких трансформацій у найрізноманітніших напрямках — від сучасного змісту багатопрофільного навчання і конкретних методик викладання до побудови великомасштабних моделей єдиного позашкільного освітнього простору на рівні мікросоціуму.

Активне зростання інноваційного руху супроводжується природними витратами. Мода на інновації принесла в освіту ряд нових проблем, обумовлених невідповідністю між неодмінним бажанням педагогів експериментувати і реальними можливостями (матеріальними, кадровими, організаційними) учасників експерименту. До числа таких проблем належать: доцільність та обґрунтованість вибору того чи іншого

напрямку інноваційної діяльності; медико-психологічна забезпеченість інновацій; результативність педагогічних нововведень; попит на них у масовій практиці тощо.

Все вищезазначене повною мірою стосується і системи позашкільної освіти. Більш того, сама її специфіка як сфери розвитку творчої активності дитини нерідко породжує у працюючих в ній педагогів ілюзію ототожнення своїй повсякденній діяльності з інноваційною. Не виключенням є бажання організації експериментальних майданчиків там, де мова йде, по суті, про звичайну роботу позашкільного навчального закладу, але „одягнути” при цьому у форму псевдоноваторства. Імітація новизни не може бути схвалена, оскільки загрожує невинуватими витратами, несправданими надіями і розчаруваннями учасників таких експериментів.

**Ірина
МОСЯКОВА**

Директор Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківець” м. Києва — експериментального навчального закладу Всеукраїнського рівня, відмінник освіти України, відмінник столичної освіти, нагороджена нагрудним знаком „Софія Русова”

„ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОПРОФЕСІЙНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ в умовах багатoproфільного позашкільного навчального закладу”

Науковий керівник

КАПІННА Людмила Миколаївна

Завідувачка лабораторії управління освітніми закладами Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, Відмінник освіти України

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ, „07” 07 2011 р.

№ 763

Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківськ” м. Києва

На виконання Державної програми „Вчитель”, затвердженої Кабінетом Міністрів України від 28 березня 2002р. № 379, відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 № 522, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26.12.2000 за № 946/5167, враховуючи лист Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації від 27.05.2011 № 16-3/769, висновки Комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи загальноосвітніх навчальних закладів Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України від 18.04.2011 (протокол № 18), з метою розроблення, теоретичного обґрунтування та апробації організаційно-педагогічних засад допрофесійної і професійної освіти в умовах багатoproфільного позашкільного навчального закладу

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити як такі, що додаються:

1.1. Заявку на проведення дослідно-експериментальної роботи за темою: „Організаційно-педагогічні засади допрофесійної і професійної освіти в умовах багатoproфільного позашкільного навчального закладу” на базі центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківськ” м. Києва.

1.2. Програму дослідно-експериментальної роботи на 2011-2014 роки.

2. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (Удод О.А.):

2.1. Надавати організаційну та науково-методичну допомогу колективу Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківськ” щодо проведення дослідно-експериментальної роботи.

2.2. Заслухати у серпні 2012 року звіт Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківськ” про завершення організаційно-підготовчого етапу дослідно-експериментальної роботи.

3. Головному управлінню освіти і науки Київської міської державної адміністрації (Горюнова В.З.) надавати допомогу Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківськ” в забезпеченні необхідних умов щодо організації та проведення експерименту.

4. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Заступник Міністра

Б.М. Жебровський

Сьогодні інноваційна діяльність позашкільних навчальних закладів здійснюється в рамках основних напрямів діяльності: освітньої, професійно зорієнтованої, художньої, науково-технічної, еколого-біологічної, туристсько-краєзнавчої, спортивно-оздоровчої, соціально-педагогічної, науково-методичної, нормативно-правової тощо.

Серед проблем у позашкільній освіті, які потребують інноваційного пошуку, можна виділити такі: інтеграцію позашкільної та інших сфер освіти; економіко-правове й екологічне виховання дітей та молоді; розробку і педагогічно виправдане використання в освітньому процесі мультимедійних, інтерактивних інформаційних технологій; реорганізацію існуючих напрямів дитячої та юнацької творчості з урахуванням сучасного рівня розвитку відповідних сфер науки і культури; створення умов для реалізації творчодіяльнісного потенціалу обдарованих дітей, а також дітей, що мають випереджувальний розвиток; реорганізацію діяльності методичних служб закладів позашкільної освіти; допрофесійну і професійну освіту у багатoproфільних позашкільних навчальних закладах.

Найперший крок в експериментальній діяльності полягає у розробці основоположних питань теорії експерименту. Перш за все слід з'ясувати; чи всяка інноваційна діяльність пов'язана з експериментальною роботою і вимагає організації останньої. Іншими словами, якщо ви прийняли рішення зайнятися інноваційною дія-

льністю, то чи обов'язково відкривати у позашкільному навчальному закладі експериментальний майданчик.

Необхідність відповіді на ці питання продиктована тим, що останнім часом у зв'язку з масовим захопленням педагогічними нововведеннями терміни „експеримент”, „експериментальний” придбали дещо розширене трактування. Сьогодні фахівці-практики частіше всього розглядають поняття „експериментальна” та „інноваційна діяльність” як синоніми, включаючи в них все, що завгодно, — від апробації нових методик навчання до побудови нових типів позашкільних навчальних закладів. До розширювального трактування поняття „експеримент” штовхає і триваюче реформування системи позашкільної освіти, а саме процес спрямування позашкільних навчальних закладів на освітнє середовище, де пріоритетною стає не тільки освітня, а й соціально-розвиваюча функція.

Апробування інновації — це її початкове застосування на окремо взятому об'єкті (навчальній групі, гуртку, творчому об'єднанні, навчальному напрямі) протягом досить нетривалого часу з метою вивчення ефективності педагогічної ідеї на практиці, осмислення її реальності в певних умовах і т. д. Апробування нововведення може бути здійснено в якості цілеспрямовано організованого педагогічного експерименту.

Експеримент (від лат. *проба, досвід*) — це метод пізнання, за допомогою якого в природних або спеціально створених умовах, контрольованих і керованих, досліджується педагогічне явище, відшукується новий спосіб вирішення педагогічного завдання; науково обґрунтований досвід; відтворення іншим педагогом розробленої кимось методики або технології в нових умовах; комплексна діагностика нововведення і важливий етап самого процесу нововведення.

Таким чином, експеримент можна розглядати як пробне нововведення, яке має на меті дати підставу для подальшого рішення: чи прийняти таке нововведення до поширення, а якщо так, то за яких умов, з якими змінами

або обмеженнями. Педагогічний експеримент є одним з найбільш складних методів дослідження. Завдання педагогічного експерименту полягає в тому, щоб з використанням якісних і (за необхідності) кількісних оцінок виявити ефективність застосовуваних або знову розроблених педагогічних методів, прийомів, форм, методик і т. д.

В цілому педагогічний експеримент є своєрідним комплексом методів дослідження, який дозволяє глибше перевірити ефективність тих чи інших нововведень у сфері навчання і виховання, порівняти значимість різних факторів в структурі педагогічного процесу, вибрати найкраще (оптимальне) для відповідних умов рішення педагогічного завдання, створити новий педагогічний досвід.

На підставі аналізу теорії і практики впровадження експериментальних та інноваційних процесів виявляються *дві групи проблем*:

1) проблеми входження у простір експерименту здебільшого педагогічного колективу, проблеми освоєння основ експерименту педагогами;

2) проблеми підготовки вихованців творчих об'єднань до навчання в умовах застосування педагогами обраної експериментальної розробки. Оскільки проблеми становлення та розвитку експериментальної діяльності на рівні позашкільного навчального закладу мають загальнозначимий сенс і всі суб'єкти стикаються з ними в тій чи іншій мірі однаково, розглянемо насамперед проблеми першої групи.

Слід чітко розрізняти експеримент: а) в режимі входження в нього; б) в режимі становлення, за якого в основному відбувається процес освоєння основ експериментальної діяльності; в) в режимі його стабільного функціонування.

Режим входження в експеримент передбачає зміну стилю роботи педагога та вихованця, характеру їх взаємин і позиції в освітньому просторі навчального заняття, типу навчально-виховної діяльності тощо. Це вимагає, безумовно, підготовки суб'єктів, які беруть участь в експерименті,

Центр творчості
«Шевченківець»

Експериментальний навчальний заклад всеукраїнського рівня

Центр творчості
«Шевченківець»

ПУЛЬС

Філія "Ярославна"

Філія "Буревісник"

Центр творчості "ШЕВЧЕНКІВЕЦЬ"
вул. АРТЕМА, 43, м. КИЇВ, 04053
SHEVCHENKOVES_KIEV@UKR.NET

плавного і повільного процесу „переналадження” управлінської моделі, перепроєктування освітнього простору заняття і освоєння учасниками нових функцій та позицій. На допомогу тут можуть прийти поетапне проєктування і рефлексія.

Педагогічний експеримент пропонує також освоєння педагогічним колективом, по суті, нового типу діяльності, який повинен здійснюватися за всіма каналах ресурсного забезпечення: економічним, інформаційним, матеріально-технічним, юридичним, кадровим, науково-методичним. Особливе значення набуває у цьому випадку підбір кадрів. Робота з різними категоріями педагогів з підготовки до входження в експеримент має істотні відмінності. І тут можна виділити роботу з молодими педагогами та їх досвідченими колегами; роботу з керівниками творчих об’єднань, які отримали перший позитивний результат дослідно-експериментальної діяльності та чинять опір впровадженню педагогічного експерименту. Робота з кожною з названих груп являє собою напрямок кадрової політики позашкільного навчального закладу і повинна заздалегідь передбачатися у програмі його розвитку.

Ряд вітчизняних дослідників виділяє **умови успішності підготовки педагогічних колективів до інноваційної діяльності і до експериментальних процесів:**

1. Перехід від роботи з однорідними колективами (наприклад, тільки з педагогами) до роботи з різнофункціональними колективами (педагогами, управлінцями, методистами, бать-

ками, вихованцями та іншими суб'єктами освітнього простору, що беруть участь в експерименті).

2. Перехід від суб'єкт-об'єктного типу відносин всередині колективу (розподіл і закріплення функцій цілепокладання, проектування тільки за адміністрацією, а виконання – тільки за педагогами) до суб'єкт-суб'єктного, що припускає спільне ціле покладання та проектування перетворювальних дій, розробку колективних програм експерименту на рівні позашкільного навчального закладу, їх реалізацію, моніторинг, аналіз реалізації отриманих результатів (у разі підтвердження гіпотези експерименту).

3. Перехід від стратегії локальних змін та експериментів у рамках одного творчого профілю до системного проектування перетворювальних процесів щодо цілісних ділянок практики у життєдіяльності позашкільного навчального закладу.

Можна виділити такі **етапи підготовки колективу до розгортання експериментальних процесів у позашкільному навчальному закладі:**

I. Створення ядер „активності”, зон „прориву”, мікрогруп однодумців, які об'єднують педагогів, адміністрацію, методистів, усвідомлюють значущість педагогічного експерименту.

II. Розробка пакета мотиваційних умов і програми поступового, поетапного залучення педагогічного колективу до освоєння експериментального типу діяльності, розробку положення про педагогічний експеримент всередині позашкільного навчального закладу.

III. Проектування та програмування процесів, спрямованих на освоєння колективом основ педагогічного експерименту (розробку проекту і програми експерименту, його етапів, критеріїв, діагностичного інструментарію).

IV. Зняття професійних стереотипів, індивідуальне і колективне самовизначення у просторі експерименту.

V. Присвоєння орієнтовної основи професійної діяльності педагога-експериментатора, необхідної для реалізації освітньої політики, освітньої концепції, програми розвитку позашкільного навчального закладу, що працює в режимі експерименту.

VI. Перетворення процесів: від виявлення в своєму педагогічному досвіді „острівців” дослідної, дослідно-експериментальної або експериментально-пошукової діяльності до їх розповсюдження на простір освітньої діяльності, що забезпечує реалізацію колективної програми експерименту.

VII. Присвоєння системи засобів організації мислення і діяльності педагога-експериментатора.

VIII. Перетворення взаємозв'язків і відносин, що виникають у процесі освоєння колективом основ педагогічного експерименту: від переважання індивідуальної експериментальної діяльності до виникнення і розвитку соціальності, кооперації.

IX. Розробка та створення механізмів і способів проведення педагогічного експерименту як інструменту професійного зростання і засобу реалізації кар'єри педагогів-експериментаторів та управлінців-експериментаторів.

Головним результатом етапу діяльності колективу у входженні в експеримент є формування у більшій частини педагогів позитивного мотиву до участі в експериментальній роботі, усвідомлення значущості експерименту на різних рівнях і для різних суб'єктів, особистісне самовизначення на професійне освоєння основ експериментальної діяльності, розвитку уявлень про відповідальність педагога за результати педагогічного експерименту, усвідомлення значу-

щості колективного експерименту в якості засобу, що підвищує ефективність нововведень.

З метою розроблення, теоретичного обґрунтування та апробації організаційно-педагогічних засад допрофесійної і професійної освіти в умовах багатoproфільного позашкільного навчального закладу МОНмолодьспорт України затвердило заявку на проведення дослідно-експериментальної роботи з теми: „Організаційно-педагогічні засади допрофесійної і професійної освіти в умовах багатoproфільного позашкільного навчального закладу” на базі Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківець” м. Києва та Програму дослідно-експериментальної роботи на 2011–2014 р.

Продуктивний розвиток багатовекторного освітнього простору України актуалізує проблему впровадження допрофесійної і професійної освіти у позашкільних навчальних закладах. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність пошуку нових підходів до організації позашкільної освіти з метою створення найбільш сприятливих умов для становлення і розвитку особистості учнів, формування у них адекватної самооцінки, більш повного уявлення про майбутню сферу професійної діяльності та вільного і свідомого її вибору.

На сучасному етапі реформування системи освіти в Україні гуманістичні цінності зумовлюють зміну авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісно орієнтовану. Особистісно орієнтований підхід у позашкільній освіті розуміється як побудова відкритої особистісної взаємодії у процесі навчання, забезпечення умов для особистісного розвитку, розкриття здібностей, розуміння себе, становлення суб'єктності учня. Це передбачає звернення до суб'єктних проявів особистості та розуміння її внутрішнього світу.

Позашкільна освіта як ланка системи безперервної освіти визначається у загальному освітньому просторі як мотивована освіта за рамками основної, що дозволяє людині придбати стійку потребу в пізнанні і творчості,

максимально реалізувати себе, самовизначитись предметно, соціально, професійно, особистісно. Освітній процес в системі позашкільної освіти будується у парадигмі розвиваючої освіти, забезпечуючи інформаційну, навчальну, виховну, розвиваючу, соціалізуючу, релаксаційну функції. Це створює сприятливі умови для перетворення позашкільного навчального закладу в центр допрофесійної і професійної освіти.

Аналіз науково-методичних джерел показав, що допрофесійна і професійна освіта у позашкільному навчальному закладі вирішує кілька завдань: вирівнює стартові можливості особистості; сприяє вибору індивідуальної освітньої траєкторії; забезпечує ситуацію успіху; сприяє самореалізації особистості учня. Особливостями застосування допрофесійного навчання в умовах позашкільної освіти, що сприяє розвитку вмінь – основи ключових компетентностей, і досягненню освітніх цілей учнів є: особистісна орієнтація, профільність, практична спрямованість, мобільність, добровільність, багатофункціональність, різнорівневність, різноманітність змісту і методів освіти, індивідуалізація методик як необхідна умова попиту, реалізація орієнтаційної функції через зміст навчальної інформації, можливість вибору темпів діяльності. Ці якості характеризують допрофесійну і професійну освіту, в рамках якої забезпечується процес організації навчальної діяльності.

За умови створення організаційно-методичних умов управління багато-профільним позашкільним навчальним закладом як центром допрофесійної і професійної освіти шляхом узгодження взаємодії профільної і професійної освіти забезпечується можливість вибору старшокласниками навчальних курсів та індивідуалізацію процесу навчальної діяльності, спрямованої на надання допомоги в реалізації освітніх цілей. При організації навчальної діяльності враховується наступна специфіка: широкий спектр освітніх цілей, пов'язаних зі вступом у вищі та професійні навчальні заклади, на різні спеціальності; неоднаковий

рівень предметної підготовки; різний рівень розвитку умінь на початковому етапі; обмежений ресурс часу у старшокласників; високий рівень вимог до якості та змісту підготовки з боку старшокласників та їх батьків.

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що якість профілізації може і має забезпечуватися через врахування усіх індивідуальних особливостей, інтересів та потреб учнів, дидактично виважених змін у цілях, змісті, структурі, формах навчально-виховного процесу та моделювання простору допрофесійної і професійної освіти шляхом узгодження взаємодії внутрішніх і зовнішніх форм її організації.

У цьому аспекті проблема створення організаційно-методичних умов допрофільної і профільної освіти в системі позашкільля залишається малодослідженою. Це обумовлює актуальність і доцільність дослідження з теми „Організаційно-методичні умови управління сучасним багато-профільним позашкільним навчальним закладом як центром допрофесійної і професійної освіти”, яке розпочалося у липні 2011 року.

Ирина Мосякова

Експеримент в системі внешкільного образования

Автор статьи рассматривает наиболее типичные на сегодня проблемы внешкольного образования, предлагает пути их решения. Особое внимание обращается на режим вхождения в эксперимент, что предусматривает смену стиля работы педагога и воспитанника, характер их отношений и позиции в образовательном пространстве учебного занятия, типа учебно-воспитательной деятельности.

Ключевые слова: внешкольное образование, эксперимент, инновационная деятельность, инновации.

Iryna Mosyakova

The Role of Experiment in the System of Out-of-School Education

The most typical challenges of the out-of-school education are described by the author. The ways of solving the problems are suggested. Attention is paid mostly to the regime of joining the experiment that requires shifting work style of the teacher and pupil, changing their interaction and positions in the education space of the lesson, type of educational activity.

Key Words: out-of-school education, experiment, innovation activity, innovations.

Управління
школою

УДК 374.001.63

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ЗАКЛАДУ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглядається життєдіяльність Центру позашкільної роботи як закладу життєвої компетентності, в основі діяльності якого буде соціальне проектування, життєва та соціальна практика, що сприятимуть активній участі дітей та молоді в суспільному процесі, їх включення в систему соціальних зв'язків та відносин, суспільно значущу діяльність. Проаналізовано зміст освіти в Центрі, етапи проектування закладу життєвої компетентності.

Ключові слова: компетентність, соціальне проектування, заклад життєвої компетентності.

**Наталія
САВЕНКО**

Директор
Центру поза-
шкільної роботи
Святошинського
району м. Києва

Заклад життєвої компетентності — це інноваційний позашкільний навчальний заклад, який сприяє досягненню нової якості освіти на основі освоєння його вихованцями **к л ю ч о в и х** компетентцій, становлення їх життєвої компетентності, яка дозволяє їм успішно інтегруватися в суспільство, визначати і втілювати свою життєву стратегію, бути мобільним і конкурентно-спроможним, здатним до самоорганізації, навчання протягом життя, самореалізації творчого потенціалу, до свідомого життєвого вибору і прийняття відповідальних рішень.

Набуття учнями життєвої компетентності пов'язується зі **здатностями вирішувати життєві проблеми**, серед яких можна виділити:

- завдання, пов'язані із самопізнанням та пізнанням навколишнього світу;
- завдання, породжені спілкуванням, необхідністю вирішення конфліктів;
- завдання, пов'язані з виконанням соціальних ролей;
- завдання, пов'язані з професійним самовизначенням і здобуттям практикозорованих знань, необхідних для оволодіння майбутньою професією;
- завдання, які виникають у процесі оволодіння різними видами діяльності, сучасними технологіями;
- завдання, зумовлені участю в правових відносинах;
- завдання, пов'язані з життєвим самовизначенням та самоздійсненням.

Заклад життєвої компетентності — це заклад, життєдіяльність якого побудовано на передачі дітям соціальних цінностей (з яких вони конструюватимуть власні), становлення їх здатності шукати, знаходити та стверджувати сенс свого життя.

Важливим аспектом функціонування Центру як закладу життєвої компетентності стане соціальне проектування, життєва та соціальна практика, що сприятимуть активній участі дітей і молоді в суспільному процесі, їх включенню в систему соціальних зв'язків та відносин, суспільно значущу діяльність, набуття життєвого та соціального досвіду.

Розвиток ЦПР як закладу життєвої компетентності сприятиме досягненню нової якості освіти на основі формування у його вихованців стрижневих життєвих компетенцій.

Головна мета, завдання і принципи діяльності ЦПР як закладу життєвої компетентності зумовили необхідність модернізації змісту, методів і форм навчально-виховного процесу у закладі.

Загальними засадами визначення нового змісту освіти є: гуманізація, диференціація, інтеграція, науковість, широке застосування нових інформаційних технологій, розвиток партнерства учасників освітнього процесу.

З методологічних позицій зміст освіти в закладі повинен мати три рівноправних компоненти: фундаментальність (передачу сучасних знань), гуманістичну орієнтацію (виховання), продуктивну практичну і проектну спрямованість (розвиток компетенцій). Цілісність змісту досягається лише за динамічного балансу всіх складових цієї триади.

Зміст освіти у Центрі оновлено цілісно з урахуванням таких пріоритетів:

Освіта для розвитку компетентності особистості. Саме засобами позашкільної освіти можна забезпечити

Завдання Центру позашкільної роботи – розвинути в особистості систему здатностей, з якими пов'язані зазначені завдання, розвинути ресурс конструювання дій, необхідних для їх вирішення.

Домінантами та якісними характеристиками Центру як закладу життєвої компетентності є наступні:

- розвиток і саморозвиток учнів як суб'єктів культури, творців і проектувальників свого життя;
- пріоритет особистості, її замовлення на освіту;
- орієнтація на виховання відповідальної, конкурентноспроможної особистості, здатної до критичного мислення, самостійного розв'язання проблем, активної діяльності;
- оволодіння життєвими компетенціями, освоєння соціальних і життєвих ролей;
- інноваційний тип навчання, побудований на активних та інтерактивних методах: учень – суб'єкт, партнер у навчально-виховному процесі;
- вихід на індивідуальний освітній маршрут;
- утвердження соціального партнерства; запровадження державно-громадської моделі управління закладом;
- режим випереджального, проектного розвитку;
- гнучкі, варіативні, авторські програми;
- ключові життєві компетенції, оволодіння технологіями життєтворчості, вміння використовувати знання як інструмент розв'язання життєвих проблем;
- постійна діагностика і моніторинг рівня розвитку життєвої компетентності відповідно до сензитивних періодів життя дитини.

Науковий фундамент Центру позашкільної роботи як закладу життєвої компетентності складають:

Теорії розвитку особистості (К. Роджерса, А. Маслоу, Ж. Піаже, Е. Еріксона, Д. Ельконіна, Л. Виготського, Л. Кольберга).

Теорія соціального впливу (А. Бандури).

Гуманістична теорія виховання дитини через середовище (В. О. Сухомлинського).

Позитивне сприйняття дитини, підхід до неї з оптимістичною гіпотезою, виховання перспективних шляхів (А. С. Макаренка).

Теорія життєтворчості особистості (Л. Сохань, І. Єрмакова).

Теорія проектування поступового становлення якостей майбутньої особистості і керування здійсненням накреслених проектів (Г. Костюка).

Процес розвитку особистості в закладі життєвої компетентності проектується через призму суб'єктності і самопізнання, самодіагностики, самоусвідомлення, самоактуалізації, самореалізації, самовдосконалення, самовиховання, саморозвитку, самонавчання, самоосвіти, самореабілітації.

Діяльність закладу життєвої компетентності потребує запровадження таких підходів, як системний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, синергетичний, акмеологічний, проектний, компетентнісний.

такі компоненти життєдіяльності людини, як практичні навички, критичне мислення, норми спілкування і основи здорового способу життя, освоєння ключових компетенцій.

Освіта для пізнання та освоєння навколишнього світу і процесів, які в ньому відбуваються. Освіта сприяє становленню в дітей цілісного наукового світогляду, розвитку соціальних і комунікативних компетенцій на основі засвоєння та практичного застосування системи знань про природу, людину, суспільство, культуру.

Освіта для розвитку творчості забезпечує оволодіння засобами пізнавальної і практичної креативної діяльності.

Освіта для майбутнього та освітнього розвитку сприяє соціальній інтеграції вихованців у динамічному світі, забезпечує їх здатність до перетворення цього світу.

Якість освіти передбачає підвищення вимог до педагогів, їх кваліфікації, забезпечення різноманітними варіативними програмами і методами роботи, які відповідають індивідуальним потребам вихованця й педагога.

Диверсифікація освітньої діяльності. Освітня діяльність повинна бути інноваційною, різноманітною, гнучкою, здатною швидко реагувати на зміни в оточуючому світі.

Персоніфікація навчання. Учень повинен захоплюватися у своєму бажанні використовувати різноманітні внутрішні ресурси, мати умови для самовираження у процесі освітньої діяльності.

Індивідуалізація навчання та виховання передбачає індивідуально зорієнтовану допомогу дітям у реалізації їх потреб на основі врахування індивідуальних ритмів розвитку кожної дитини, залишає право на їх самобутність, унікальність, вимагає створення умов для позитивного розвитку, психологічного комфорту, творчої реалізації та досягнення обов'язкового позитивного результату. Таким чином створюється якісно нова площина для учнів у навчально-виховному процесі.

Гуманізація усієї сфери освіти. Освіта повинна розглядатися як становлення дитини, розвиток її творчого потенціалу. Такий підхід гарантує

оптимістичне відношення до дітей, віру в їх здібності, визначення права на самостійність, вільний вибір, самовизначення.

Організація компетентісно спрямованого навчання передбачає розробку педагогами технологій, мета яких — не нагромадження знань, а постійне збагачення досвідом життєтворчості, компетентності, реалізація механізму самоорганізації та самореалізації кожного вихованця.

В основу навчальних програм покладаються умови для оволодіння тими видами діяльності, які дають дітям широку орієнтацію в системі суб'єкт-суб'єктних відносин, де вони виступають активними творцями цих відносин.

Зміст освіти повинен бути осучаснений таким чином, щоб учні могли стати мобільними і відповідальними у самостійному житті, цілеспрямовано використаювати свій потенціал як для самореалізації в особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави.

Освітній процес, спираючись на здібності, інтереси, ціннісні орієнтації і життєвий досвід дитини, надає їй можливість реалізувати себе у різних сферах творчої діяльності. При цьому забезпечується пріоритетність індивідуальності, самоцінності, самобутності дитини як активного носія життєвого і соціального досвіду.

Принципи, які визначають змістові технології й управлінські домінанти навчально-виховного процесу, спрямованого на плекання дитини як творця і проектувальника свого життя, наступні:

Принцип суб'єктності. Навчально-виховний процес сприяє розвитку здатності зрозуміти своє „Я” у зв'язках з іншими людьми і світом; осмислити свої дії, передбачати їх наслідки як для інших, так і для власної долі, оцінювати себе як носія життєвого досвіду, відносин — тобто становленню людини, яка свідомо здійснює свій життєвий вибір, визначає свою перспективу.

У центрі освітнього процесу повинні бути:

- розвиток дитини як людини культури, здатної визначити свою життєву траєкторію;

- формування здатності учня до саморозвитку;
- формування в учнів здатності до рефлексії, генерації ідей, їх продукування;
- розвиток навичок самоорганізації: планування діяльності, програмування дій тощо.

Принцип рефлексії як обов'язковий компонент навчально-виховного процесу. Рефлексія включає життєдіяльність учня, його мислення, почуття, цінності, засади вчинків, мотивів, смислу життя, життєвого вибору, самовизначення. Особливої значущості набуває культивування моральної, духовної рефлексії.

Принцип діалогічності. Він допомагає усвідомити, що життя за своєю природою – діалогічне: кожна людина веде постійний внутрішній діалог із собою, зі своєю соціальною, сучасниками.

Проектування закладу життєвої компетентності передбачає сім етапів.

Перший етап. Підготовка до проектування закладу життєвої компетентності.

Другий етап. Вироблення проектних рішень. Розроблення проекту та програми його реалізації, визначення шляхів реалізації проекту.

Четвертий етап. Відпрацювання механізмів реалізації проекту. Пілотні дослідження.

П'ятий етап. Системні зміни життєдіяльності закладу, передбачені проектом.

Шостий етап. Аналіз результатів проектування.

Сьомий етап. Корекція результатів проектування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Проектне бачення компетентнісно спрямованої 12-річної середньої школи. – 3., 2005. – 109 с.
2. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Проектні обриси становлення життєстійкої і життєздантої особистості: Практико-орієнтований посібник. – 3., 2006. – 152 с.
3. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник / За ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центуріон, 2005. – 640 с.
4. Інноваційний потенціал проектної діяльності у навчальному закладі. Практико-орієнтований збірник / За загальною редакцією О. А. Федоренка, І. Г. Єрмакова. – К. : 2006. – 242 с.
5. Савенко Н. І., Ковганич Г. Г., Кириченко В. І., Єрмаков І. Г.: Прогностичні орієнтири інноваційного розвитку позашкільного закладу: Практико-орієнтований посібник. – Х. : Видавництво „Точка”, 2009. – 256 с.

Наталія Савенко

Педагогическое проектирование заведения жизненной компетентности

В статье рассматривается жизнедеятельность Центра внешкольной работы как заведения жизненной компетентности, в основе деятельности которого будет социальное проектирование, жизненная и социальная практика, которые будут содействовать активному участию детей и молодежи в социальном процессе, их включению в систему социальных связей и отношений, социально значущую деятельность. Проанализировано содержание образования Центра и этапы проектирования заведения жизненной компетентности.

Ключевые слова: компетентность, социальное проектирование, заведение жизненной компетентности.

Nataliya Savenko

Pedagogic Project of the Life Competence Institution

The author reveals the activity of the Centre of out-of-school activity as an institution of the life competence. The latter is to be grounded on the social projects, life and social practice that will promote rising youth activity in the social process, their participation in the system of social relations, socially important activity. The content of education in the before mentioned centre, project stages of the institution of life competence are subject to analysis.

Key Words: competence, social projects, institution of life competence.

Управління
школою

УДК 37.011.3:374

ТЕХНОЛОГІЯ МОДЕЛЮ- ВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Автор розглядає ефективну технологію моделювання виховних систем, яка являє собою чітку послідовність спільних дій педагогів, учнів і батьків з формування модельних уявлень про виховну систему. Описано структурні компоненти моделі виховної системи.

Ключові слова: технологія моделювання, система виховної роботи, стратегія діяльності.

**Галина
КОВГАНІЧ**

Методист
Центру поза-
шкільної роботи
Святошинського
району м. Києва

Створення педагогічно доцільної і ефективної виховної системи неможливе без спеціальної діяльності з її моделювання і побудови. У навчальному закладі в цю діяльність повинні включитися і педагоги, і учні, і батьки. Діалог при формуванні модельних уявлень про майбутній стан виховної системи підвищує шанси на успіх спільної діяльності.

Результативність роботи залежить від правильного вибору методологічних підходів і принципів організації спільних дій дорослих і дітей.

У науці під методологічним підходом розуміють орієнтацію в людській діяльності, яка передбачає використання певного комплексу понять, ідей, прийомів і засобів у процесі пізнання чи перетворення якогонебудь об'єкту природної чи соціальної дійсності. У більшості випадків людина або

група людей використовує в своїй діяльності не один, а декілька підходів.

Доповнюючи один одного, вони визначають стратегію діяльності і тактику дій у конкретній ситуації і за певний проміжок часу.

Вибір підходів, які складають методологічну основу діяльності з моделювання і побудови виховної системи, непроста проблема.

Базуючись на наукових уявленнях про педагогічне моделювання та врахувавши результати дослідно-експериментальної роботи, ми визначили зміст методологічної основи спільних дій членів шкільної спільноти, спрямованих на створення виховної системи.

При моделюванні і побудові виховної системи школи доцільно використовувати такі методологічні підходи як системний, синергетичний, варіативно-модельний, особистісно орієнтований, діяльнісний і компетентнісний.

Системному підходу належить пріоритетна роль у розробці моделі та її впровадженні у виховну прак-

тику, оскільки необхідно системно змінювати мету, функції, організацію, зміст, технології виховання.

Не маючи змоги у межах статті охопити повне коло питань стосовно всіх вказаних методологічних підходів у моделюванні виховної системи, ми зосередимось на розгляді важливих, з нашого погляду, питань:

- окреслення особливостей технологічного процесу в моделюванні;
- опис алгоритму діяльності усіх учасників моделювання виховної системи (Е. Н. Степанов).

Будь-яка педагогічна технологія передбачає використання певної сукупності форм, методів і прийомів педагогічної діяльності, що інструментально забезпечують отримання прогнозованого результату.

Ефективною є технологія моделювання виховних систем, розроблена російським вченим Е. М. Степановим, яка являє собою **чітку послідовність спільних дій педагогів, учнів і батьків з формування модельних уявлень про виховну систему** [3]:

- створення ініціативної групи для моделювання виховної системи;
- формування членами ініціативної групи свого бачення реального і майбутнього стану навчального закладу, його виховної діяльності;
- пошук ініціаторами своїх однодумців у педагогічному, учнівському та батьківському колективах;
- встановлення контактів з науково-методичними установами або окремими науковцями;
- розробка програми дій щодо побудови моделі виховної системи;
- ознайомлення педагогів з теорією і практикою виховних систем, теоретичними і методичними основами проектування моделі випускника навчального закладу;
- діагностика стану і результативності навчально-виховного процесу, аналіз умов розвитку особистості учнів, визначення виховного потенціалу оточуючого середовища, шляхів і способів його реалізації;

- проведення роботи щодо актуалізації і стимулювання діяльності педагогів, учнів і батьків з формування образу навчального закладу;
- здійснення дій щодо інтеграції індивідуальних та групових уявлень членів шкільної спільноти в колективний образ навчального закладу;
- створення творчих груп та організація їх діяльності з уточнення і розробки деталей образу школи;
- конструювання моделі виховної системи і розробка програм її побудови;
- апробація окремих елементів виховної системи;
- обговорення у педагогічному, учнівському і батьківському колективах модельних розробок і програми побудови виховної системи;
- проведення науково-методичної й управлінської експертизи моделі виховної системи та програми її побудови;
- затвердження моделі і програми побудови виховної системи на засіданні педагогічної ради і загальношкільній конференції.

Поетапне здійснення перерахованих дій не тільки дозволить сформулювати науково обґрунтовані уявлення про виховну систему, а й сприятиме успішній їх реалізації на практиці.

Представлена технологія є типовою. Вона може і повинна наповнюватися конкретним змістом, коригуватися відповідно до умов конкретної школи.

Структурними компонентами моделі виховної системи є:

1. Реальний стан виховної системи:

- основні параметри навчального закладу;
- виховний потенціал закладу і оточуючого середовища;
- досягнення та проблеми у вихованні учнів і життєдіяльності закладу, сильні сторони, недоліки, проблеми.

2. Проектований стан виховної системи:

- теоретико-методичні основи виховної системи (теорії, ідеї, які лягли в основу; ключові поняття);
- ціннісно-цільові орієнтири виховної системи (мета, завдання, цінності, принципи);
- механізми функціонування виховної системи (функції, умови);
- етапи побудови виховної системи (проектний, практичний, узагальнюючий);
- критерії та способи вивчення ефективності виховної системи (критерії, методики);
- створення та реалізація моделі виховної системи, які здійснюються педагогічним колективом за активної участі учнів та їх батьків, сприятимуть якісним змінам в організації життєдіяльності школи.

У проектуванні виховної системи закладу ми виділяємо сім етапів.

Перший етап.

Підготовка до проектування виховної системи.

Завдання. Визначення керівництвом і педагогами необхідності змін у виховному процесі. Ознайомлення педагогів з теоретичними основами використання сучасних підходів і концепцій виховання у їх діяльності; теорією і практикою виховних систем (ВС), теоретико-методичними основами проектування. Розробка загальної концепції проектування ВС.

Процедури. Осмислення сутності сучасних методологічних підходів і концепцій, інновацій у сфері виховання; прийняття рішення про проектування ВС закладу; розроблення концепції проектування, програми і плану проектування; формування проектної групи. Підготовка учасників групи до проектування шляхом проведення семінарів, тренінгів. Визначення необхідних для проектування ресурсів (фінансових, матеріально-технічних, інформаційних, методичних).

Інструментарій. Вивчення та аналіз літератури, дискусія, мозковий штурм, фокус-група, ділова гра, семінар-тренінг.

Другий етап.

Передпроектний аналіз.

Завдання. Вивчення фактичного стану виховного процесу, його об'єктивна оцінка. Визначення проблем та здобутків виховного процесу. Визначення першочергових напрямів проектування виховної системи.

Процедури. Попередня оцінка проблем виховання, труднощів в організації виховного процесу; аналіз стратегічних напрямів становлення виховної системи; її структурних компонентів; формування конкретних пропозицій щодо становлення виховної системи; визначення першочергових напрямів проектування; окреслення провідних проектних цілей.

Інструментарій. Аналіз документів, опитування, фокус-група, мозковий штурм, дискусія.

Третій етап.

Вироблення проектних рішень.

Розроблення проекту та програми його реалізації, визначення шляхів реалізації проекту.

Завдання. Визначення домінантних проектних цілей, засобів, шляхів та термінів їх реалізації. Документальне оформлення проекту.

Процедури. Створення банку проектних цілей, визначення засобів реалізації кожної цілі; розширення проектної групи, формування творчих груп; пошук альтернатив; визначення домінантних цілей; обґрунтування вибору; зведення проектних цілей в єдину систему, встановлення ієрархії цілей за важливістю; зведення у систему інформації про засоби та терміни досягнення визначених цілей; визначення критеріїв та методів перевірки ефективності проекту; документальне оформлення проекту виховної системи.

Інструментарій. Педагогічне проектування, методи „дерево цілей” та „дерево проблем”, мозковий штурм.

Четвертий етап.

Відпрацювання механізмів реалізації проекту. Пілотні дослідження.

Завдання. Відпрацювання механізмів побудови виховної системи, передбачених проектом. Проведення пілотажних досліджень. Виявлення та усунення перепон на шляху реалізації проекту.

Процедури. Моделювання змін у виховному процесі, пов'язаних із становленням виховної системи; конструювання практичних механізмів становлення виховної системи; проведення пілотажних експериментальних досліджень, пов'язаних з локальним впровадженням у виховну практику закладу нововведень; аналіз результатів; коригування проекту відповідно до результатів пілотажних досліджень.

Інструментарій. Педагогічне проектування і моделювання, педагогічний експеримент, аналіз документів, спостереження, опитування.

П'ятий етап.

Системні зміни виховного процесу, передбачені проектом.

Завдання. Реалізація проектних цілей.

Процедури. Поетапна реалізація проектних цілей; моніторинг змін виховного процесу в закладі.

Інструментарій. Організаційно-розпорядчі методи, методи виховання.

Шостий етап.

Аналіз результатів проектування.

Завдання. Визначення переваг та можливих недоліків, пов'язаних зі становленням виховної системи. Оцінка кількісних показників виховного процесу в закладі.

Процедури. Колективна рефлексія педагогів, учнів та батьків процесу і результатів проектування. Зовнішня експертиза виховної практики і життєдіяльності в закладі. Формулювання пропозицій щодо корекції системи.

Інструментарій. Аналіз документації, спостереження, опитування, метод експертних оцінок, методи математичної статистики.

Сьомий етап.

Корекція результатів проектування.

Завдання. Виправлення недоліків системи. Оптимізація функціонування виховної системи.

Процедури. Визначення недоліків виховного процесу; окреслення засобів та шляхів їх усунення; реалізація практичних заходів, спрямованих на розвиток виховної системи; визначення перспектив розвитку виховної системи.

Інструментарій. Мозковий штурм, методи експертної оцінки, індивідуальної і групової самооцінки, аналіз та узагальнення досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виховні системи у контексті життєвості особистості: Практико-орієнтований збірник / Ред. Г. О. Терпиловська (голова), І. Г. Єрмаков (науковий редактор), Г. Г. Ковганич та інш. — К. : ТОВ „Енергія плюс”, 2006. — 188 с.

2. Степанов Е. Н. Педагогу о воспитательной системе школы и класса: Учебно-методическое пособие. — М. : ТЦ Сфера, 2008. — 224 с.

Степанов Е. Н., Лузина Л. М. Педагогу о современных подходах и концепциях воспитания. — М. : ТЦ Сфера, 2003. — 160 с.

Галина Ковганич

Технология моделирования воспитательной системы внешкольного учебного заведения

Автор рассматривает эффективную технологию моделирования воспитательных систем, которая представляет собой четкую последовательность общей деятельности педагогов, учеников и родителей по формированию модельных представлений о воспитательной работе. Описано структурные компоненты модели воспитательной работы.

Ключевые слова: технология моделирования, система воспитательной работы, стратегия деятельности.

Galyna Kovganych

Patterning Technology of the Educating System of Out-Of-School Educational Establishment

The author reveals effective patterning technology of the educating systems that is a sequence of joint actions of teachers, students and parents aiming at creation modeling suggestions about the educational system. The structural components of the educator system model are described.

Key Words: patterning technology, system of education work, strategy of activity.

Управління
школою

УДК 374.000.7.01-051

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ХУДОЖНЬО- ЕСТЕТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Висвітлено провідні організаційно-методичні умови удосконалення професійної діяльності педагога позашкільного навчального закладу художньо-естетичного профілю, наведено специфіку діяльності професійної успішності педагога.

Ключові слова: позашкільний навчальний заклад художньо-естетичного профілю, творча діяльність педагога та виховання, педагогічна діагностика, удосконалення діяльності, організаційно-методичні умови.

**Світлана
ТАРАСЮК**

Заступник директора Палацу дитячої та юнацької творчості Солом'янського р-ну м. Києва

Аналізуючи сучасний стан підготовки педагогів, І. А. Зязюн зазначає, що „зростаюча динаміка інноваційних процесів в естетичній культурі майбутнього вчителя призводить до розуміння необхідності їх системного, цілісного вивчення, введення нових понять. Очевидно, ці нововведення вимагають усебічного вивчення на основі інтеграції різних дисци-

плін, споріднених з педагогікою: психології, естетики, етики, філософії, соціології, культурології, фізіології вищої нервової діяльності. Поки що у ВНЗ майбутні вчителі до такого не готуються, що загрожує непосильністю їх включення в інноваційну діяльність, і, як наслідок, особистісними протиріччями і кризами” [4, С. 12].

Мета статті полягає у висвітленні організаційно-методичних умов удосконалення професійної діяльності педагога позашкільного навчального закладу художньо-естетичного профілю.

Аналіз педагогічних праць [1], [3], [5], [6] дозволив нам розглядати процес удосконалення професійної діяльності педагогів як наближення її змісту, форм і методів до найвищих норм і стандартів, існуючих у професійному середовищі, що в цілому забезпечує досягнення педагогічної мети. Закономірно, що успішність процесу удосконалення професійної діяльності педагога позначається, безпосередньо, на успішності особистісного розвитку вихованців, узгодженості педагогічного впливу на дитину з боку освітнього закладу та сім'ї.

Професійна діяльність педагога позашкільного навчального закладу художньо-естетичного профілю є складним особистісно орієнтованим процесом і розглядається у контексті неперервності його освіти, самоосвіти та самовдосконалення. Потреба удоскона-

Схема 1.

Організаційно-методичні умови удосконалення професійної діяльності педагога позашкільного закладу художньо-естетичного профілю

лення професійної діяльності педагога спонукає до актуалізації позитивно-ціннісного ставлення до власної праці, що посилює мотивацію професійного зростання, зумовлює прагнення до оволодіння інноваційними педагогічними технологіями, сприяє визначенню нових професійних цілей, активізації зусиль, спрямованих на їх досягнення у процесі навчання та виховання молоді.

Створення у позашкільному навчальному закладі сприятливих організаційно-методичних умов удосконалення професійної діяльності педагогів є важливою управлінською функцією, яка в умовах суспільно організованої трудової діяльності передбачає професійну соціалізацію особистості, залучення її до процесу постійного професійного самовдосконалення.

Розв'язання єдиної науково-методичної проблеми має на меті об'єднати колективи спільною метою, пов'язаною з процесом удосконалення професійної діяльності фахівців. Залучення педагогів до розв'язання єдиної науково-методичної проблеми доцільно здійснювати у декілька етапів.

На першому етапі слід організувати обговорення актуальних науково-методичних проблем на творчих об'єднаннях педагогів. Результатом цих обговорень мають стати пропозиції до спільної теми, що висувалися кожним художнім колективом.

На другому етапі після аналізу та узагальнення поданих пропозицій проводиться педагогічна рада за участю всіх педагогічних працівників. Результатом проведення педагогічної ради має стати узгодження поданих пропозицій та формулювання єдиної науково-методичної проблеми, над якою колектив буде працювати протягом року.

Під організаційно-методичними умовами удосконалення професійної діяльності розуміємо систему психолого-педагогічних заходів і впливів, які сприяють підвищенню професійної кваліфікації, педагогічної майстерності, фахової компетентності, розвитку творчого потенціалу педагогів та художньо-естетичного розвитку гуртківців. Організаційні умови – це психолого-педагогічні обставини, за яких реалізуються чітко сплановані заходи. Методичні умови – це сукупність методів навчання, які дають змогу практично виконати означені заходи. Практична реалізація організаційно-методичних умов забезпечує виконання таких управлінських функцій, як планування, організація, діагностування, прогнозування, моделювання, відновлення, корекція, координування, пропаганда а також контроль-інформаційна функція.

Серед провідних організаційно-методичних умов удосконалення професійної діяльності педагога позашкільного навчального закладу художньо-естетичного профілю нами визначено такі: творча взаємодія педагогів у розв'язанні спільно визначеної науково-методичної проблеми; педагогічна діагностика процесу вдосконалення професійної діяльності; стимулювання педагогів до самостійної пізнавальної діяльності; здійснення інноваційних пошуків; співпраця з науково-дослідними установами; проведення спільних наукових досліджень.

Забезпечення педагогічної діагностики процесу вдосконалення професійної діяльності має на меті залучити педагогів до самооцінки власних професійних досягнень та моніторинг їх зростання як фахівців. Процес самостійної пізнавальної діяльності має особливе значення, оскільки педагог повинен бути взірцем для вихованців, а його прагнення до пошуку та засвоєння нової інформації є важливим фактором удосконалення професійної діяльності. Заохочення педагогів до цього процесу доцільно здійснювати під час відвідування занять, співбесід.

Залучення керівників гуртків і студій до інноваційної, творчої діяльності має на меті пошук нових методів і засобів навчання, створення та реалізацію авторських програм, проєктів тощо. На практиці це може втілюватися в такі форми як обмін досвідом творчої діяльності між педагогами закладу; запро-

шення на педагогічні ради колег з інших позашкільних навчальних закладів; відвідування інших позашкільних навчальних закладів (як в Україні так і за кордоном) з метою обміну інноваційним творчим досвідом. При цьому означені заходи можуть здійснюватися за двома основними напрямками – художній (образотворчого мистецтва) та естетичний.

Важливою складовою удосконалення професійної діяльності педагога позашкільного навчального закладу є співпраця з науковцями. Часто ця робота носить декларативний характер та позбавлена систематичності. Зважаючи на це, ми пропонуємо здійснювати співпрацю на основі створеної угоди між навчальним закладом і науковою установою. Ця робота передбачає проведення спільних педагогічних нарад, проблемно-тематичних лекторіїв для педагогів і батьків, циклу психолого-педагогічних тренінгів професійно-особистісного зростання педагога тощо. У свою чергу адміністрація позашкільного закладу бере участь у засіданнях наукових підрозділів. Це значно активізує педагогів, спонукає їх до пошуку ефективних форм і методів удосконалення власної професійної діяльності.

Подаальші наукові пошуки доцільно спрямувати на оптимізацію процесу управлінської діяльності у позашкільному навчальному закладі художньо-естетичного профілю.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. – Кн. 2. – М. : РАГС, 2000. – 256 с.
2. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки вчителя-вихователя-викладача: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 29 березня – 1 квітня 2005 р.). – К., НПУ, 2005. – 200 с.
3. Позашкільна освіта в Україні: Навч. посіб. / За ред. О. В. Биковської. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. – 224 с.
4. Професійно-мистецька школа у системі національної освіти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ – Чернівці : Зелена Буковина, 2008. – 384 с.
5. Сущенко Т. І. Управління позашкільним педагогічним процесом // Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів. Запоріжжя, 1994. – 82 с.
6. Шадріков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. – М. : Наука, 1982. – 362 с.

Светлана Тарасюк

Организационно-методические условия усовершенствования профессиональной деятельности педагога внешкольного учебного заведения художественно-эстетического профиля

Освещены организационно-методические условия усовершенствования профессиональной деятельности педагога внешкольного учебного заведения художественно-эстетического профиля. Приведена специфика деятельности профессиональной успешности педагога.

Ключевые слова: внешкольное учебное заведение художественно-эстетического профиля, творческая деятельность педагога и воспитанника, педагогическая диагностика, совершенствование деятельности, организационно-методические условия.

Svitlana Tarasyuk

Management Methodical Conditions of Improving Professional Activity of Out-of-School Teacher in the Educational Establishment Specialized in Art and Aesthetic

The leading management methodical conditions of improving professional activity of out-of-school teacher in the educational establishment specialized in art and aesthetic are revealed in the article. A specific activity providing teacher's professional success is given.

Key Words: out-of-school educational establishment specialized in art and aesthetic, teacher's and pupil's creative activity, pedagogical diagnostics, improvement of the activity, management methodical conditions.

СТРАТЕГІЧНІ ІННОВАЦІЇ – ДОВГОСТРОКОВА ПРОГРАМА КОНКУ- РЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ ПНЗ НОВОГО ТИПУ

Управління
школою

У статті описується авторська соціально-виховна модель профільної освіти в Рівненському міському Палаці дітей та молоді – реальне know-how у позашкільній галузі освіти країни.

Ключові слова: профільна освіта, соціальні практики, інноваційні технології, ПНЗ нового типу, комунікації, інформаційний контент, інтеграція, тьютори, інноваційна соціально-виховна система.

УДК 374.001.76

У Рівненському міському Палаці дітей та молоді (ПДМ) напрацьовано унікальний досвід профільного навчання дітей, який доповнює та розвиває зміст сучасної позашкільної освіти, тим самим впливаючи на зміни її парадигми. Система освітньої діяльності в закладі функціонує на основі **домінанти профільного навчання** дітей як „точки зросту” позашкільного закладу.

Цей досвід актуальний у багатьох аспектах: *по-перше*, в посиленні профілізації системи освіти, вирішенні сучасних проблем раннього професійного вибору дитини засобами освіти; *по-друге*, у соціалізації дітей у рамках творчої діяльності, що призводить врешті до життєвого проєктування і професійного самовизначення; *по-третє*, в оновленні змісту позашкільної освіти, визначенні нових шляхів її розвитку; *по-четверте*, у підвищенні ролі позашкільної освіти в соціумі, визначенні його незамінного місця в системі

освіти щодо вирішення проблем профільної допрофесійної підготовки і початкової професійної освіти дітей; *по-п'яте*, у професійному розвитку педагогів, формуванні сучасних моделей педагогічної діяльності, нових мотивацій педагогів до самовдосконалення.

В и п е - реджувальний характер досвіду відзначається діяльністю ПДМ у форматі інноваційної моделі профільного навчання, яка виходить за рамки існуючої нормативної бази, створює прецедент для нових варіантів нормативного забезпечення діяльності позашкільного закладу нового типу, який займається профільною освітою.

Ірина ПЕРВУШЕВСЬКА

Директор міського Палацу дітей та молоді м. Рівне, заслужений працівник освіти України

У статті частково використані матеріали експертної оцінки профільної освіти ПДМ.

Директор школи, ліцею, гімназії № 2'2012

Абсолютна новизна нашого досвіду представлена в **авторській моделі структури ПДМ**, що містить оригінальний комплекс профільних шкіл і ресурсних центрів. Профільні школи забезпечують достатнє охоплення напрямків дитячої творчості, створюють можливості реалізації власного вибору дітей відповідно до вікових категорій, особистісних рис, їхніх інтересів та інтересів їхніх батьків, потреб соціуму. Перевагами такого досвіду та його унікальністю можна вважати оптимальне ресурсне забезпечення діяльності профільних шкіл завдяки створенню на їх базі відповідних ресурсних центрів. Цілісна багаторівнева, варіативна система взаємопов'язаних підсистем профільних шкіл і ресурсних центрів дозволяє повноцінно реалізувати зміст позашкільної освіти, направлений на соціальний та професійний розвиток дитини. Модель ПДМ адаптована та достатньо значуща і актуальна для міста, регіону, а також України в цілому.

Інноваційний потенціал досвіду профільної освіти ПДМ м. Рівне, постійно розвиваючись і модернізуючи змістові складові, максимально використовуючи наявні можливості інфраструктури позашкільного навчального закладу щодо його осучаснення доповнює існуючі моделі позашкільної освіти не тільки в Україні.

Високий рівень діяльності закладу забезпечує комплекс авторських програм профільних шкіл та ресурсних центрів, створених як окремими педагогами, так і педагогічними колективами, новизна яких саме в інноваційних підходах, що вирізняє їх поміж інших програм професійної освіти. Переконлива обґрунтованість, педагогічна і соціальна доцільність, вибір освітнього змісту, оригінальний добір інноваційних педагогічних технологій, методи і форми роботи, професійні результати діяльності на рівні дітей, педагогів, освітнього

закладу в цілому, говорить про *конкурентоспроможність освітньої моделі ПДМ* в Україні та за її межами. Соціально-виховна модель профільної освіти в Рівненському Палаці дітей та молоді — реальне know-how у позашкільній освіті.

Система внутрішньої та зовнішньої інтеграції окремих профільних шкіл і ресурсних центрів на рівні ПДМ, його зовнішніх зв'язків слугує оптимізації та синтезу наявних форм і механізмів діяльності. Внутрішня інтеграція закладу вдало забезпечує наступність змісту освіти з профілю, її безперервність, можливість переходу дітей з рівня на рівень у процесі соціального та професійного розвитку. При цьому слід особливо відзначити інтеграцію на рівні педагогів профільних шкіл, які готові передавати та отримувати учнів у відповідності до навчальних рівнів та специфіки своєї діяльності, загальної логіки реалізації інтегрованих програм. Інтеграція шкіл і центрів у рамках ПДМ дозволяє забезпечити взаємозв'язки між ними, зміну в їх змісті, забезпечення внутрішніх замовлень, оптимальне використання ресурсів, *аутсорсингу освітніх послуг*. Дитина в освітньому просторі Палацу може змінювати свій маршрут, корегувати його складові, визначати профільні пріоритети, творчо рухатися, асимілюючи і диференціюючи свої освітні потреби.

Значущим у діяльності ПДМ з профільної освіти *можна вважати досвід зовнішньої інтеграції із загальноосвітніми навчальними закладами міста*, адміністраціями, підприємствами, іншими соціальними партнерами, що дає можливість оптимально використовувати ресурс соціуму для реалізації мети профільного навчання дітей, а це, в свою чергу, надає можливість ПДМ зайняти відповідне місце в муніципальній системі освіти як *соціальнозначущою діяльністю моделі*. Реалізація проектів великого

виховного значення у співпраці з муніципальною владою і державними інституціями різного рівня виводить соціальну практику учнів профільних шкіл на практико-результативний рівень, дає можливості для самореалізації та свободи вибору форми кінцевого продукту.

Велике інноваційне значення в реалізації профільного навчання в ПДМ м. Рівне займає науково-дослідна діяльність дітей у відповідності до оригінального добору напрямків профільної освіти. Заслуговує на увагу авторська ідея підготовки і захисту дипломних робіт випускниками профільних шкіл, які мають творчий та прикладний характер. Тематика робіт попередньо обговорюється, визначається стратегія їх реалізації, закріплюються куратори за обраним напрямом, прописується *алгоритм руху учня* до кінцевого результату.

Сучасний рівень використання нових інформаційних і соціально-педагогічних технологій в освітньому процесі, в тому числі використання медіа-технік, соціально-педагогічного супроводу освітньої діяльності, технологізує в цілому діяльність профільних шкіл, постійно модернізуючи її.

Визначення рейтингу за категоріями працюючих у закладі педагогічних працівників, творчі кейси об'єктивно персоніфікують особистісні досягнення в системі загальних здобутків.

Розповсюдження педагогічного досвіду, формування професійно-змістових складових кадрового потенціалу ПДМ надає можливості щодо отримання стабільно високих результатів, акцентуючи увагу на системі мотивації педагогів до інноваційної діяльності, можливостях їх розвитку через участь у конкурсах професійної майстерності, різного роду професійних комунікаціях і навчанні в Україні та за кордоном, під-

тримці інноваційних напрацювань педагогів, стажування, організації персональних виставок, концертів тощо.

Досвід профільної освіти ПДМ м. Рівне має велику теоретичну і практичну значущість. Перша представлена в якісному професійному обґрунтуванні авторської моделі ПДМ, профільних шкіл та ресурсних центрів, соціально-виховної освітньої системи закладу. У тому числі в описі досвіду, представлено в науково-методичному посібнику *„Від профільного навчання – до профільної освіти. Стратегія локальних змін позашкільного навчального закладу нового типу”*, який видано у 2010 році.

Практична значущість досвіду міститься в пакеті методичних матеріалів, презентацій, аудіо- та відеоматеріалів, методичних розробок щодо навчання дітей професійній майстерності, передачі національних традицій, розвитку соціальних навичок, створенні реальних життєво важливих продуктів діяльності.

Моніторинг результатів профільного навчання демонструє високий загальний підсумок діяльності ПДМ на рівні особистості, закладу, соціуму. *Щодо першого рівня* результат підтверджується дипломними, дослідницькими роботами випускників, а також статистикою збереження контингенту та життєвлаштування випускників, участю у соціальних практиках, *навичках виготовлення професійного продукту*, здібностей працювати самостійно, брати участь у колективній роботі та інше. Набуті упродовж профільного навчання практичні компетенції дають можливість дітям сформувавши достатній професійний та соціальний досвід, здійснювати свідомий вибір подальшого життєвого розвитку. У більшості випадків молодь обирає напрямок професійної освіти в рамках отриманого у профільних школах ПДМ. Як при-

клад, 30 % педагогів закладу – вихованці Палацу.

Результативність на рівні закладу представлена стабільною роботою майстер-класів, лабораторій, майстерень, органів учнівського самоврядування, а також попитом на досвід закладу на рівні міста, регіону, держави.

На рівні соціуму вихованці демонструють дієві навички участі в соціальному житті суспільства, базуючись на профільній підготовці впродовж навчального року та в літніх школах учнівського активу. При цьому високий рівень майстерності виявляють діти-дублери та інші представники органів учнівського самоврядування. Важливим є й те, що вихованці піднімають гуманітарні проблеми соціуму, дієвості системної роботи органів учнівського самоврядування та готовності адміністрації закладів освіти до співпраці з ними.

Високий рівень професіоналізму педагогів щодо презентації та розповсюдження власного досвіду притаманний практично всім педагогічним працівникам закладу. У системі профільної освіти ПДМ працюють народні майстри, члени спілок художників і письменників України, редактори газет і журналів, інші фахівці, для яких визначальним фактором у позашкільній діяльності є відповідність професійних намірів до співпраці зі всіма учасниками навчально-виховного процесу.

Функціональні обов'язки педагогічних працівників перебувають у постійній динаміці: крім суто педагогічних функцій вони отримують додаткові – менеджерські, маркетингові тощо. З огляду на специфіку та зміст навчальної програми з профільної освіти, рівні успішності і досягнень дітей, педагоги виступають в якості тьютерів, фалісаторів, аніматорів, акторів тощо.

Педагоги добре володіють новими інформаційними технологіями. Для їх занять характерний високий ін-

формаційний, методичний і дидактичний рівень. Діти демонструють якісну підготовку, креативність, активність, спроможність працювати в команді, з готовністю беруть участь у роботі, вільно спілкуються, проявляють ініціативу, задоволені результатами власної діяльності і усвідомлюють перспективи її застосування. Власний продукт вихованців вирізняється змістовою новизною, креативністю, грамотністю, охайністю. Забезпечується послідовний комплексний підхід до реалізації як окремих ідей, так і цільових *соціальних проектів*.

ПДМ м. Рівне розробив свою *власну багатовекторну та багатосегментну систему інформування* різних категорій мешканців, спеціалістів, молоді щодо результатів своєї діяльності через ЗМІ міста, наповнення внутрішнього контенту, власні міську газету „Без секретів” і телепередачу „ПіДеМо разом”, масштабно використовує для цього Інтернет-ресурси: офіційний сайт, спільний з видавничим домом портал „ОГО – ПДМ”, соціальну мережу, блоги тощо. У режимі on-line – постійним стали Інтернет-трансляції важливих подій Палацу, форуми та конференції.

ПДМ – сучасний позашкільний заклад. Використання актуальних педагогічних технологій, сприяє реальному випереджаючому характеру всієї освітньої системи, збагачує позитивним досвідом соціокультурне середовище міста.

У 2010 році під час проведення Міжнародного форуму позашкільників „Актуальні зустрічі” досвід профільної освіти Палацу дітей та молоді м. Рівне вивчався Міжнародною незалежною експертною групою науковців. **Висновки такі:** *результат може бути реалізований в інших закладах держави. При цьому заслуговують на розповсюдження:*

- моделі професійної освіти і ресурсних центрів, які дозволяють

створити багаторівневі варіативні системи позашкільної освіти;

- авторські освітні програми профільної освіти дітей в умовах позашкільного навчального закладу;
- нові педагогічні технології позашкільної освіти, які дають можливість забезпечити результат профільної освіти;
- технології внутрішньої і зовнішньої інтеграції змісту освіти дітей, педагогів, батьків, рівнів і напрямків профільної освіти тощо;
- технології професійного зросту педагогів, мотивації до самореалізації, закріплення кадрів у системі позашкільної освіти, які забезпечують високий рівень їх професійної майстерності тощо.

Сьогодні потужний потенціал напружуваний педагогічного колективу ПДМ м. Рівне готовий для подальшої реалізації.

Готуються до видання методичні рекомендації „Програмне забезпечення профільної освіти у позашкільному навчальному закладі нового типу”, методичні матеріали з досвіду профільної освіти в умовах позашкільного закладу в різних формах методичної продукції (диски, презентації, відеофільми, методичні рекомендації тощо).

Палац дітей та молоді м. Рівне спільно з Інститутом системних досліджень АН України планує проведення семінару для керівників і педагогів позашкільних навчальних закладів України з питань управління і організації освітньої діяльності у рамках профільної освіти ПДМ м. Рівне. При цьому особлива увага приділятиметься новим методам освітньої діяльності, управлінським механізмам організації профільної освіти.

Більш активного використання потребують і можливості Європейської Асоціації установ вільного часу дітей та молоді (EAICY), Асоціації позашкільних навчальних закладів України для вивчення вітчизняного

та європейського досвіду створення спільних проектів щодо організації соціальної практики учнів та вихованців профільних шкіл ПДМ.

Слід активізувати співпрацю з галузевими засобами масової інформації країни з метою пропаганди передового досвіду ПДМ м. Рівне щодо реалізації *адаптивних моделей профільної освіти, мережевої взаємодії загальної, позашкільної та професійної освіти.*

Сьогодні ПДМ м. Рівне – активний, динамічний, конкурентоспроможний і перспективний позашкільний навчальний заклад нового типу на ринку освітніх послуг. Вплив його досягнень на формування сучасної освітньої стратегії як у місті, так і в країні актуальний і затребуваний. Якість отриманих результатів підтверджується стабільно високим рейтингом його випускників в усіх сферах життєдіяльності.

Ирина Первушевская

Стратегические инновации – долгосрочная программа конкурентной возможности образовательной системы ВОЗ нового типа

В статье описывается авторская социально-воспитательная модель профильного образования в Ривненском городском Дворце детей и молодежи – реальное know-how во внешкольной сфере страны.

Ключевые слова: профильное образование, социальные практики, инновационные технологии, внешкольное образовательное учреждение нового типа, коммуникации, информационный контент, интеграция, тьютеры, инновационная социально-воспитательная система.

Iryna Pervushevska

Strategic Innovations as the Long-Term Program of the Competitiveness of the Educational System of the New Type of Private Educational Establishment

The author offers his own social educational model of the specialized education in Rivne Municipal Palace of Children and Youth. This is a real know-how in the field of out-of-school activity of the country.

Key Words: specialized education, social practices, innovation technologies, out-of-school educational institution of the new type, communications, information content, integration, tutors, innovation social educational system.

Управління
школою

УДК 133.2 : 37.014.52 :
378.017[17+2] : 726

БУДІВНИЦТВО КУЛЬТОВИХ СПОРУД

ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У СТУДЕНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ ВНЗ

У статті привертається увага до проблем виховання нового покоління, його духовно-моральної культури. Автор переконує нас у тому, що, якщо подбати про створення в навчальних закладах відповідних умов, то з'явиться можливість допомогти сучасним громадянам будувати своє особисте й громадське життя на основі моральних орієнтирів: моральних принципів, духовних цінностей та світоглядних уявлень.

Такою умовою автор вважає будівництво культових споруд, де закладатимуться у душі студентів основи віри і духовності.

Ключові слова: духовно-моральна культура і виховання, сакральні споруди, благочинність, християнська мораль.

*„Если на вашу долю выпала честь строить Дом Божий, примите это как великий дар Творца, ибо десница Господа касается того, кто строит храмы, и многие грехи простит тому Господь”
Серафим Саровский*

**Олексій
ОМЕЛЬЧЕНКО**

Директор
Луганського коледжу
будівництва, економіки та права,
заслужений працівник освіти України,
кандидат педагогічних наук, доцент

У наш час питання духовно-моральної культури і виховання нового покоління є дуже актуальними. Бо вони виконували й виконують завдання виховати молоде покоління добрим, чесним і працелюбним.

Це проблема не тільки нашого часу. Вона була актуальна й для наших батьків і дідів у всі попередні віки й тисячоліття. Глибока духовність освіти в Київській Русі

з давніх часів обумовила її високий морально-виховний характер, сприяла створенню дивовижно чистої, дієвої та сильної культури.

Про сакральне розуміння природи людини писали російські філософи П. Д. Юркевич, В. С. Соловйов, С. Л. Франк, М. О. Лосський, П. І. Новгородський, М. О. Бердяєв, І. О. Ільїн, В. В. Зеньковський, Б. П. Вишеславцев,

В. В. Розанов. Ось, наприклад, що відзначав М. О. Бердяєв: „Всё убеждает нас в том, что личность может достойно существовать, если она имеет сверхличностное содержание, иначе она растворяется в том, что ниже её. Нельзя искать только самого себя, искать можно только то, что выше меня самого. Жизнь делается совершенно плоской с того момента, как я самого себя поставил выше всего, на вершине бытия. Нужно, чтобы было куда восходить, чтобы были горы, тогда только жизнь обретает смысл. Когда человек сознает в себе сверхличное содержание жизни, он сознаёт свою принадлежность к великому целому и самое маленькое в жизни связывает с великим”. Но связь с сверхличным и великим „предполагает пробуждение духовной жизни и особенную её напряженность, чтобы возрастать в своем сознании к сверхсознанию”.

На думку великого педагога К. Д. Ушинського сутність виховання в усі часи й в усіх країнах — це народність. Звеличуючи народність, він приходив до християнства. Стрижневим принципом, який організує всю його педагогічну спадщину, є принцип сакральності. Наведемо тільки деякі із численних висловлювань педагога.

„Для нас нехристианская педагогика есть вещь немислимая — безголовый урод и деятельность без цели. Мы требуем, чтобы учитель русского языка, учитель истории и т. д. не только вбивали в голову ученикам факты своих наук, но развивали их умственно и нравственно. Но на что же может опираться нравственное развитие, если не на христианство” [51, Т. 2, С. 451–452].

„Мы же скажем: кто не имеет религии и не чувствует её потребности, тот должен не воспитывать детей, религии не учить” [51, Т. 10, С. 614].

„...обозрев поле приобретенных знаний и поле потребностей жизни человеческой, мы приходим к заключению, что человеку одними знаниями не прожить, и потому вера нужна ему как

дополнение знаний. У детей мы видим ясно способности врожденности веры. Эту способность надо облагородить и развить чувством эстетического и морального, чувством христианства” [51, Т. 10, С. 356].

Можна з упевненістю сказати, що й один із яскравих представників радянської педагогіки В. О. Сухомлинський, творчо переробивши ідеї К. Д. Ушинського та спадщину Ф. М. Достоевського, замислювався про істинну систему сакральних цінностей. У глибині його педагогічної спадщини простежуються християнські ідеї виховання, не зважаючи на зовнішню атрибутику комуністичної ідеології.

В. О. Сухомлинський велику увагу приділяв вихованню серця, вважав його сакральним органом людини. „Серце віддавати людям” — закликав радянський педагог усіх учителів планети, підтверджуючи цим один із провідних принципів сакральної педагогіки.

Сьогодні на етапі становлення й розвитку нових підходів до освіти важливим фактором виступає ідея виховання людини у контексті національної культури, яка достатньо глибоко розроблена в працях таких учених, як Е. В. Ільєнков, М. С. Каган, Г. П. Шевченко, В. І. Ільченко, М. І. Киященко та ін.

Ця ідея ґрунтується, перш за все, на концепції видатних філософів М. О. Бердяєва, М. М. Бахтіна, П. Ф. Флоренського та багатьох інших, які розглядають культуру як антропологічний феномен, де особистість виступає її епіцентром. У системі освіти ця ідея стала основою розвитку різних сторін особистості, орієнтації молоді на загальнолюдські цінності, формування духовно-моральної культури.

Духовно-моральну мудрість народу сконцентрували у собі пам’ятки історії та культури, культові й меморіальні споруди. Вони є матеріальним втіленням його духовного життя і несуть символіко-інформаційне на-

вантаження, яке відображає світогляд епохи, систему пріоритетних цінностей.

Протягом багатьох десятиліть будівництво храмів на величезній території колишньої радянської держави було заборонене, а існуючі пам'ятки культового зодчества методично та цілеспрямовано руйнувалися. Їх перебудовували чи пристосовували для інших функцій, далеких від богослужіння.

Така доля судилася й церкві, що була побудована у 1880 році в Луганському залізничному технічному училищі (зараз Луганський коледж будівництва, економіки та права).

До революції церква при навчальному закладі окрім сакрального несла й историко-культурне навантаження. Храм задовольняв духовні потреби людей, був центром освіти. Він формував образ життя вихованців училища, його викладацького колективу: в його стінах проводилися релігійні бесіди, пропагувався тверезий спосіб життя, велася робота з людьми, які знаходилися у скрутних життєвих ситуаціях.

Релігійні свята визначали час, поділяючи його на буденний і святковий. У храмі формувалася вокальна культура та естетичний смак вихованців через залучення їх до церковних співів. Тут знайомилися, зближувалися, інколи назавжди. Тут зверталися до Бога зі широю молитвою, надією на тимчасові і вічні блага, на земний та небесний захист.

Ця церква не дожила до нашого часу, і про неї ми знаємо тільки зі спогадів очевидців. Невідомі також імена богоборців, які взяли на себе сміливість зруйнувати храм. Тому, щоб хоч якось пом'якшити провину цих людей та з метою відновлення історичної справедливості, у 2008 році було прийняте рішення силами студентів, випускників, співробітників та інших праведних людей побудувати на території навчального закладу капличку.

Ця ідея виникла у випускника будівельного відділення коледжу Юрія Волкова й одразу була підтримана керівництвом та профспілковим комітетом коледжу. З'явилася ініціативна група, яка обгрунтувала доцільність будівництва саме такого типу храму без олтаря, з лампадами та іконами, де можна служити панахиду, молебень.

Каплички міцно увійшли в існуючу систему сакралізації простору й широко використовуються у православному богослужінні – за довгі віки свого існування вони стали однією із масових сакральних споруд, у тому числі й у Луганську. Тому ініціатива була із завзяттям підхоплена і, перш за все, студентським колективом. Особливо велике натхнення спостерігалось на будівельному відділенні, бо протягом кількох років у багатьох студентів теми дипломних проектів були пов'язані з проектуванням культових споруд.

Так, студентка Валентина Стягайло проектувала Георгіївський собор, Сергій Калашников – Свято-Володимирський собор, Володимир Безпалый – парафіяльний будинок церкви святого Миколая та інші. Темі завдань для проектування студенти обирали самостійно. Це говорить про те, що останнім часом у молоді виник особливий інтерес до архітектури церковних споруд.

За вченням Церкви весь видимий матеріальний світ є символічним відображенням світу невидимого, духовного. Символіка храму пояснює віруючим сутність храму як початку майбутнього Царства Небесного, ставить перед ним образ цього Царства, користуючись видимими архітектурними формами для того, щоб зробити доступним нашим відчуттям образ невидимого, небесного, божественного.

Якщо первообраз – Царство Небесне – це царина істини, правди і краси, то подібні характеристики повинні застосовуватися і до архітектури храму, який претендує на відображення небесного первообразу.

Усвідомлюючи це, викладачі спеціальних дисциплін будівельного профілю разом із дипломниками провели роботу зі створення макетів декількох церков. Крім цього, для самостійного дослідження культових споруд практикувалися виїзди до храмів міста й області. Там студентами збирався та узагальнювався великий практичний матеріал, проводилися найпростіші обміри натури, фотофіксація об'єктів, натурні замальовки. Контакт із місцевими жителями, їхні розповіді про історію храмів закладали у студентів основи духовно-моральної культури.

Ця підготовча робота, а потім проектування храму і захист дипломного проекту дозволяв вирішити цілий комплекс основних завдань:

- вивчити історію і культуру рідного краю, етапи їх розвитку;
- сформувати історико-художню систему цінностей;
- розвинути у студентів здатність долучатися до морально-естетичного досвіду людства;
- пробудити віру у власні творчі сили;
- набути навички проектування та технічної творчості.

Але найголовніше – у молодих людей народжується потяг до гармонійного розвитку особистості через залучення до величезного духовного досвіду національної культури і, зокрема досвіду зведення культових споруд. Для деяких зіткнення з храмом, духовністю стає доленосним явищем у їхньому житті. Так, один з випускників коледжу Володимир Безпалій вступив на навчання до Київської духовної семінарії і сьогодні працює священником у Старобільському районі.

Поставлена мета потребувала від усіх учасників створеного в коледжі організаційного комітету засвоєння великих специфічних знань, зокрема: історії Церкви, значення храму, історії виникнення храму, символіки архітектури православного храму, значення хреста і багато іншого. Для цього проводилися зустрічі зі священ-

нослужителями у вигляді засідань ініціативної групи, до якої увійшли всі, хто бажав долучитися до відродження духовності. Відвідувалися також засідання дискусійного клубу при Інституті духовного розвитку людини у Східноукраїнському національному університеті.

Таким чином учасники будівництва дізналися, що храм – образ присутності Царства Небесного на землі, але він також є образом Всесвітньої Церкви з її основними принципами й устроєм. У символі віри Церква іменується „Єдиною, Святою, Соборною й Апостольською”. Деяким чином ці риси Церкви можуть бути відображені й у храмовій архітектурі.

Так, наприклад, образ єдності Церкви, очолюваної Христом, зримо втілюють кубічні об'єми давніх храмів, увінчаних однією головою. Святість Церкви може образно виражатися білизною стін храмів та сіянням золотих куполів, що уподібнюються німбама на іконах святих. Соборність та апостольська спадковість виражаються як у ієрархічному устрої самої Церкви, так і в центричності композиції, ієрархічній упорядкованості частин храму, що підлягає центральному підкупольному простору.

У релігійних тлумаченнях храм уподібнюється також образу Бога. Зокрема, триєдності Бога відповідає трьохчастинна структура храму. Теза про те, що Бог і Церква „не від світу сього”, виражається у формах храму, які суттєво відрізняються від форм житлових та інших споруд земного призначення. Кругла форма храму символізує вічність Церкви, бо коло, не маючи ні початку, ні кінця та виступає символом вічності.

„Несповідимий” Бог являє себе в іменах: Любов, Світ, Істина, Краса, Добро. У храмовій архітектурі ці імена виражаються у пропорційній відповідності цілого і частин, у симетричності, ясності композиції.

Архітектурна композиція і, відповідно, архітектурна виразність православного храму засновані на відобра-

женні у його образі символічної сутності, заснованої на православної догматиці.

На базі цих та інших знань, створеної раніше у викладачів і студентів системи пере-

конань про необхідність прагнення до високих ідеалів, підняття духовності й відродження моральності, розпочалося проектування та будівництво каплички на території коледжу.

Будівництво розпочалося з освячення місця під капличку. Його проводить настоятель Свято-Володимирського кафедрального собору протоієрей Володимир Конончук. Освячення викликало неабиякий інтерес колек-

тиву та пройшло при великому скупченні студентів і співробітників коледжу. Був встановлений дерев'яний хрест, а у підвалини фундаменту заклали капсулу з прізвищами тих, хто став ініціатором і сприяв початку будівництва храму. Цей захід мав величезний виховний вплив на присутніх.

З цього дня життя коледжу і всі громадські події

стали проходити під знаком сприяння новому будівництву. Виховні заходи, бесіди зі студентами із запрошенням представників Церкви внесли позитивні зрушення у світогляд і студентів, і викладачів.

Спорудження храму знайшло велику підтримку у профспілкових комітетах співробітників і студентів (голови – Ігор Опанасенко і Світлана Москальова), в органах студентського самоврядування. Завдяки їхній просвітницькій та організаційній роботі проведено десятки акцій зі збору коштів на будівництво. Серед них, продаж виготовлених своїми руками кондитерських виробів на ярмарках у коледжі, збір макулатури, продаж книг про історію навчального закладу, дарування ікон усім, хто пожертвував на храм.

Особливої уваги заслуговує робота з випускниками. Теплі листи від студентів відділення, де вчився вчорашній випускник, а сьогоднішній – керівник підприємства чи спеціаліст закладу, нікого не залишили байдужими до великої події в alma mater, яким стало будівництво каплички. Чимала кількість людей запропонувала свою допомогу і буде її надавати, поки будівництво не завершиться.

Таким чином, завдяки будівництву каплички у коледжі сотні людей долучилися до благочинності, коли людина робить добро не заради своєї вигоди, прибутку, а жертвує, щоб принести благо оточуючим. Цим ми виховуємо у собі милосердя, доброту і в деякій мірі сми-

ренність – справжні духовні якості християнина.

Свій благотворний вплив споруджувана капличка робить і на абітурієнтів, їхніх батьків, які відвідують коледж у літній період, під час вступу до вищого навчального закладу. Спостерігаючи за будівництвом храму, випускник школи і його батьки розуміють, що молода людина у цьому коледжі буде під захистом Спасителя. Приходить усвідомлення, що тут духовно-моральне виховання молоді реалізується тільки через любов, *„которая не превозносится, не гордится, не бесчинствует, не ищет своего, не раздражается, ...все покрывает, всему верит, всего надеется, все переносит”* [1 Кор. 13, 5–7], через знання проблем, простоту й довірче спілкування.

Обумовлена вище зазначеним фактом привабливість нашого навчального закладу дозволила залучити навіть у складний в демографічному плані час необхідну кількість студентів на навчання.

Розпочате влітку залучення абітурієнтів до духовності продовжується протягом усього навчання. На врочистому шикуванні, присвяченому початку навчального року, традиційно у числі гостей поряд з керівниками міста й району присутні представники духовенства. Святкова лінійка відбувається на площі перед споруджуваним храмом, до якого звернені погляди присутніх студентів, випускників, викладачів.

Кожна така зустріч закінчується освяченням початку складного шляху до знань, на який стали студенти-першокурсники. Освячення проводить настоятель Свято-Вознесенського собору протоієрей Яків, який став також настоятелем споруджуваної каплички.

Присутність духовних наставників у коледжі не обмежується тільки цим заходом на початку навчального року. За їхньої допомоги в колективі проводяться такі тематичні бесіди, виставки і зустрічі як „Хрещення Господнє”, „Вічні духовні цінності”, „Свято

Масляни”, „Великдень у живописі”, фотоконкурс „Храми Луганщини” та багато інших.

Подібне співробітництво на ґрунті благої справи – будівництва каплички – вже принесло колективу студентів і співробітників реальну користь. Колектив об’єднався навколо загальної мети, став більш чутливим до благочинних акцій. Так, студенти і викладачі активно відгукнулися та надали допомогу Свято-Різдво-Богородичному приходу, який постраждав від пожежі.

Милосердя, породжене у серцях молоді, неодноразово демонструє милосердні вчинки, як-то спасіння студента юридичного відділення, який потрапив до реанімації; надання шефської допомоги сиротам багатьох інтернатів області; участь у волонтерському русі, який взяв під свою опіку німечних пристарілих жителів Кам’янобрідського району та міста Луганськ і чимало іншого.

Змінилася на кращу поведінка багатьох студентів. Вони стали більш чуйними один до одного, із задоволенням виконують роботу з благоустрою й озеленення території коледжу, почали дбайливіше ставитися до природи. Влітку, у період літніх канікул, студенти приїждять до АР Крим у дитячий табір „Южний”. Ними вже виконаний великий обсяг робіт для покращення екології та ландшафтного дизайну дитячого оздоровчого комплексу.

Капличка змінює моральність усіх, хто прямо чи опосередковано зіткнувся з її будівництвом. Бажання всіляко сприяти найшвидшому зведенню храму виникло й у народного депутата України О. С. Єфремова – випускника цього навчального закладу.

Будь-який храм чи капличка – це споруда, де невидимо присутній Господь і він приймає наші молитви. Тут „сили небесні з нами невидимо служити”, тому можна сказати, що це шматочок Неба на землі чи острівець Небесного Царства.

У 26-му псалмі пророк Давид говорить: „*Одного проси я у Господа, того тільки шчу, чтобы пребывать мне в доме Господнем во все дни жизни моей, созерцать красоту Господню и посещать храм Его*” [Пс. 26 : 4].

Храм – це центр нашого духовного життя, де особливо відчувається благодать Божа. Помолившись у храмі, людина виходить очищена, утішена, укріплена духовно. І це, звичайно, особливо впливає на моральний стан особистості, тому що безмірно велике й виховне значення храму. Богомудрі Батьки наші завжди йменували храм „училищем благочестя”.

Будь-який навчальний заклад займає особливе місце в освіті й вихованні як

один із важливих інститутів формування особистості. Бо саме тут визначається і формується система цінностей та життєвих установок, які у майбутньому майже незмінні. Коледж і Церква мають спільне завдання, що полягає у формуванні особистості людини, яка наділена безсмертною душею й розумом.

Коледж у процесі навчання не тільки передає студенту накопичені людством знання, уявлення, методи наукового пізнання і творчого пошуку, а й через дисципліни, що викладаються тут, формує внутрішній світ студента. Церква ж бачить своє завдання в духовному та моральному становленні особистості.

Дійсно, сьогоднішні студенти будуватимуть своє особисте й громадське життя, використовуючи не тільки знання й уміння, отримані в коледжі, але й ті моральні принципи, духовні цінності й світоглядні уявлення, які сформували їх особистість за час навчання. На прикладі сучасної молоді ми вже бачимо втрати виховання початку 90-х років минулого століття. Але закінчився той період, і зараз у храмі, будівництво якого, безумовно, у свій час буде завершено, знову знаходитимуть моральні орієнтири студенти й викладачі. Тут будуть закладатися основи віри і духовності. Бо саме студенти є майбутнім потенціалом народу. Вони стануть гідними громадянами нашої оновленої України, отримавши духовне виховання і долучившись до основ віри та християнської моралі.

Алексей Омельченко

Строительство культовых сооружений как метод формирования духовной моральной культуры студентов, учителей и работников ВУЗа

В статье обращается внимание к проблемам образования нового поколения, к его духовной моральной культуре. Автор убеждает нас в том, что если позаботиться о создании в образовательных учреждениях соответствующих условий, то станет возможным помочь современным гражданам построить личную и общественную жизнь на основании моральных ориентиров: моральных принципов, духовных ценностей и мировоззренческих представлений.

Таким условием автор считает строительство культовых сооружений, где будут закладываться в души студентов основы веры и духовности.

Ключевые слова: духовная моральная культура и воспитание, сакральные сооружения, благотворительность, христианская мораль.

Omelchenko Oleksiy

Building Religious Architecture Structures as a Method of Forming Moral and Ethic Culture of High School Students and Staff.

The problems of educating new generation developing his moral and ethic culture are raised in the article. The author is convinced that Ukrainian citizens can conform nowadays their life to some moral principles and values under certain conditions created in the educational establishments.

The religious architecture is meant by the author as the background for students' faith and spirituality.

Key Words: moral and ethic culture and education, sacral buildings, charity, Christian ethics.

МОЛОДІЖНА „ДОДИПЛОМНА” ЖУРНАЛІСТИКА В УКРАЇНІ ЯК ОБ’ЄКТ ВПЛИВУ ФАХОВОЇ ТА МАСОВОЇ МЕДІА-ОСВІТИ

Управління
школою

Автор статті розкриває необхідність молодіжної „додипломної” журналістики як об’єкту впливу фахової та масової медіа-освіти, як соціального явища стимулювання розвитку творчого медіасприйняття та аналітичного стилю мислення загалом в умовах медіа-культурного простору через практичний медіаосвітній модуль позашкільного закладу.

Ключові слова: медіа-освіта, медіа-компетентність, медіа-грамотність, медіа-культурний простір, інформаційно-творче агентство „ЮН-ПРЕС”.

УДК 070(477):
[32.019.51:37]

Саме через засоби масової інформації відбувається процес прискорення зміни цінностей та моделей поведінки, що домінують у певний час розвитку суспільства. Притому зв’язки між молодим поколінням та глобальною медіа-системою дуже суперечливі. З одного боку, молодь має широкі можливості для розширення кругозору, знайомства з іншими культурами, включаючись в освітній процес на основі сучасних інформаційних технологій, а з іншого — ці процеси відбуваються неконтрольовано, без відповідних самофільтрів, що несе певні загрози самому суспільству [1].

На основі розуміння інноваційних процесів, що відбуваються у медіа-середовищі, можна узагальнити закономірності та спрогнозувати перспективні напрямки соціально-педагогічної моделі розвитку медіа-освіти в Україні. Для цього потрібно відповісти на запитання, як може надалі змінюватися світ інформації, принаймні в

найближчі 10–20 років, аби забезпечити адекватну підготовку сучасної молоді до ефективної особистісної реалізації в ньому кожної людини [2].

Слід звернутися до передових технологічних змін, скористатися досвідом виробників інформаційних технологій та проаналізувати стратегії управління знаннями як нематеріальними ресурсами в сучасних профільних структурах, які не лише продукують інформацію, але й працюють за такою моделлю медіа-культури, яка враховує повний цикл інформаційної поведінки молоді людини в інформаційному середовищі та відображає інноваційний характер медіа-культури, необхідної нашому суспільству.

Останнім часом в Україні утверджується більш широке розуміння медіа-освіти: не

Надія ІЛЛЮК

Доцент Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, керівник інформаційно-творчого агентства „ЮН-ПРЕС”
КПЛЮ

Актуальність цього дослідження обґрунтовується важливістю „додипломної” підготовки молоді на етапі формування особистості, яка розглядається однією із підсистем цілісного процесу з чітко вираженою професійною спрямованістю. На основі здобутих під час навчання і виховання знань, умінь та навичок формується психологічна готовність до професійної та творчої діяльності. Сьогодні впровадження медіа-освіти в школах та позашкільних закладах носить як інтегрований у базові дисципліни, так і автономний (факультативний, гуртковий) характер.

Зазначена в назві статті проблематика є ще недостатньо вивченою. При тому ті форми „додипломної” журналістики, які виникли з метою впровадження медіа-освіти, останнім часом привертають значну увагу освітянського загалу, стають набутком теоретичного дискурсу.

А відтак і **мета цієї статті** – привернути увагу не лише фахівців журналістикознавства та науковців педагогів, а й громадськості, в першу чергу практиків, до базового практичного модулю медіа-освіти та форм його впровадження – як до нового наукового відгалуження, яке, безперечно, потребує свого вивчення, узагальнення та реального втілення на практиці.

Останнім часом медіа-освіта привертає увагу та стає набутком теоретичного дискурсу не лише визнаних фахівців журналістикознавства таких, як В. Різун, В. Иванов, Б. Потятинник та вчених інших країн – А. Федорова, М. Жижина, І. Фатеева. Велику увагу цій тематиці приділяють нині й представники педагогічних та психологічних наук, зокрема, Г. Онкович, Л. Найдбонова, О. Барішполець тощо, що свідчить про важливість медіа-освіти для сучасного етапу розвитку суспільства.

При тому особливості актуальності набувають сьогодні узагальнення досвіду викладачів та педагогів вузів, загальноосвітніх-навчальних закладів та позашкільних установ.

Об’єктом наукового дослідження є процес медіа-освіти молоді на сучасному етапі як система набуття знань і відповідної практики.

Предмет дослідження – впровадження **практичних** форм фахової медіа-освіти у закладах позашкільної освіти (на прикладі інформаційно-творчого агентства „ЮН-ПРЕС”).

Наукова новизна роботи полягає у дослідженні протиріччя між об’єктивним існуванням суспільного феномена медіа-освіти, медіа-продукція якої неоднозначно впливає на свідомість молоді людини, формування системи її цінностей тощо, та невідповідності цієї аудиторії до адекватного сприйняття інформації, що й становить серйозну соціальну проблему. Ситуація ускладнюється браком практичних напрацювань з цього питання не лише в галузі соціальних комунікацій, а й педагогіки, психології.

лише як певного компонента шкільного чи вузівського навчання, а й як довгострокової суспільно-просвітницької діяльності, яка охоплює дітей і дорослих. Це – важливий крок у модернізації освіти. Зауважимо, що цього замало для побудови в країні інформаційного суспільства, де медіа-освіта має розпочинатися якомога раніше й продовжуватися весь період навчання в школі як обов’язковий предмет. На сьогодні можна констатувати відсутність системності у цій роботі, а впровадження такого шкільного курсу, як медіа-освіта, – у далекому майбутньому [3].

Тому **медіа-освіта** – це постійний розвиток і самовдосконалення особистості в суспільстві саме через активну участь у роботі багатьох структур: факультативних, позашкільних. „Позашкільна медіа-освіта спрямована на розвиток способів творчого самовираження особистості, має супроводжувати шкільну медіа-освіту, підсилувати її ефект” [4].

Цю функцію поки що виконують факультативні заняття (як експериментальні) та позакласні й позашкільні структури: гуртки, редакції шкільних газет, прес-центри, дитячі телестудії тощо. Вони формують естетичні смаки, розвивають аналітичні й творчі здібності, критичне мислення у процесі опанування знань і практичних умінь у царині сучасної медіа-культури, а головне – сприяють фаховій орієнтації старшокласників у розмаїтті сучасних професій, пов’язаних з індустрією ЗМІ. Їх завдання – підготовка компетентного медіа-споживача: формування

його особистісної медіа-культури та навчання творити професійний медіа-продукт.

Медіаосвітня система є відкритою й може включати різні моделі. **Інформаційно-творче агентство „ЮН-ПРЕС”** саме та модель, яка залучає школярів та студентів до участі в реальній інформаційній діяльності і пропонує для цього відповідну фахову підготовку в школі „*Юний журналіст*” за базовим модулем комплексу освітніх програм проекту „ЮН-ПРЕС” — „Основи медіа-освіти”.

Агентство „ЮН-ПРЕС” вбачає основні завдання медіа-освіти у підготовці молоді до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різної інформації, навчання розуміти її, усвідомлювати наслідки впливу на психіку, опановувати способи спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

Головні завдання медіа-освіти таких допрофільних структур, як агентство „ЮН-ПРЕС”, полягають у сприянні формуванню:

- **медіа-імунітету особистості**, який робить її здатною протистояти агресивному медіа-середовищу, забезпечує психологічне благополуччя при споживанні медіа-продукції, що передбачає медіа-обізнаність, уміння обирати потрібну інформацію, оминути інформаційне „сміття”, захищатися від потенційно шкідливої інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів;
- **рефлексії і критичного мислення** як психологічних механізмів медіа-грамотності, які забезпечують свідоме споживання медіа-продукції на основі ефективного орієнтування у медіа-просторі та осмислення власних медіа-потреб, адекватного та різнобічного оцінювання змісту й форми інформації, її повноцінного і критичного тлумачення з урахуванням особливостей сприймання мови різних медіа;
- **здатності до медіа-творчості** для компетентного й здорового самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, покращення

якості міжособової комунікації і приязності соціального середовища, мережі стосунків та якості життя у значимих для особистості спільнотах;

- **спеціалізованих аспектів медіа-культури**: візуальної медіа-культури (сприйняття кіно, телебачення), музичної медіа-культури, розвинених естетичних смаків щодо форм мистецтва, опосередкованих масмедіа, та сучасних напрямів медіа-арту тощо.

У процесі навчання й виховання гуртківців агентства великого значення набуває проблема формування професійного інтересу, здатного пробуджувати творче ставлення до обраного виду діяльності, потребу здобувати знання й освіту. А набуваючи знання, вміння та навички з певного напрямку, молода людина пробує свої здібності, схильності, властивості, виявляє відповідність чи невідповідність обраній професії [5].

Якими можуть бути конкретні кроки з формування медіа-грамотності? Це:

- участь у дитячо-молодіжних дискусіях на соціально-значиму тематику; розробка методичних рекомендацій щодо проведення занять на теми: „Дитина в умовах сучасного інформаційного простору”, „Медіа-світ: реалії та загрози”, „Медіа-простір — всесвіт інформації”; сприяння випуску дитячо-молодіжного видання (газета, веб-сайт закладу тощо); осучаснення системи високоефективного доступу до інформаційних освітніх ресурсів;
- забезпечення умов для створення електронної бібліотеки для юних журналістів та тих, хто з ними працює, як засобу накопичення та поширення інформаційних і методичних ресурсів; розробка методики використання у навчально-виховному процесі інформаційно-комунікаційних технологій, відповідних навчальних програм і курсів; організація пошукової та дослідницької роботи на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій за категоріями: школи, позашкільні заклади, творчі об'єднання, бізнес-

структури; організація проектної діяльності на засадах використання сучасних комп'ютерних технологій; створення творчих майстерень вихованців (майстер-класи: „Підготовка презентацій у „Microsoft Power Point”, „Основи медіа-технологій”, „Web-дизайн” тощо.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ

Орієнтація на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Медіа-педагоги опираються на передові досягнення у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, використовують їх для організації роботи, формують спільні інформаційні ресурси з метою полегшення комунікації та координації в середовищі взаємодії учасників медіаосвітнього руху. У процесі роботи враховуються тенденції розвитку новітніх медіа. Саме в агентстві „ЮН-ПРЕС” була запроваджена така форма взаємодії та співпраці як інтернет-діалоги. Гуртківці та педагоги власноруч створили інформаційно-комунікативний портал взаємозв'язку, на черзі створення віртуальної школи.

Пріоритет морально-етичних цінностей. Саме засобами медіа-освіти педагоги виховували у гуртківців навички захисту суспільної моралі і людської гідності, протистоянню жорстокості і різним формам насильства, поваги до загальнолюдських цінностей, зокрема, шанобливе ставлення до людей, суспільства, природи, мистецтва, праці та самих себе.

Громадянська спрямованість. Медіа-освіта в міру набуття нею форми медіаосвітнього руху сприяє розвитку в країні громадянського суспільства. Вона спирається на потенціал громадських об'єднань і асоціацій, узгоджує свої зусилля з розвитком інших громадських рухів. При цьому медіа-грамотність громадян перетворюється на важливий складник політичної культури суспільства. Гуртківці агентства „ЮН-ПРЕС” уже сьогодні не лише навчаються, але й мають можливість безцінної практики, наприклад у дитячих редакціях, прес-центрах та

прес-службах громадських рухів і організацій.

Особистісний підхід, де враховуються актуальні медіа-потреби гуртківців та педагогів – споживачів інформації з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей, наявних медіа-уподобань і рівня сформованості медіа-культури молодого людини та її найближчого соціального оточення.

Перманентне оновлення змісту. Зміст медіа-освіти постійно оновлюється відповідно до розвитку технологій, змін у системі мас-медіа, стану медіа-культури суспільства та окремих його верств. Використовуються актуальні інформаційні прецеденти, поточні новини, сучасні комплексні медіа-феномени, популярні у молодіжному середовищі. При здійсненні медіа-освіти забезпечується баланс між актуальною сьогоденністю та історичними надбаннями. Структура навчальних груп в агентстві відповідає вимогам дитини, яка прагне поринути у медіа-світ і бути підготовленою до нього.

Пошанування національних традицій. Медіа-освіта базується на культурних традиціях народу, враховує національну та етнолінгвістичну специфіку медіа-потреб. Національно-патріотичне виховання проходить через призму участі у різних заходах, конкурсах, науково-практичних конференціях, навчальних екскурсіях. Наприклад, постійна участь гуртківців у телепрограмі „Нашадки”, де порушуються соціально-значимі теми для українського народу; науково-практичної конференції „Краса і слово рідної мови”; журналістське розслідування „Київ крізь призму журналістики”, тощо

Продуктивна мотивація. У межах медіа-освіти поєднуються акценти на творче сприйняття медіа й розвиток професійних навичок тих, хто вчиться створювати власну медіа-продукцію. Виробництво в медіаосвітньому процесі медіа-продукту з метою його подальшого використання в спільноті, на фестивалях, конкурсах тощо. Це сприяє формуванню продуктивної мотивації учасників цього процесу.

У процесі навчання й виховання молодшої людини, великого значення набуває проблема формування професійного інтересу, здатного пробуджувати творче ставлення до обраного виду діяльності, потребу здобувати знання й освіти. А набуваючи знання, вміння та навички з певного напрямку, молода людина пробує свої здібності, схильності, властивості, виявляє відповідність чи невідповідність обраній професії [5].

ВИСНОВОК

Якщо поставлено за мету навчити дітей випускати шкільну газету чи радіопередачу, то викладач, напевно, зробить акцент на навчальних навичках. І не більш ніж навчальних, бо небезпечно перекваліфікувати молодих ентузіастів різного роду технологічними знаннями й термінами, які не знайдуть застосування у їхній живій справі. Якщо ж метою стає профорієнтація майбутніх абітурієнтів, то тут важливіше захопити слухачів перспективою глибоко вивчати масові комунікації та вірно служити їм усе життя. Нарешті, метою може бути й розвиток масової культури користування цими комунікаціями. Це найбільш широка сфера роботи з точки зору охоплення потенційної аудиторії. Це оволодіння сучасними комунікаційними технологіями, формування більш відповідального ставлення до використання цих технологій. Тому на цьому етапі медіа-освіта для освітянських закладів просто необхідна, бо має важливу місію — підготувати молоді до активної грамотної поведінки у світі інформації: навчити орієнтуватися в загальних інформаційних потоках, критично ставитися до кожного медіа-тексту та мати власну позицію щодо його змісту й форми вираження, відшукувати, структурувати, запам'ятовувати, застосовувати медіа-інформацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіа-освіти в процесі

професійної підготовки майбутніх учителів / Казаков Ю. М. Автореф. ... канд. педаг. наук за спец. 13.00.04 — теорія та методика професійної освіти. — Луганськ, 2007. — 21 с.

2. Онкович Г. В. Засоби масової комунікації у термінологічному просторі медіа-освіти / Г. В. Онкович. // Дивослово. — 2007— № 5.— С. 29—31.
3. Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти: теорія і практика. / матеріали міжнародної науково-практичної конференції. / 28—29 жовтня 2008 р., Київ, — 30 с.
4. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO // Education for the Media and the Digital Age. Vienna : UNESCO, 1999. — P. 273—274).
5. Медіа-освіта в Україні: реальний стан і сучасні вимоги: матеріали науково-практичної конференції. — Київ, 2004.

Надежда Иллюк

Молодежная „додипломная” журналистика в Украине как объект влияния профессионального и массового медиа-образования

Автор статьи раскрывает необходимость молодежной „додипломной” журналистика как объекта влияния профессионального и массового медиа-образования. Как социального явления стимулирования развития творческого медиавосприятия и аналитического стиля мышления в целом в условиях медиакультурного пространства через практический медиаобразовательный модуль внешкольного заведения.

Ключевые слова: медиа-образование, медиа-компетентность, медиа-грамотность, медиакультурное пространство, информационно-творческое агентство „ЮН-ПРЕС”.

Nadiya Ilyuk

Youth „Pre-graduation” Journalism in Ukraine as an Object of Professional and Mass Medias Education Influence

The author of the article shows the necessity of youth „Pre-graduation” journalism as the object of influence of professional education and mass medias education, as a social phenomenon of stimulating development of creative media perception and analytical thinking on the whole in the conditions of media cultural space through the practical media educational module of out-of-school establishment.

Key Words: media education, media competence, media literacy, media cultural space, information agency „YUN-PRESS”.

Управління
школою

УДК 37.014.24(477)

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ ТА ЄВРОКЛУБИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

До уваги читачів навчальний курс „Європейські студії”, який успішно впроваджується у навчально-виховний процес Київського ліцею бізнесу і залуговує на подальше поширення в системі шкільної освіти. Особливо цінним є те, що „Європейські студії” для шкіл – це не лише оновлення змісту освіти, але й така форма виховної роботи, як європейські клуби, що набула популярності для організації позакласної пізнавальної діяльності також у мережі позашкільної освіти.

Ключові слова: євроклуб, навчальний курс „Європейські студії”, Українська мережа європейських клубів.

**Людмила
ПАРАЩЕНКО**

Директор
Київського ліцею
бізнесу, голова
Агенції розвитку
освітньої політики,
кандидат педагогіч-
них наук

Сьогодні ні в кого немає сумнівів, що прийняття України до Європейського Союзу не відбудеться саме собою і в дуже близькій перспективі. Цей процес вимагає кардинальних змін в усіх сферах життя країни економічній, соціальній, політичній. Але чи зрозумілими є євроінтеграційні пріоритети держави її пересічним громадянам. Особливо зараз, коли Європа пережила неприйняття європейської конституції в деяких країнах старої демократії та хвилю насильства „не інтегрованих” мешканців.

У Державній цільовій програмі інформування громадськості з питань євро-

пейської інтеграції України на 2008–2011 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 594, зазначено, що європейська інтеграція є визначальним чинником як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави, зміцнює безпеку та позитивно впливає на відносини України з іншими державами. Реалізація курсу на інтеграцію до ЄС забезпечує гарантії верховенства права, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства і демократії, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки. Однак на сьогодні інтеграція України до ЄС не має широкої громадської підтримки в українському суспільстві.

Слід зазначити, що Україна – держава, яка розташована геополітично на перехресті європейських доріг. Розбудова держави, її стабільний та поступовий розвиток, вихід з кризи як

економічної, так і соціальної можливої при створенні необхідних умов для прогресу, розвитку інтегративних процесів у всіх сферах та галузях, досягнення світових стандартів. Отже, пріоритетом у роботі, пов'язаній з реалізацією стратегічного курсу України на європейську інтеграцію, є підвищення рівня поінформованості громадян про зміст національних інтересів, мету європейської інтеграції України, історію ЄС та функціонування його інституцій, стандарти життя в європейських державах, співпрацю України з ЄС, його державами-членами. Для системи освіти відтак набуває особливої актуальності завдання формування у громадян України осмисленого, а отже й відповідального вибору майбутнього своєї країни.

Подібні завдання стоять перед усіма національними системами освіти об'єднаної Європи. Їх вирішення пов'язується передусім з реалізацією європейського виміру, тобто формування у молодого покоління свідомості про єдину європейську належність, розвиток почуття відповідальності за спільне майбутнє, відчуття європейської громадянськості. Асоціація керівників шкіл м. Києва, Агенція розвитку освітньої політики спільно з Міжнародним фондом „Відродження” ще з 2002 року ведуть розробку концептуальних засад змісту освіти для європейського виміру в українському освітньому просторі та впроваджують проект „Навчальний курс „Європейські студії” для шкіл”, що знаходить своє втілення і нині у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів та успішній діяльності шкільних і дитячих європейських клубів в усіх регіонах України.

Суть „Європейських студій” полягає в інтегруванні європейської тематики у загальний зміст української шкільної та позашкільної освіти, формуванні в дітей та учнівської молоді відповідних знань, особистісних і соціальних умінь та навичок для життєдіяльності у сучасному європейському

співтоваристві, де активно культивується відчуття спільної культури, зближення та створення об'єднаного європейського дому. Починаючи з 2004 року, розроблений інтегрований курс „Європейські студії для шкіл” на модульній основі надає можливість кожному навчальному закладу знайти за своїми потребами і можливостями найвідповіднішу форму організації навчального процесу. Зокрема, він може викладатись як окремий факультативний курс 34 години на рік для учнів 8-11 класів. Модулі курсу можуть також бути використані під час викладання таких предметів та курсів, як історія, географія, суспільствознавство, громадянська освіта, людина і світ, іноземні мови, основи економіки як додатковий навчальний матеріал.

Сьогодні можна впевнено сказати, що створений МФВ та АКШК інтегрований навчальний курс „Європейські студії” для шкіл довів свою актуальність, забезпечуючи формування в учнів умінь і навичок, ключових компетентностей, необхідних сучасному громадянину України для діяльності в європейському просторі. „Європейські студії” дали поштовх для реалізації нового напрямку освітньої діяльності і творчих ініціатив учителів. Цей курс і сьогодні успішно впроваджується у навчально-виховний процес і заслуговує на подальше поширення в системі шкільної освіти. Особливо цінно те, що „Європейські студії” для шкіл – це не лише оновлення змісту освіти, але й така форма виховної роботи, як європейські клуби, що набули популярності для організації позакласної пізнавальної діяльності також у мережі позашкільної освіти.

Європейський клуб або євроклуб – це передусім добровільне об'єднання групи однодумців, які зацікавлені європейською тематикою, поглиблюють свої знання про Європу та європейську інтеграцію і поширюють інформацію, що стосується цієї теми, у навчальному закладі та місцевій громаді; форма позакласної чи поза-

аудиторної навчальної діяльності, що сприяє творчій реалізації учнівської та студентської молоді, її залученню до участі в європейських ініціативах. Важливо зазначити, що сьогодні євроклуби набули ознак молодіжного руху, спрямованого на інформування громадськості з питань європейської інтеграції, громадянської освіти та формування громадської активності молоді.

Євроклуби можуть офіційно реєструватися як громадські організації, або створюватися в навчальних закладах, при громадських організаціях, підприємствах без юридичної реєстрації. Виділяють шкільні, студентські та молодіжні євроклуби. Учасниками євроклубів є активні школярі та студентська молодь, які зацікавлені європейською тематикою та готові на добровільних засадах активно співпрацювати для реалізації поставленої мети. Робота євроклубу охоплює різноманітні сфери суспільної діяльності і спрямована на набуття його учасниками і громадою гуманістичних європейських цінностей та формування почуття європейської єдності.

Історія українських євроклубів розпочалася з 1995 року. Сьогодні вони активно діють у різних регіонах України як серед учнів, так і серед студентів та місцевих громад. Нагадаємо, що перші молодіжні європейські клуби виникли ще на початку 90-х років у Португалії і швидко поширилися в усій Європі. Ідея їх створення належить Маргариті Белард, координатору програми Ради Європи „Європейський вимір в освіті”. Оскільки, як зазначалося в програмі, школа повинна бути відповідальною за навчання майбутніх громадян об'єднаної Європи, учнів треба знайомити з різними географічними, культурними і політичними особливостями європейських країн. Так діти зможуть зрозуміти, як різні структури об'єднаної Європи можуть впливати на їхнє життя, розвиток місцевих громад, регіонів, націй і всього світу, а отже, формуватиметься їхня „європейська свідомість”. Програмою було

визначено *основні принципи навчально-виховної роботи*:

а) виховувати „європейську свідомість” треба починати з початкової школи і навіть раніше;

б) потрібно віддавати перевагу міждисциплінарному навчанню перед обмеженим якимось конкретним предметом чи групою предметів;

в) європейській вимір повинен бути присутнім в усіх шкільних програмах і заходах, навчальних планах та позакласній діяльності й утілений у багатодисциплінарну/міждисциплінарну схему;

г) акцент потрібно зробити на спільну спадщину; культурну єдність і розмаїття; взаємозалежність і необхідність співпраці; європейський плюралізм; цілі європейської інтеграції; роль Європи у світовому контексті тощо;

г) необхідно відзначити, що „європейській вимір” в освіті включає все про Європу, хоча знання щодо Європейського Союзу та Ради Європи потребують особливої уваги.

Для реалізації європейського виміру в освіті М. Белард запропонувала ідею створення Європейських клубів у школах та сформулювала *основні засади їх діяльності*:

- учні та вчителі, зацікавлені в роботі, мали можливість зустрічатися в цих клубах, а вчителі заохочували б школи співпрацювати і брати участь у їхніх заходах членів громади;
- діяльність такого масштабу не може бути очолена офіційними представниками;
- поставленої мети можна досягнути лише завдяки ентузіазму самих учителів, вільних проявляти ініціативу та втілювати свої ідеї в життя, давати волю фантазії без залучення адміністративного ресурсу.

Отже, європейські клуби постали як центри діяльності у сфері європейської освіти, вільно сформовані асоціації учнів та вчителів, які мають власне місце для зустрічей і здійснення спільної діяльності, зокрема:

- проведення особистих та групових досліджень;
- збір документації та інформациї;
- розроблення навчальних матеріалів;
- організація різноманітних заходів з метою досягнення цілей, сформульованих у статутах клубу.

Зазвичай усі Європейські клуби, незалежно від того, в якій країні чи місцевості вони засновані, мають однакові цілі, хоча відрізняються способом їхнього втілення (організація, типи заходів) і це розмаїття заходів і рішень підкреслює цінність цієї схеми.

Як уже зазначалося, активне створення українських шкільних європейських клубів розпочалося внаслідок дії проекту „Європейські студії в школах України” Асоціації керівників шкіл м. Києва та Міжнародного фонду „Відродження” (2002–2006 рр.). Ідея реалізації європейського виміру в освіті через діяльність євроклубів була сприйнята на найвищому рівні керівництва країною і відображена у Державній програмі інформування громадськості з питань європейської інтеграції на 2004–2007 роки.

Велике значення для розвитку євроклубів в Україні мали підтримка Представництва Європейської Комісії в Україні та Міністерства освіти і науки України, сьогодні Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України. Реальну підтримку розвитку руху євроклубів надавали ряд проектів інституцій громадянського суспільства, за підтримки таких донорів, як Міжнародний

Добірка правил діяльності євроклубів, запроваджена М. Белард, досі суттєво не змінилася і містить деякі основні директиви, які можуть бути адаптовані відповідно до спеціальних вимог окремого клубу, а саме:

1. Європейські клуби – це центри діяльності у сфері європейської освіти.

2. Європейські клуби створюються на підставі пропозицій, поданих початковою та середньою школами, відповідно до конкретної ситуації та їхніх можливостей.

3. Членство в клубах не є обов'язковим для усіх учнів і вчителів.

4. Клуби мають такі цілі:

а) запроваджувати справжній європейський настрій серед їхніх членів, який потрібно передавати усілякими способами іншим;

б) шукати підтримки відповідних організацій з метою покращання поширення інформації про: Європу (її географічні, історичні, культурні, економічні особливості тощо); Європейські організації (структуру, спосіб діяльності, цілі тощо); Європейську спільноту та держави-члени Ради Європи (їхнє політичне, соціальне, культурне життя тощо); культурну та природну спадщину; труднощі, що постають перед сучасною Європою; цілі Європейської інтеграції;

в) сприяти розумінню європейського плюралізму з його подібними та відмінними рисами;

г) сприяти вихованню толерантності та взаємної поваги;

г) сприяти розумінню Європейської взаємозалежності та потреб міжнародної співпраці;

д) виховувати в учнях – молодих громадянах Європи почуття відповідальності, зокрема щодо миру, прав людини та захисту навколишнього середовища і культурної спадщини.

5. Європейські клуби повинні використовувати усі можливі засоби, наприклад:

а) збір і оновлення наявної документації та інформації;

б) організація інформаційних сесій (неформальних зустрічей, бесід тощо);

в) демонстрація фільмів, отриманих в установах, посольствах європейської спільноти, для поліпшення розуміння сутності Ради Європи та об'єднання різних країн Європи;

г) сприяння та участь у заходах з ознайомлення з європейським виміром в освіті, таких, як „Європа в школі” – змагання у Дні Європи в школі;

г) організація культурних заходів, змагань та вистав на теми, пов'язані з Європою, і участь у цих заходах;

д) організація заходів „Тиждень Європи” і „Тиждень країн-учасниць”, присвячених кожній окремій країні Європейської Спільноти і країнам – членам Ради Європи взагалі;

е) організація поїздок з обміну між різними національними клубами та клубами або школами в країнах-учасницях;

е) розробка відповідних навчальних матеріалів, таких як ігри, загадки, „газети” тощо.

6. Кожен європейський клуб може створити власні емблему та девіз.

7. Кожен європейський клуб має право написати власний внутрішній розпорядок за умови, якщо він не суперечитиме викладеним вище загальним правилам.

фонд „Відродження”, ПАУСІ, Фонд ім. Стефана Баторія, МЗС Польщі та посольства європейських країн в Україні.

Тематика діяльності українських євроклубів достатньо різноманітна:

- Демократичний устрій Європейських країн;
- Переваги вступу України до ЄС;
- Що ти знаєш про ЄС? Інституції ЄС;
- Європа моїми очима;
- Місце України в Європі;
- Вступ України до НАТО;
- Європа – це культура і освіта;
- Україна – європейська держава;
- Наше місто може стати європейським;
- Роль та місце українського мистецтва в світовій культурі;
- Європейська освіта – шлях до демократії;
- Наш дім – Європа;
- Толерантність як шлях до Європи;
- Історія утворення Європейського Союзу;
- Інтеграція України в об'єднану Європу;
- Історія, традиції та культура країн Європи.

Діяльність євроклубів охоплює різні сфери інтересів різних вікових груп школярів і студентів:

- Проекти та молодіжні акції;
- Обмін досвідом з колегами з інших євроклубів в Україні та за кордоном;
- Освітні подорожі з європейської тематики;
- Тематичні лекції, уроки;
- Мистецькі конкурси (фото, малюнків, літературні вікторини, ін.);
- Семінари, лекторії та інформаційні акції;
- Діяльність учнівського самоврядування;
- Молодіжні табори;
- Святкування Дня Європи;
- Участь у міжнародних, національних, регіональних, місцевих, конкурсах, програмах, проєктах;
- Волонтерська діяльність.

Позитивним свідчення розвитку цієї ідеї останнім часом є заснування євроклубів як форми позашкільної освіти при центрах дитячої творчості; поява місцевих мереж євроклубів, на підставі досвіду яких розвивається всеукраїнська мережа європейських клубів.

За даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, кількість загальноосвітніх навчальних закладів, на базі яких функціонують євроклуби, становить понад 1105. На практиці їх значно більше, про що свідчить база даних Української мережі європейських клубів, яка почала складатися як громадська ініціатива з 2007 року.

Громадська організація „Агенція розвитку освітньої політики” протягом вересня–жовтня 2010 року провела дослідження щодо діяльності мережі українських євроклубів. Метою моніторингу було визначити активність та спроможність євроклубів в їх участі та залученні молоді до процесів прийняття рішень у громадах. У результаті вивчення діяльності українських євроклубів можна зробити висновок, що *пріоритетними напрямками їх роботи є:*

- сприяння вивченню іноземних мов;
- формування загальноєвропейського світогляду;
- формування громадянської культури та поведінки;
- формування навичок, необхідних для проживання в європейському співтоваристві;
- накопичення та поширення інформації про

Схема 1

Основні напрями діяльності євроклубів

традиції, історію, культуру своєї країни та країн Європи;

- формування іміджу України як європейської держави та інформування про її зв'язки з країнами Європи.

Важливим напрямом діяльності євроклубів є міжнародна співпраця, зокрема щодо здійснення спільних проектів, обміну досвідом та міжнародного обміну, інших ініціатив. Особливо інтенсивно здійснюється співпраця з такими країнами, як Болгарія, Словаччина, Польща, Чехія, Латвія, Угорщина, Велика Британія, Франція, Німеччина та ін. Основними організаціями такої співпраці окрім самих євроклубів є загальноосвітні школи, центри позашкільної освіти та молодіжні організації і соціальні мережі.

Як засвідчив моніторинг, активно євроклуби діють у Дніпропетровську, Житомирі, Кіровограді, Києві, Луцьку, Рівному, Полтаві, Одесі, Криму та ін. Впевнено можна сказати, що в освітньому просторі кожного регіону України з'явилися такі острівки євроінтеграції. Для їх методичної підтримки вже створено велику кількість інформаційних ресурсів та навчально-методичних матеріалів.

Отже, аналізуючи пріоритети стратегічного розвитку України, де одним з основних визначено інтеграцію нашої держави в європейське співтовариство, узагальнюючи світові тенденції розвитку сучасних освітніх систем та досвіду впровадження європейського виміру в навчальних закладах країн Європи, можемо зробити такі **висновки**:

Досвід демократичних країн Європи свідчить про спільну актуальність освітніх стратегій, навчальних програм, підручників, педагогічних технологій, спрямованих на впровадження європейського виміру в освіті.

Інтеграція України в європейській соціально-економічній та культурній простір вимагає оновлення змісту освіти, запровадження нових форм і методів роботи. Разом з тим вима-

КОРИСНІ І ДОСТУПНІ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

для організації роботи з дитячими та шкільними євроклубами

Діяльність Української мережі європейських клубів, яка є мережевою ініціативою для євроклубів Всеукраїнської громадської організації „Українська асоціація європейських студій” (УАЕС), зокрема пов'язана з функціонуванням:

Бази даних євроклубів, що знаходиться на сайті www.euroclubs.at.ua.

Блоги „Євроклуби в Україні” за адресою <http://groups.google.com/group/ukraineuroclubs/>, де розміщено набір інструментів для євроклубів, який складається з трьох частин: 1) як заснувати євроклуб; 2) що і як проводити як основну діяльність; 3) як покращувати зв'язки з громадськістю; присутність у традиційних та нових медіа; як залучати кошти.

Діяльність програми Європейської Комісії „Молодь в дії” та напрямки її функціонування в Україні представлено на сайті <http://yia.org.ua>. Підготовлено „Посібник для роботи із шкільними євроклубами”, який можна завантажити та використовувати у роботі з адреси <http://yia.org.ua/category/forms/>

Результати діяльності проекту „Фабрика мультиплікаторів – лідери європейської освіти” можна переглянути на сайті <http://www.dialog.lviv.ua/site/trainers/trienings/>, де також розміщено „Посібник для роботи зі шкільними євроклубами” (<http://www.dialog.lviv.ua/site/projects/>).

Діяльність проекту „Europa Nostra” щодо проведення всеукраїнських змагань для старшокласників представлено на сайті <http://www.europanostra.info>.

Матеріали навчального курсу „Європейські студії” для шкіл

На сайті Київського ліцею бізнесу розміщено „Концепцію змісту освіти для європейського виміру України”, навчальну програму курсу „Європейські студії”, навчальний посібник „Європейські студії” для учнів 9–11 класів, методичні рекомендації для вчителів курсу, методичні рекомендації з позакласної роботи в рамках курсу (як організувати роботу шкільного євроклубу) http://www.euro.lecos.org/component/option,com_remository/Itemid,26/.

гає активізації і розвитку позакласна робота зі школярами, спрямована на впровадження європейського виміру в освіті (розгортання мережі євроклубів, участь у міжнародних освітніх проєктах, творчих конкурсах тощо). Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України у своїй структурі доцільно визначити посадових осіб з функціональними обов'язками національного координатора та регіональних координаторів програми „Європа в школі” і діяльності мережі шкільних євроклубів в Україні з метою активізації участі українських школярів у міжнародних освітніх програмах, зокрема „Європа в школі”.

Надзвичайно важливою умовою успішної реалізації проєктних ідей „Європейських студій” у школах України залишається відповідна підготовка вчителів та шкільних адміністраторів. Необхідно продовжувати спеціальну підготовку вчителів та

працівників закладів позашкільної освіти до здійснення такої навчальної і позакласної діяльності. З цією метою важливо запровадити у системі педагогічної освіти та під час курсової перепідготовки вчителів окремі модулі щодо європейського виміру, активно організувати тренінги і семінари на базі успішних у цьому контексті шкіл.

Отже запровадження „Європейських студій” в школі та діяльність дитячих і шкільних євроклубів – це освітня орієнтація, напрямок навчально-виховної роботи не лише національної, але й європейської освіти. І не втрачає своєї актуальності заклик, сформульований ще у 1970 році у „Відкритому листі Європейцям” Денісом де Ружмоном: „Не буде Європи, якщо не буде Європейців”. А що сформує українських європейців, якщо не навчання і виховання, які здійснюють заклади як формальної так і неформальної (позашкільної) освіти?!

ЛІТЕРАТУРА

1. Белард М. Європейські клуби// Європейські студії/ інформаційний бюлетень проєкту Міжнародного фонду „Відродження”. – червень, 2004. – 28 с.
2. Громадянська активність молоді: досвід, методологія, перспективи / метод. посіб. за ред. Л. Парашенко. – К., 2010. – 84 с.
3. Європейські шкільні клуби в Польщі і Україні / практ.-орієнт. посібник за ред. Л. Парашенко, М. Селятицького. – К., 2006. – 60 с.
4. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 328 с.
5. Матеріали навчального курсу „Європейські студії” для шкіл / [Електронний ресурс]; Режим доступу: http://www.euro.lecos.org/component/option,com_remository/Itemid,26/
6. Інтернет сайт Української Асоціації Європейських студій: www.europa.org.ua.

Людмила Парашенко

Європейские студии и евроклубы в образовательном пространстве

Вниманию читателей представляется учебный курс „Европейские студии”, который успешно внедряется в учебно-воспитательный процесс Киевского лицея бизнеса и заслуживает дальнейшего внедрения в систему школьного образования. Особенно ценным есть то, что „Европейские студии” для школ – это не только обновление содержания образования, но и такая форма воспитательной работы, как европейские клубы, которые стали популярными и в системе внешкольного образования.

Ключевые слова: евроклуб, учебный курс „Европейские студии”, Украинская сеть европейских клубов.

Ludmyla Parashchenko

European Studies and European Clubs in Educational Environment of Ukraine

The subject "The European Studies" that is implemented successfully in the educational process of Kyiv Business Lyceum is described. The author is convinced it deserves further development and use in the school education system. "European Studies" for schools is not only updating the content of education. It is also a kind of educational work, like European clubs. The latter became popular in organizing out-of-school cognitive activity in the school education network as well.

Key Words: European clubs, subject "European Studies", Ukrainian network of European clubs.

ЮВІЛЕЙНА ВИСТАВКА ЗІБРАЛА ДРУЗІВ

15–17 лютого в Національному центрі „Український дім” відбулася XV ювілейна міжнародна виставка „Сучасна освіта в Україні–2012”, яка збрала друзів, однодумців, колег та партнерів із усіх куточків України.

В урочистій церемонії відкриття взяли участь Голова Комітету Верховної ради України з питань науки і освіти **Максим Георгійович Луцький**, Перший заступник Міністра освіти і науки, молоді та спорту України **Євген Миколайович Суліма**, Президент Національної академії педагогічних наук України **Василь Григорович Кремень**, Перший віцепрезидент Київської торгово-промислової палати **Людмила Вікторівна Сізікова**, Президент виставкової компанії „Карше” **Олександр Михайлович Карпов**, Президент групи компаній „Адаманти”, віцепрезидент Українського союзу промисловців та підприємців **Іван Михайлович Петухов**, викладач Київської духовної академії і семінарії **Отець Сильвестр**, директор Національного еколого-натуралістичного центру, директор конкурсу „Інтелеко” в Україні **Володимир Валентинович Вербицький**, директор компанії „Інтел в Україні” **Володимир Валентинович Шаров**, ректор Національного університету

харчових технологій **Сергій Віталійович Іванов**.

У ювілейному форумі були презентовані близько 500 учасників із 25 регіонів України: найкращі навчальні заклади – вищі, професійно-технічні, загальноосвітні; заклади післядипломної освіти, видавництва, наукові та міжнародні установи компанії-лідери ІКТ, виробники обладнання та устаткування для галузі освіти.

На VI виставці-презентації „Освіта України – Інноваційні технології навчання” вперше були проведені інтерактивні майстер-класи та презентації від Інституту інноваційних технологій і змісту освіти та компаній-лідерів ІКТ: *Intel, Microsoft, Epson, Sitronics, Xerox, Щоденник.ua, Літер, Міміо, Інгрес* та багатьох інших.

На традиційний конкурс творів у різноманітних номінаціях було подано 152 роботи. Ювілейними медалями виставки відзначено 61 учасника форуму; Почесного звання „Лідер сучасної освіти” та „Лідер інноваційних технологій в освіті” удостоєні 65 учасників.

У 2012 році на ювілейній виставці була започаткована Почесна нагорода

за багаторічну співпрацю – „Освітянський Оскар”. П’ятнадцять бронзових статуєток на урочистій церемонії нагородження вручені президентом виставкової компанії „Карше” паном Карповим представником навчальних закладів, які беруть участь у виставці „Сучасна освіта в Україні” вже багато років.

Насичена програма семінарів, майстер-класів, презентацій на актуальні теми у галузі освіти зібрала близько 5 000 відвідувачів. Зокрема, відбулися заходи з такою тематикою: „Розвиток творчого мислення”, „Актуальні питання виховання особистості дитини з особливими потребами”, „Патріотичне виховання зростаючої особистості в умовах модернізаційних суспільних змін” та інші від установ НАПН України; „Використання інтернет-технологій у навчально-виховному процесі”, „Психологічний супровід інноваційної діяльності за науково-педагогічним проектом „Росток” та багато інших від Інституту інноваційних технологій і змісту освіти; „Майстер-клас з написання статей до української Вікіпедії”, „Інноваційні технології від Щоденника.ua”, „Використання блогів у проектній діяльності учнів за програмою Інтел „Навчання для майбутнього”, „Ефективне використання Інтерактивних дошок Panasonic у навчальному процесі” та багато інших заходів від компаній-лідерів ІКТ.

У Другому Всеукраїнському конкурсі „Первоцвіт” взяли

участь 45 шкіл із сільської місцевості. Переможцями* визнані 5 навчальних закладів, які отримали призи від дирекції виставкової компанії „Карше” і компаній-партнерів виставки „Хегох” та „Epson”.

На конкурс „Веб-сайт — обличчя успіху” було подано 134 роботи. За підсумками журі переможцями стали 9 навчальних закладів різних рівнів — загальноосвітніх закладів, позашкільних закладів та закладів I—II рівня акредитації. Всі учасники конкурсу були відзначені цінними призами і дипломами від виставкової компанії „Карше” та компаній-партнерів.

Конкурси для обдарованої молоді — Дванадцятий конкурс академічного рисунку, П'ятий конкурс курсових та дипломних проектів з архітектури, Другий конкурс молодих композиторів імені Івана Карабиця — вже вкотре представили роботи талановитих студентів з різних навчальних закладів України. Переможці були відзначені дипломами, цінними призами, творчими путівками за кордон та річними стипендіями від виставкової компанії „Карше”.

Традиційно у рамках виставки відбувся **Всеукраїнський конкурс „Intel-Еко Україна-2012”**, який є національним етапом міжнародного змагання науково-технічної творчості школярів International Science and Engineering Fair (ISEF 2012). У конкурсі з проектами взяли участь понад 140 школярів. За підсумками конкурсу автори трьох кращих наукових

проектів отримають право представляти Україну на Міжнародному конкурсі Intel ISEF 2012, який проходить з 13 до 18 травня 2012 р. у м. Пітсбург (штат Пенсильванія, США).

У рамках виставки вперше відбувся розіграш цінних призів — IPODів для активної молоді — школярів та студентів. У розіграші взяли участь більше 2 500 бажаючих. У результаті перемогу отримали троє учасників з Києва, Харкова та Рівного.

Ювілейна виставка, як завжди зібрала велику кількість як учасників, так і відвідувачів. Всього на виставку прийшли більше 14 000 громадян — педагогів, науковців, школярів, студентів.

Освітнянський форум 2012 року став неабиякою подією в освітянському житті України та продемонстрував високий рівень уваги до заходу з боку офіційних установ — Комітету Верховної Ради України з питань освіти та науки, Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук; презентував найактуальніші проекти, обладнання і розробки від компаній-лідерів інформаційно-комп'ютерних технологій, вкотре засвідчив свою значимість, актуальність питань, які висвітлюються, сучасність та готовність до оновлення формату, щоб залучити до виставки якнайбільшу кількість учасників.

***Журі конкурсу назвало 33 ПЕРЕМОЖЦІ, серед яких:**

5 абсолютних переможців, яких дирекцією виставкової компанії „Карше” разом з їх партнерами було нагороджено цінними призами; **28** — за номінаціями та напрямками. Вони отримали дарунки від організатора цього конкурсу — редакційного колективу журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” та його партнерів.

Детальніша інформація про конкурс та його результати — у наступних номерах журналу.

Наші ювіляри

ГОЛУБЕНКО Олександр Леонідович, ректор Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, член-кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, Почесний громадянин м. Луганська, автор близько 400 наукових праць, має 113 авторських свідоцтв на винаходи і патентів, у т. ч. 9 закордонних;

КОТ Микола Захарович, доцент кафедри психокорекційної педагогіки НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, відмінник освіти України, має 64 науково-методичні праці;

КУРИЛО Віталій Семенович, Народний депутат України, президент Луганського НПУ імені Тараса Шевченка, академік НАПН України, заслужений працівник освіти, автор понад 100 наукових праць, серед яких підручники та навчально-методичні посібники;

ПУСТОВІТ Григорій Петрович, учений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, головний редактор часопису „Позашкільна освіта та виховання”;

САВЧЕНКО Олександра Яківна, академік НАПН України, заслужений працівник народної освіти, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, є одним із розробників Державного стандарту загальної середньої освіти, опублікувала понад 500 наукових праць, серед яких підручники і методичні посібники, член редакційної Ради нашого журналу;

ШАТАЛОВ Віктор Федорович, Народний вчитель СРСР, заслужений учитель України, педагог-новатор, автор педагогічної системи, що дозволяє забезпечити якість знань усіх без винятку учнів, герой проекту „Педагоги-новатори в Україні”. Почесний доктор НАПН України, автор 47 книг і понад 500 наукових статей;

ШУТ Микола Іванович, академік НАПН України, завідувач кафедри загальної фізики НПУ імені М. П. Драгоманова, заслужений діяч науки і техніки України, один із розробників навчальних програм з фізики для вищих педагогічних закладів і загальноосвітньої школи, автор понад 360 наукових і науково-методичних праць, має 4 авторські свідоцтва на винаходи.

*Нехай Господь оберігає Вас,
шановні ювіляри,
на многії і благії літа!*

